

CSALÁD
GYERMEK
IFJÚSÁG

CSALÁD GYERMEK IFJÚSÁG

■ **10-15-ÉVESEK**
-10-15-ÉV-

■ **16-18-ÉVESEK**
16-18-ÉVESEK 16-18-
ÉVÉK

■ **19-24-ÉVESEK**
19-24-ÉVESEK 19-24-
ÉVÉK

■ **25-34-ÉVESEK**
25-34-ÉVESEK

Tartalom

■ BEVEZETŐ	
▪ Herczog Mária: Ügyek, amelyek megrengethetnék a világot	4
■ FÓKUSZBAN	
▪ Takács Albert: Jelentés az Országgyűlési Biztos Hivatalának 3379/2006. számú ügyében	7
■ MÉRLEG	
▪ Danis Ildikó- Gervai Judit : Környezeti rizikó: Életesemények felmérése	14
■ NÉZŐPONT	
▪ Józsa Viktor: Észrevételek a „Szakmai Protokoll Gyermekotthonban vagy lakásotthonban dolgozó pszichológusok számára” című szakmai dokumentumhoz	21
■ CSATLAKOZÓ	
▪ Roth Mária: Gyermekvédelem – Szentimentalizmus és professzionalizmus között	25
■ ESETTANULMÁNY	
▪ Horváth Valéria: Egy bántalmazás margójára	35
▪ Varga-Hegyi Eszter: Nagy küzdelem egy nagyon kiszolgáltatott célcsoportért	37
■ BESZÉLGETÉS	
▪ Tóth Hilda: Életút interjú	39
■ AJÁNLÓ	
▪ Havas Júlia: Tabuk nélkül a gyereknevelésről – Dr. Thomas Gordon A gyereknevelés aranykönyve című művéről	43
■ BESZÁMOLÓ	
▪ Dr.Dán Gellértné és szerzőtársai: A gyermekjóléti szolgálatok prevencióis tevékenysége egy intézmény gyakorlata tükrében	45
▪ Havas Júlia: Szerep-nem szerep	53
▪ Szabóné Erdős Gyöngyi: Mitől lehet jobb vagy más egy esetmegbeszélő csoport?	56
■ MOZAIK	
▪ Vaskuti Pál: A gyűrű, Washante	58
▪ Felhívás	60
■ MHM MELLÉKLET	
▪ Multidimenzionális Helyreállító Igazságszolgáltatás Mindenkinek	61

Ügyek, amelyek megrengethetnék a világot

Sok országban egy-egy botrányos ügy felrúzza a laikus és szakmai közvéleményt, alapvetően megváltoztatja¹ a helyi gyermekvédelmi gyakorlatot, jogszabályváltozást, szakmai irányváltást is jelenthet. Ha megrázza az embereket egy eset különös kegyetlensége, képtelensége, és felmerül a felelősség, számon kérhetőség, megelőzés lehetősége, akkor logikusan adódik a következtetés: tegyünk valamit, hogy ez ne fordulhasson többé elő. Az elmúlt évtizedekben számtalan ilyen világhírre is szert tett eset volt, a klasszikusnak tekinthető évtizedekkel ezelőttieken kívül, mint a néhány éve Angliában két fiú által agyon kínzott kisgyerek ügye, amiről lapunkban is írtunk, vagy a belga Doutroux botrány, mostanában az évekig rejtgetett osztrák lány története. Még mindig emlékezetesek azok a súlyos családon belüli erőszak történetek, amikor a vér szerinti vagy nevelőszülők kínoztak halálra gyerekeket, vagy az intézményekben élő gyerekekkel éltek vissza nagytekintélyűnek számító gondozók, közéleti emberek például Írországon vagy Portugáliában, vagy az USA-ban, csak, hogy a nálunk is ismertettekre utaljak. Ezeknek a történeteknek közös jellemzője, hogy olyan körülmények között történt súlyos – nemegyszer halállal végződő – bántalmazás, visszaélés, amikor a szociális- és gyermekvédelmi ellátórendszernek, rendvédelemnek elvileg legalábbis módja és kötelezettsége lett volna segíteni, intézkedni, de nem tette, vagy nem jól csinálta. A bekövetkezett tragédiák arra azonban jó lehetőséget biztosítottak, hogy a döntéshozók, szakmapolitikát alakítók, és a szakemberek levonják a szükséges konzekvenciákat.

Nálunk minden törekvés ellenére úgy látszik, nincs fogadókészség erre a nélkülözhetetlenül fontos lépésre. Érthető, hogy sokan idegenkednek tőle, hiszen ki kellene mondani az esetek többségében, hogy nem volt megfelelő a jogszabály, vagy nem volt alkalmazható, illetve a feltételek nem megfelelőek, máshol szakmai, emberi mulasztás történt, hogy ezek alapján felelősséget kell megállapítani, a szükséges konzekvenciákat levonni, és módosítani a kialakult, vagy éppen ki sem alakult gyakorlaton.

Az elmúlt években számtalan olyan ügy került napvilágra, amelyek jó alkalmat teremthettek volna ennek a munkának az elkezdésére. Az ebben a lapszámban az állampolgári jogok általános helyettese által vizsgált és ennek alapján ismertetett gyermekhalál – az agyonkínzott két és fél éves kislány tragédiája – tavaly nyáron megmozgatta az elektronikus szociális szakmai körlevelet olvasókat, és fel is merült, hogy ne halogassuk egy vizsgálóbizottság felállítását. A kezdeményezés elhalt, és sajnálatos, de érthetetlen okból a szélesebb közvéleményt sem rázta meg ez a minden szempontból tanulságos és szomorú eset, mint ahogy a többi rettenetes történet sem. Nem találok magyarázatot arra, hogy nálunk miért nem válik közügyggyé, egyáltalán ügyggyé semmiféle gyerekekkel kapcsolatos tragikus, botrányos eset, miért hal el az érdeklődés 3 nap múlva és minden kérés ellenére sem érdeklődik a médiát, hogy mi is lett később a szereplőkkel, történt-e valami azokkal, akik „15 percre híresek” lettek – Andy Warhollal szólva. Az ombudsmani vizsgálat és az erre következő számunkban remélhetően adandó intézményi, szakmai válasz talán segít az eligazodásban E lapokon sokszor borongtam már ezekhez hasonló ügyeken, a mostani apropót a sok szenvedés után meghalt kisgyerek mellett az elmúlt hetek hírei szolgáltatták.

„Lerángatták a nadrágját, majd lefotóztak egy 13 éves tatai iskolást osztálytársai. Az iskola igazgatója szerint ilyen csínyek előfordulnak máshol is, az iskola pe-

dig tehetetlen ellenük, mivel az ötletet otthonról és a tévéből hozzák magukkal a gyerekek. Az igazgató szerint az „áldozat” egy viszonylag problémás gyerek volt, aki gyakran piszkálta, bántotta a többieket, ez az egész egyfajta visszavágás volt a gyerekek részéről. Hozzátette ugyanakkor, hogy a megalázás miatt sem elhanyagolni, sem túlságosan fel-fújni nem szabad az esetet”. (Origo.hu, 2007. január 15.)

„Igazgatói megrovó a büntetése azoknak a harmadikos diákoknak, akik a múlt héten megverték a tanítónőjüket. Az iskola vezetője szerint sok más intézményből is felhívták az eset után, és jelezték, náluk is történnek hasonló incidensek, de nem hozzák nyilvánosságra.

Az ügyben megkérdezett szakértők némileg bizonytalanok, mit is kell tenni az erőszakos gyerekekkel. Az igazgató elmondása szerint az elkövető diákokkal már korábban is volt probléma. Ezt jelezték is a szülőknek, akik saját kérésükre beültek néhány órára, úgy, hogy nem szólhattak bele az óra menetébe. Ilyenkor a gyerekek rendesen viselkedtek – számolt be Erdélyi János, aki hozzátette, a mostani eset után viszont a jegyző már kötelezte is a szülőket, hogy járjanak be az órára.

A község jegyzője, Batta István ügyneve-

¹ Angliában ez a Maria Collwell-eset kapcsán történt meg az 1970-es évek második felében.

zett védelembé vételi eljárást kezdeményezett, amire akkor van szükség, ha a gyermek veszélyeztetettségét a család nem tudja, vagy nem akarja megszüntetni, de a fejlődése a családi környezetben még biztosítható. Az eljárás lényege, hogy a gyermekjóléti szolgálat családgondozója gondozási-nevelési tervet készít a szülők számára, és annak betartását rendszeresen ellenőrzi. Ha ez a megoldás nem vezet eredményre, végső esetben szóba kerülhet, hogy kiemelik a gyerekeket a családból.

Az iskolaigazgató szerint az oktatási minisztériumnak el kellene gondolkodnia azon, hogy lejjebb vigyék a büntethetőség korhatárát, hogy az ilyen gyerekeket „ki lehessen venni a forgalomból”.

Németh Zsolt kriminológus szerint viszont a büntetőjog alkalmazásáról semmiképpen nem lehet szó. Úgy látja, az ilyen esetek előfordulása bizonyos szempontból „normális”, a mai viszonyrendszernek felel meg: egyre szabadabb a közbeszéd, ennek megfelelőek a rendellenességek is.

Németh Zsolt azonban személy szerint

szkeptikus akkor, amikor tanároktól hallja, hogy félnek a szünetekben a gyerekektől. Szerinte ugyanis a tanároknak tudniuk kellene kezelni a diákokat. Az iskolaigazgató elmondta, hogy pályáztak már – egyelőre sikertelenül – konfliktuskezelő tréning indítására a helyi szakembergárda számára.

Az Országos Kriminológiai Intézet bűnözéskutatási osztályának megbízott vezetője, Kerezi Klára szerint az eset nem maradhat reakció nélkül, de a megoldás semmiképpen nem a büntetés. Le kell ülni a gyerekekkel, a szülőkkel, és tisztázni, hogy milyen magatartások nem megengedhetők az iskolában – mondta. Szerinte az ilyen esetek a társadalmi változásokkal magyarázhatók: a biológiai érés ma már évekkal korábbra esik, míg a társadalmi érés – például a szülőktől való elszakadás, a munkába állás – nagyon későre tolódik.

Benda Viktória gyermekpszichológus még nem hallott olyanról, hogy ilyen fiatal korban követtek el ilyesmit gyerekek. Szerinte nagyon szélsőséges esetről van szó. Annak magyarázata, hogy a gyerekek „sokkal többet engednek meg maguknak”, mint korábban, a szülői mintákban keresendő – jegyezte meg, hozzátéve: sok szülőnek nincs ideje, energiája odafigyelni a gyerekeire. Sok múlik azonban a tanárokon is, hogyan kezelik az ilyen helyzeteket. (Origo.hu 2007. január 17.)

Danikát nem lehet megállítani, a 11 éves gyerek számláján több mint száz betörés és rablás szerepel, de amint beviszik a Borsod megyei TEGYESZ átmeneti otthonába, azonnal megszökik, és mindezidáig az első osztályt sem fejezte be, szól a hír egy másik „problémás esetről” (Népszabadság, 2007. február 11.)

„Valaha a tanulót tángálták el az iskolában. Mostanában mintha feje tetejére állna ez is: mind több helyről hallani az országban, hogy tanárt vertek itt, tanárt vertek ott. Egyelőre ugyan nem a tanulók, hanem a szülők, de nem tudni, mit kell még megérvünk”. (Szabad Föld, 2007. február 16.)

A fenti idézetek jól demonstrálják a közhangulatot, ami kialakult azt követően, hogy Hernádnémediben 3 (későbbiek szerint) 5 gyerek bántalmazott egy tanítónőt, illetve más tanárokat, gyerekeket ért atrocitások is napvilágra kerültek. Az eset ritka, de nem egyedi. A közleműltban több szülő is bántalmazott tanárokat, különféle településeken, mert meg akarta torolni a gyerekén esett vélt vagy valós sérelmeket.

Az ezekkel kapcsolatosan felmerülő kérdések körét meg kellene határozni és némelyeket meg is kell válaszolni ahhoz, hogy megállítható legyen az a felületes dohogás, amiből nem azt szokták tanulságként levonni, hogy valamit együtt kell tennünk, hogy ezek az esetek ritka kivételként borzolják a közhangulatot, hanem elfejtődik az ügy, és a következővel nem köti össze a hírverésen kívül semmi.

Az ilyen esetek megelőzéséért és kezeléséért megfelelő szakemberek és testületek helyett senki nem fog tudni tenni, így szemügyre kell venni a lehetséges felvetéseket az elfogadhatatlan gyerek-magatartással, szülői önbíráskodással kapcsolatosan is :

- Vajon a gyerekek viselkedése a probléma lényege, vagy ez a tünet?
- A szülő, nevelő, pedagógus magától, ösztönösen tudja-e, tudhatja-e hogyan lehet, kell nevelni, fegyelmezni egy gyereket, vagy ezt tanulni kell?
- Az iskolai magatartásért, tanulásért elsődlegesen a család, vagy az iskola felel-e?
- Ha a szülőt laikusnak, nemegyszer veszélyeztetőnek, bántalmazónak tartják, honnan tudna megváltozni, illetve milyen segítségre, ismeretekre lenne szüksége ehhez?
- Változott-e, változik-e az, hogy mit tartunk „jó”, „elfogadható” viselkedésnek és ki mondja ezt meg?
- Felkészítik-e a tanárokat, segítő szakembereket azokra a helyzetekre, amikkel nap mint nap szembetalálkoznak?
- Van-e kultúrája, támogatott módszertana a család- szülő és iskola párbeszédének, együttműködésének?
- Kapnak-e szakmai, mentálhigiénés és praktikus segítséget, ha nehézségeik vannak, elfáradtak, kiégéssel veszélyeztetettek? Kérnek-e, elfogadnak-e ilyet?
- Mennyiben járul hozzá a közhangulat, a nyilvános viselkedés a felnőtt mintaadás a gyerekek erőszakos viselkedéséhez? Erről ki tehet: a gyerek, a felnőtt? És mi a teendő?
- Vannak-e olyan szolgáltatások, ahol a szülő, a gyerek – tényleges – segítséget kaphat életvezetési nehézségei kezeléséhez?
- Segít-e, és hogyan az iskolai büntetés, gyermekvédelmi alap- és szakellátás – milyen módszereket, technikákat használnak?
- Készül-e a hasonló esetekben olyan szakmai vizsgálat, elemzés, majd módszertani levél, képzési program, ami segítheti az érintetteket és a még nem érintetteket abban, hogy a fenti kérdésekre megnyugtató válaszokat tudjanak adni?

Ha a fentiekre „nem” a válasz, akkor miről beszélünk? Tényleg a 11 éves gyerekek kellene példát mutatnia önfegyelemből, jó viselkedésből, szabálykövetésből, és megoldania azt, amit a felnőttek sem tudnak? Tudhatja a szülő és a szakember, hogy miképpen lehet jól nevelni, fegyelmezni, ha ehhez senkitől nem kap támogatást, támogatást? Ha a közösség tagjai nehezen vagy egyáltalán nem működnek együtt közös érdek esetén sem, és ezt nem szorgalmazza, segíti semmi, akkor hogyan tennék a szülők és pedagógusok?

A legegyszerűbb reakció a szülő és/vagy a gyerek felelősségének hangsúlyozása, az iskola felmentése, illetve nehézségeinek ismétlése. Arról nem esik szó, hogy az iskolák, gyermekintézmények nagy része nem csak pénz hiányában nem szeret-

ne maga másképpen működni, nehezen fogadja el, ha egyáltalán, hogy partneri viszonyban lehet csak együttműködni szülőkkel és gyerekekkel, és nem szerencsés, nem is esélyes a felelősséget elhárítani. Gyermekotthonok, iskolák tucatjaival folytatott beszélgetések alapján állítom: nagyon kevés a fogadó-készség arra, hogy megtanulják az új fajta kommunikációt, működésmódot, elismerjék, hogy ők sem tudtak, akartak másképpen működni. Nem lehet mindenre kifogás az erőforrások szűkössége, az idő és pénzhány, mert adott keretek között az intézményekben dolgozó szakemberek eredményességét, sikerességét saját munkájuk jelenti, amelyhez hozzájárul a család és a gyerekek együttműködése vagy éppen elutasító magatartása, és ez utóbbiak is sokban függenek a szakmai, kommunikációs, konfliktuskezelési ismeretektől és azok használatától.

A fentiek alapján csak arról adhatunk számot, hogy a közelmúltban történt cselekmények veszélyeztetik a köznyugalmat, nem elszigetelt jelenségek, mégis csak a pillanatnyi felháborodáshoz és a felületes ítékezéshez, felelősségáthárításhoz elegendők. Nem függetlenek valószínűsíthetően azoktól a nyugtalanító eseményektől sem, amit felnőttek és gyerekek a politikusoktól látnak, tapasztalnak. Ez azonban eggyel több ok, hogy megpróbáljuk másképpen, jobban kezelni a nehéz pillanatokat.

Vajon hány tragédiának kell még bekövetkeznie, hány elfogadhatatlan döntésnek születnie, hogy történjen valami?

Herczog Mária

Jelentés

■ AZ ORSZÁGGYŰLÉSI BIZTOS HIVATALÁNAK 3379/2006. SZÁMÚ ÜGYÉBEN¹

■ A VIZSGÁLAT MEGINDÍTÁSA

A médiumok híradásaiból értesültem arról, hogy egy, korábban gyermekvédelmi gondoskodásban, nevelőszülőknél nevelkedő két és féléves leánygyermek – vér szerinti családjába való hazakerülése után – anyja és nevelőapja folyamatos bántalmazása következtében életét veszítette.

Az eseménnyel kapcsolatban felmerült a gyermeki jogok sérelmének gyanúja, ezért az állampolgári jogok országgyűlési biztosáról szóló 1993. évi LIX. törvény (Obtv.) 16. § (2) bekezdésében foglalt felhatalmazásom alapján hivatalból vizsgálatot indítottam.

Vizsgálatom során arra kerestem választ, hogy a gyermek átmeneti nevelésbe vételének megszüntetése, vagyis vér szerinti anyjához való hazagondozása során, továbbá családba való visszakerülése után a hatóságok eljárása, a gyermekjóléti szolgálat, a védőnő tevékenysége a vonatkozó jogszabályoknak és a szakmai szabályoknak megfelelt-e.

■ ELŐZMÉNYEK

A 2003. március 7-én született K. B. anyjának ötödik gyermeke volt. A három idősebb gyermeket az anyai nagyszülő nevelte, a negyedik gyermekvédelmi gondoskodásban élt. A negyedik gyermek 2005 márciusától ugyancsak az anyai nagyszülő háztartásában nevelkedik. Az anya K. B.-t a kórházban hagyta, ezért őt az anya akkori lakóhelye szerint illetékes Község körjegyzője ideiglenes hatállyal gyermekotthonba helyezte.

Az anya az átmeneti nevelésbe vételi eljárás során úgy nyilatkozott, hogy gyermekét azért hagyta a kórházban, mert nem voltak megfelelőek a lakáskörülményei. Miután élettársával lakáshelyzetüket megoldották, szeretnék gyermeküket nevelni, ezért kérte az ideiglenes hatályú elhelyezés megszüntetését.

A gyámhivatal beszerezte a gyermekvédelmi központ véleményét, a szülők lakóhelyéről környezettanulmányt, az anya kezelőorvosától szakvéleményt kért.

A környezettanulmányt készítő védőnő szerint a szülők lakása a gyermek fogadására alkalmas volt, javasolta a gyermek hazaadását. Az anyát kezelő pszichiáter szakorvos tájékoztatta a gyámhivatalt arról, hogy az anya 1999 óta időszakonként pszichiátriai kezelés alatt állt. A szakvélemény szerint az anya állapota 2003-ban pszichiátriai szempontból kielégítő volt, depresszióra utaló tünetei nem voltak. A pszichiáter szerint az anya orvosi és szociális támogatással képes lett volna gyermekét nevelni.

A gyermekvédelmi központ munkatársa az elhelyezési értekezleten elmondta, hogy a gyermeket a szülei nem látogatták, az anya mindössze egyszer érdeklődött felőle telefonon. A gyermeknek veseproblémái vannak, állapotát stabilizálni kell, orvo-

si kezelésre szorul. A szakember javasolta K. B. egészségi állapotának javulásáig a gyermek átmeneti nevelésbe vételét. A gyermekvédelmi központ rendszeres szülői kapcsolattartás és a gyermek felépülése után javasolta, hogy térjenek vissza a gyermek vér szerinti családjába való kerülésének kérdésére. Előzőekre figyelemmel a gyámhivatal 2003. május 29-én kelt határozatával a gyermeket átmeneti nevelésbe vette.

■ A MEGÁLLAPÍTOTT TÉNYÁLLÁS

■ I. A gyámhivatal és a gyermekvédelmi központ eljárása

A gyermek vér szerinti szüleinek kapcsolata időközben megromlott, külön költöztek, gyermeküket nem látogatták. A gyermekvédelmi központ megállapította, hogy K. B. vér szerinti családjába való hazakerülésére a közeljövőben nincs esély, javasolta a gyermek nevelőszülőhöz helyezését. A gyámhivatal 2003. szeptember 22-én kelt határozatával a gyermeket nevelőszülőhöz helyezte. Az anya kérelmére a gyámhivatal a kapcsolattartást akként szabályozta, hogy havonta egy alkalommal találkozhatott gyermekével a gyermekvédelmi központban.

A 2004 februárjában készült nevelőszülői és gyámi tanácsadói tájékoztató szerint a gyermek a nevelőcsaládban szépen fejlődött, mosolygós, kiegyensúlyozott volt, az éjszakát végigaludta. A kislányt 2003 szeptembere és 2004 februárja között az anya három, az apa egy alkalommal látogatta meg.

2004 februárjában az anyai nagyszülő a gyámhivataltól kérte, hogy az anyai kapcsolattartás idején ő is meglátogathassa unokáját. A kérelemnek a gyámhivatal helyt adott.

A gyermek átmeneti nevelésbe vételének fél éves felülvizsgálata 2004 májusában volt. Az anya ekkor már házasságot kötött új élettársával. A házaspár közös gyermeke 2004. május 20-án született. Az anya úgy nyilatkozott, hogy körülményei rendezése után szeretné nevelőszülőnél nevelkedő gyermekét is magához venni, addig hozzájárul a kislány átmeneti nevelésbe vételének fenntartásához. A gyámhivatal 2004. május 17-én kelt határozatával a gyermek átmeneti nevelésbe vétele fenntartásáról rendelkezett.

A gyermek átmeneti nevelésbe vételének következő fél éves felülvizsgálata előtt – 2004 augusztusában – a gyámi tanácsadó tájékoztatta a gyámhivatalt, hogy a gyermek szépen fejlődik, nevelőszüleihez kötődik. K. B.-t az anya legkisebb gyermeke születése után alkalomszerűen, az anyai nagyszülő havi rendszerességgel látogatta. Az apa a kapcsolattartás jogával nem élt.

A nevelőszülő tájékoztatása szerint a nevelőcsalád kapcsolata az anyával és az anyai nagyszülővel jó volt, a kislány az anya férjével megbarátkozott.

A gyermekjóléti szolgálat család gondozója tájékoztatta a gyámhivatalt arról, hogy az anya szeretné minél hamarabb nevelni nevelőszülőnél nevelkedő gyermekét, amiben férje is tá-

¹ A Jelentés rövidített, szerkesztett változatát közöljük.

mogatja. A családgondozó véleménye szerint a család anyagi helyzete és lakóhelye K. B. nevelésére alkalmas. A családgondozó véleményét megerősítette az anya lakóhelyén készült környezetanulmány. Az anya 2004. augusztus 30-án kérte K. B. átmeneti nevelésbe vételének megszüntetését.

A gyámhivatal 2004. szeptember 7-én kelt, határozatával – tekintettel arra, hogy az anya és K. B. között a ritka találkozások miatt kötődés nem alakulhatott ki, továbbá, mert az anyát az újszülött gyermek gondozása fokozottan igénybe vette – K. B. átmeneti nevelésbe vételét fenntartotta. A határozat indoklásában a gyámhivatal az anya figyelmét felhívta a gyermekével való rendszeres kapcsolattartás jelentőségére.

Az anya 2005 januárjában ismét kérte K. B. átmeneti nevelésbe vételének megszüntetését. A kérelem iktatását követően a gyámhivatal beszerezte a gyermek vér szerinti apjának nyilatkozatát, a nevelőszülő, a gyermekvédelmi központ, az anyát korábban és a kérelem idején gondozó gyermekjóléti szolgálat véleményét.

Az apa ellenezte, hogy a gyermek az anya gondozásába kerüljön, nyilatkozott arról, hogy a jövőben ő kívánja nevelni gyermekét. (Az apa 2003 decembere óta semmilyen formában nem tartott kapcsolatot a gyermekkel.)

Az anya korábbi lakhelye szerint illetékes családgondozó a gyermek átmeneti nevelésbe vételének megszüntetését – az anya korábbi életvitele miatt – nem javasolta.

A nevelőszülő egyetértett a gyermek hazakerülésével, egyúttal tájékoztatta a gyámhivatalt arról, hogy a havi egy alkalommal való, egy órás találkozás során az anya és a gyermek között nem alakult, nem alakulhatott ki érzelmi kötődés, a gyermek nevelőszüleihez kötődik. A nevelőszülő az anya-gyermek kapcsolat kialakulása érdekében többszöri találkozást, a hazagondozás során fokozatosságot (egy-egy nap, hétvége az anya lakásán) javasolt.

A gyermekvédelmi központ nevelőszülői tanácsadójának véleménye szerint *„Ha az édesanya körülményei megfelelőek, akkor a gyermek érdeke azt szolgálja, hogy édesanyja gondozásába nevelkedhessen,„*

A gyermekjóléti szolgálat családgondozója tájékoztatta a gyámhivatalt arról, hogy a család anyagi és lakáskörülményei megfelelőek, az anya a családgondozóval és a védőnővel együttműködik, tanácsait megfogadja, javasolta K. B. átmeneti nevelésbe vételének megszüntetését.

Az anya lakóhelyén készült környezetanulmány alapján a jegyző is javasolta a gyermek átmeneti nevelésbe vételének megszüntetését.

A gyámhivatal, 2005. február 21-én kelt határozatával K. B. átmeneti nevelésbe vételét megszüntette, egy évre elrendelte a gyermek utógondozását. A hatóság utógondozónak a Családegítő és Gyermekjóléti Szolgálat családgondozóját rendelte ki. A határozatban az anyát felszólították, arra, hogy a gyermek bejelentéséről gondoskodjon, annak teljesítését azonban nem ellenőrizte.

■ II. A családgondozó és a védőnő tevékenysége

A Családegítő és Gyermekjóléti Szolgálat vezetőjének tájé-

koztatása szerint szolgálatuk 1999. január 1-jétől az anya lakóhelyén szolgáló községgel kötött társulási megállapodás alapján látja el a gyermekjóléti szolgáltatást, egy családgondozóval, az önkormányzat igényeinek és anyagi lehetőségeinek megfelelő, heti 20 órás időtartamban.

Az anyával a gyermekjóléti szolgálat a gyámhivatal jelzésére vette fel a kapcsolatot 2004 márciusában. K. B. átmeneti nevelésbe vételének megszüntetése érdekében a gyámhivatal a család alapellátásban való gondozását kérte. Ezt követően a családgondozó rendszeresen feljegyezte a családgondozással kapcsolatos tapasztalatait, azokról a gyámhivatalnak tájékoztatást adott.

A 2004. június 4-én kelt helyzetértékelés szerint az anya megfelelően gondozza 2004. május 20-án született gyermekét, a védőnővel, a gyermekorvossal, a családgondozóval együttműködik. A helyzetértékelés rögzítette azt is, hogy az anya szeretné K. B.-t is saját háztartásában gondozni. Az anya úgy nyilatkozott, hogy egyelőre újszülött gyermeke gondozása mellett nem tudja másik gyermekét is nevelni. A családgondozó az átmeneti nevelés fenntartását és, lehetőség szerint – az anya kérésére – az időszakos kapcsolattartás szabályozását javasolta.

A családgondozó havonta találkozott az anyával. Feljegyzései szerint a család körülményei, életvitele rendezett volt, a házaspár a közös gyermeket nagy szeretettel nevelte.

A 2005 februárjában készült helyzetértékelésben a családgondozó rögzítette, hogy az érzelmi kötődés kialakításához kevésnek tartja az anya havi egy találkozását a gyermekkel.

K. B. átmeneti nevelésbe vételének megszüntetése és az anya gondozásába való kerülése után – 2005 áprilisában – a családgondozó a gyermek utógondozását megkezdte. Az akkor készült feljegyzés szerint az anya elmondta, hogy a gyermek nem alussza végig az éjszakákat, fel-felsír, fél a fürdéstől.

A családgondozó a védőnővel is megbeszélte, hogy mindketten tartják a kapcsolatot a családdal, probléma észlelése esetén kölcsönösen értesítik egymást.

A májusi családlátogatás után készült családgondozói feljegyzés szerint K. B. hűgára féltékeny volt, többször megharapta, megcsípte a kisebb gyermeket. A májusi „védőnői gondozások” feljegyzése szerint a gyermek az anyával nem beszélgetett, nem nyílt meg.

Júniusban az anya kereste fel a családgondozót. Elmondta, hogy a gyermek sokat fejlődött, már tömondatokban beszél. Még nem szobatiszta, hűgával változatlanul nem tud játszani. A védőnő júniusi feljegyzése szerint viszont az anya panaszkodott, hogy a gyermek nem akar megszólalni, dacos, agresszív.

Június 22-én a családgondozó meglátogatta a családot, de senkit nem talált otthon.

Az augusztus 5-én tett családlátogatás után a családgondozó semmilyen problémát nem jegyzett fel.

A védőnő az anyának a következő tanácsokat adta: türelemmel, szeretettel bánjon a gyermekével, tanítsa szobatisztaságra, ne hasonlítsa a kisebb gyermekhez.

Augusztus 15-én a védőnő „védőnői gondozások” lapon rögzítette a szomszédos község védőnőjének jelezését, miszerint K. B.-t feltehetőleg bántalmazták, éheztek. A feljegyzés szerint a védőnő meglátogatta a családot, bántalmazásra utaló jeleket

nem talált a gyermek testén. Az anya a gyermek bántalmazását tagadta. A védőnő felhívta az anya figyelmét a lelki bántalmazás jelentőségére, továbbá arra, hogy a gyermek nevelése több türelmet igényel. A védőnő 12 percet tartózkodott a családnál.

Augusztus 22-én a védőnő ismét felkereste a családot, a gyermekeken bántalmazásra utaló nyomot nem látott. A látogatás ideje 7 perc volt. A lakás rendetlen, elhanyagolt, a konyha piszkos volt. A védőnő jelezte az anyának a rendszeres napirend betartásának fontosságát, figyelmeztette arra, hogy a lakást ne hanyagolja el.

Augusztus 26-án a védőnő elmondta a családgyógyászónak, hogy olyan jelzést kapott, hogy K. B.-t anyja és nevelőapja bántalmazza, a két gyermek között különbséget tesznek. A családgyógyászói feljegyzés szerint a gyermek bántalmazását sem a védőnő, sem a családgyógyászó nem tapasztalta.

A védőnő jelzésére a családgyógyászó szeptember 2-án felkereste a családot. Az anya a bántalmazást tagadta. A családgyógyászó felhívta az anya figyelmét arra, hogy milyen következményei lehetnek annak, ha a jelzés valós. Az anya elmondta, hogy augusztusban családi problémáik voltak férjével, ezért gyermekeivel együtt hosszabb időt töltött az édesanyjánál. A családgyógyászó megbeszélte az anyával, hogy a jövőben gyakrabban fogja őket látogatni.

Szeptember 8-án a védőnő feljegyezte, hogy egy helyi lakostól jelzést kapott arról, hogy a kislányt bántalmazták. A gyermek lábszárán apró foltokat látott, az anya szerint a gyermek sokszor elesett, a sérülést ez okozta. Az anya a gyermek bántalmazását tagadta.

Szeptember 12-én a védőnő és a családgyógyászó együtt kereste fel a családot. A védőnő levetkőztette a kislányt és megvizsgálta, a gyermek csuklója duzzadt volt, arcán foltok, fenékén tenyérynemok voltak. A védőnő arra kérte az anyát, hogy másnap vigye orvoshoz a gyermeket. Az anya elmondta, hogy az utóbbi időben férjével konfliktusai vannak, feszült, a gyermekekhez türelmetlen, elismerte a bántalmazást. A családgyógyászó és a védőnő javasolta, hogy kérjen szakorvosi segítséget, amelyre az anya ígéretet tett. Az anyának a háziorvos – a védőnő jelzésére – enyhe kedélyállapot javító gyógyszert írt fel, amelyet az anya orvosi kontroll mellett szedett.

Szeptember 13-án az anya orvosi vizsgálatra vitte a gyermeket, a röntgenfelvétel szerint a gyermeknek csonttörése nem volt. Az anya a bántalmazást ismét elismerte.

A szeptember 16-ai családlátogatáson a családgyógyászó kérésére az anya levetkőztette a gyermeket. A feljegyzés szerint a gyermekeken nem volt sérülés. A családgyógyászó felhívta az anya figyelmét arra, hogy ha a továbbiakban a gyermekeken bántalmazás nyomait látja, javaslatot tesz a gyermek családból való kiemelésére. Javasolta, ha a háziorvos által felírt gyógyszert nem tartja elég hatásosnak, kérje pszichiáter segítségét. Az anya közölte, hogy gyermekeivel egy hétre az édesanyjához utaznak. Az akkor kelt környezettanulmányban a családgyógyászó ismét rögzítette, hogy a gyermek kötődése az anyához a havi egy találkozással nem alakult ki. A családgyógyászó leírta azt is, hogy az anya elmondása szerint a gyermek visszahúzódó, nem barátkozik senkivel, kortársaival nem tud játszani. *„Az anyának még meg kell ismernie B.-t, szükségleteit, jelzéseit felismerni. Két kis-*

gyermekkel van otthon, ez hatalmas felelősséget jelent számára, sokszor nehezen tud kezelni bizonyos helyzeteket, ezeket folyamatosan tanulnia kell... Az anyát rendszeresen kell segíteni életvezetési tanácsokkal – nem volt arról tapasztalata, hogy milyen nevelési módszerek léteznek – tehetetlenségében több alkalommal a testi fenyítést alkalmazza mindkét gyermeknél...” Mivel az utóbbi időben a védőnő bántalmazásra utaló jeleket (karján, hátán kék foltok) tapasztalt, illetve erről személyesen is meggyőződtem, a kislány védelembe vételére teszek javaslatot.

Szeptember 26-án a családgyógyászó feljegyezte, hogy – megbeszélésük ellenére – az anya nem kereste fel a gyermekjóléti szolgálatnál.

Október 5-én a védőnő telefonon jelezte a családgyógyászónak, hogy a gyermekeken ismét bántalmazás nyomait tapasztalta.

Október 6-án a védőnő, október 10-én pedig a családgyógyászó írásban jelezte a jegyzőnek a gyermek bántalmazását. A háziorvos a jelzéssel egyetértett, kérte a jegyző intézkedését. A családgyógyászó kérte a gyermek védelembe vételét.

Október 7-én a családgyógyászó egy főiskolai hallgatóval és a gyámügyi előadóval felkereste a családot. A bántalmazást az anya tagadta. Állítása szerint K. B.-t a húga harapta meg. Az anyát tájékoztatták arról, hogy a gyermeket védelembe fogják venni. A családgyógyászó felkereste a nevelőapa szomszédban élő édesanyját, aki elmondta, hogy ritkán találkoznak, a gyermek bántalmazására utaló nyomokat nem látott.

Október 10-én a gyermek védelembe vétele tárgyában tárgyalást tartottak a polgármesteri hivatalban. A gyermek anyja és nevelőapja vállalta az együttműködést, az anya ígéretet tett arra, hogy pszichiátriai kezelésre megy.

Október 11-én a védőnő a következőket írta: *„A kislány jól van, barátságosabb, közlékenyebb, megmutatta az újonnan kapott játékeit, ügyesen bilizik. Az anya is kedvesebben bánik vele, ölébe vette, látogatásomkor éppen mesekönyvet olvasott neki. Bántalmazás nyomai nincsenek.”* A védőnő hét percet töltött a családnál.

A jegyző 2005. október 21-én kelt, határozatával a gyermeket védelembe vette.

Október 24-én a családgyógyászó feljegyezte, hogy az anyát több alkalommal kereste telefonon, sikertelenül. A védőnőt kérte, hogy menjen el a családhoz. A védőnő szerint a család életében pozitív változás állt be, az anya volt pszichiáternél. Az anya a kapott gyógyszer hatására aktívabb lett, a lakást rendbe tette, a gyermekekkel is nyugodtabb, a gyermek jól van. A védőnői látogatás ekkor 22 percig tartott.

November 1-jén a családgyógyászó feljegyezte, hogy a védőnő tájékoztatta arról, hogy K. B. október 31-én bántalmazás következtében elhunyt.

A jegyző a gyermek halála miatt a védelembe vételt 2005. november 25-én kelt határozatával megszüntette.

A megyei gyámhivatal a gyermek halálával kapcsolatban vizsgálta a családgyógyászó tevékenységét. A vizsgálat megállapította, hogy a családgyógyászó nem teljes körűen tárta fel a család életkörülményeit, viszonyait. K. B. átmeneti nevelésbe vétele megszüntetésére tett javaslata előtt a családgyógyászó az anya korábban született gyermekeiről nem kért információkat, így az anyáról kialakított kép nem lehetett teljes körű. A családgyógyászó

zásra vonatkozó dokumentáció vezetése megfelelő volt, a gondozási-nevelési tervek az elsődleges problémára reagáltak, amelyek nyomon követhetők és betarthatók voltak. A családgondozó azonban a gyermek bántalmazásának bizonyítottága után nem tette meg a szakmailag indokolt lépéseket. A megyei gyámhivatal vezetője szükségesnek tartotta, hogy munkatársai – a jelzőrendszer tagjainak bevonásával – esetmegbeszélés során tekintsék át a családgondozás folyamatát. A megyei gyámhivatal vezetője felhívta a figyelmet az eset tanulságai levonásának szükségességére, a további feladatellátás során azok alkalmazására.

A megyei főügyészség az anya és férje ellen különös kegyetlenséggel, 14 éven aluli személy sérelmére elkövetett emberölés büntette és más bűncselekmény elkövetése miatt vádat nyújtott be a megyei bíróságra. Az eljárás során az ügyész a védőnő munkáját is vizsgálta és a következőket állapította meg: *A védőnő 2005 áprilisától augusztusáig havi gyakorisággal látogatta a családot. A családnál alkalmanként 3-7 percet tartózkodott. A gyermek bántalmazására utaló jelzést követően a védőnő gyakrabban ment a családhoz, de mindig elfogadta az anya magyarázatát a sérülések eredetére vonatkozóan. A 2005. október 24-én kelt védőnői feljegyzés szerint a család életében pozitív változás állt be. Az orvosi vélemény szerint viszont a gyermek halálát megelőző 10-14. napon már súlyos sérüléseket szenvedett, jobb vállficama ekkor már megvolt, ellátatlan maradt, jobb könyöke több helyen darabosan törött volt, ezt a sérülést sem látták el. A gyermek ebben az időszakban már fájdalmakat élt át.*

■ III. A gyermek átmeneti nevelésbe vételének megszüntetése után illetékessé vált gyámhivatal eljárása

A jegyző tájékoztatása szerint a gyámhivatalhoz K. B. átmeneti nevelésbe vételének megszüntetése után a gyermek veszélyeztettségére utaló jelzés nem érkezett. A gyámhivatal a megyei rendőrkapitányság bünyügyi osztálya 2005. november 4-én értesítette K. B. haláláról. A gyámhivatal, 2005. november 4-én kelt határozatával a kisebbik gyermeket azonnali hatállyal gyermekotthonba helyezte. 2005. november 28-án a gyámhivatal keresetet nyújtott be a bíróságra a szülők szülői felügyeleti jogának megszüntetése tárgyában. A bíróság mindkét szülő szülői felügyeletét megszüntette.

Az érintett alkotmányos jogok

1) A gyermekek kiemelt védelemhez fűződő joga. *„A Magyar Köztársaságban minden gyermeknek joga van a családjára, az állam és a társadalom részéről arra a védelemre és gondoskodásra, amely a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges.”* [Alkotmány 67. § (1)]

2) Az élethez és az emberi méltósághoz való jog. *„A Magyar Köztársaságban minden embernek veleszületett joga van az élethez és az emberi méltósághoz, amelyektől senkit nem lehet önkényesen megfosztani.* [Alkotmány 54. § (1)]

3) A lehető legmagasabb szintű testi, lelki egészséghez fűző-

dó jog. *„A Magyar Köztársaság területén élőknek joguk van a lehető legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez.”* [Alkotmány 70/D. § (1)]

A vizsgálat megállapításai

I. Az anya élet- és lakáskörülményei – házasságkötését követően – rendeződtek. A 2004 májusában született, hatodik gyermekét saját háztartásában nevelte. A családgondozó véleménye szerint az anya és férje alkalmasak voltak K. B. nevelésére is. A gyámhivatal az anya gyermek átmeneti nevelésbe vételének megszüntetése tárgyában benyújtott kérelmét 2004 szeptemberében – nem vitatva, hogy körülményeit rendezte, a gyermek nevelésére alkalmasak – az anya és gyermek közötti kötődés hiányára, továbbá a két kisgyermek egyidejű gondozásának nehezségére hivatkozva utasította el.

Az anya 2005 januárjában ismét kérte K. B. átmeneti nevelésbe vételének megszüntetését. A gyámhivatal – a jogszabályoknak megfelelően – beszerezte a véleményeket, amelyek többsége javasolta a gyermek hazakerülését. A gyámhivatal a gyermek átmeneti nevelésbe vételét 2005 februárjában megszüntette. A határozat indokolása tartalmazta a nevelőszülő azon aggályát, hogy anya és gyermeke között nincs igazi érzelmi kötődés, a gyermek érdekében azt fokozatosan kellene kialakítani. Semmi nem utalt arra, hogy a gyermek és az anya közötti kötődés a 2004 szeptemberében született elutasító határozat után kialakult volna. Ezt és a nevelőszülő figyelemfelhívását a hatóság figyelmen kívül hagyta, döntését kizárólag azokra a véleményekre alapozta, amelyek az anya élet- és lakáskörülményeinek javulására, életvitelének megváltozására hivatkoztak. Az anya életkörülményeinek javulása tény és szükséges volt, de nem volt elegendő feltétele annak, hogy egy olyan, még a második életévét be sem töltött gyermeket, akit vér szerinti családja addig nem nevelt, fél éves kora óta nevelőcsaládban élt, minden átmenet nélkül a vér szerinti szülőhöz helyezzenek.

Tény volt az is, hogy az anya változtatott életkörülményein, szeretete volna K. B.-t nevelni, próbált vele kapcsolatot kialakítani. K. B. érzelmileg nevelőszüleihez kötődött. Az anya másik megyében élt, havi-kéthavi gyakorisággal egy órára látta gyermekét. Természetes, hogy igazi kötődés nem alakulhatott ki közöttük. Álláspontom szerint az anya-gyermek közötti érzelmi kötődés kialakításához szakmai segítségnyújtásra is szükség lett volna. A gyermekvédelmi központ munkatársa munkája során a gyermek nevelőszülőnél való nevelkedését kísérte figyelemmel, annak tapasztalatait rögzítette. A gyermek átmeneti nevelésbe vételének megszüntetése előtt a gyámhivatalnak írt véleménye azonban semmitmondó, csak az anya életkörülményeire tért ki. A gyermekvédelmi központ a javaslat megtétele előtt nem vizsgálta, hogy a kisgyermek érzelmileg hogyan választható le a nevelőszülőről, érzelmi kötődése vér szerinti édesanyjához kialakult-e.

A gyermekvédelmi szakemberektől elvárható, hogy egy, a születése óta gyermekvédelmi gondoskodásban élő kisgyermek esetében különös figyelmet fordítsanak arra, hogy a gyermek vér szerinti családjába való hazakerülése minél zökkenőmentesebb legyen, a gyermek életében a lehető legkisebb törést okozza. A nevelőszülői tanácsadó jelentései szerint a gyermek a ne-

velőcsaládba beilleszkedett, szépen fejlődött, nevelőszüleihez kötődött. Az átmeneti nevelésbe vétel megszüntetése előtt a gyermek nevelőanyja javasolta az anya-gyermek kapcsolat fokozatos kialakítását. Ezen javaslatot azonban a szakemberek figyelmen kívül hagyták. Az anyának szüksége lett volna arra, hogy gyermekét – esetleg a nevelőszülő segítségével – jobban megismerje, nevelésében, gondozásában még a nevelőcsaládnál részt vehessen. (Az anya és gyermek kapcsolattartása a gyermekvédelmi központban zajlott, ahol nem volt lehetőség arra, hogy az anya a gyermekét a megszokott környezetében lássa, a szokásos gondozási tevékenységekben etetés, fürdetés stb. részt vegyen.) A dokumentumok szerint az anya együttműködött a nevelőcsaláddal, a nevelőanya is jónak tartotta a gyermek hazakerülését, feltehetőleg segítette volna az anyát abban, hogy gyermekével szorosabb kapcsolatot alakítson ki. Természetesen utólag nehéz megítélni, hogy, ha K. B. átmeneti nevelésbe vételének megszüntetéséről akkor határozott volna a gyámhivatal, amikor az anya-gyermek közötti érzelmi kapcsolat már stabilan kialakult és a gyermek a nevelőcsaládról érzelmi törés nélkül, vagy kisebb érzelmi töréssel leválasztható, akkor a tragédia elkerülhető lett volna-e. Azt, hogy a másfél évig nevelőcsaládban nevelkedő gyermek átmenet és érzelmi kötődés nélkül került vér szerinti anyjához, feltehetőleg sem a gyermek, sem a – korábban pszichiátriai kezelés alatt álló – anya nem tudta fel dolgozni.

Megállapítottam, hogy a gyermek átmeneti nevelésbe vételének oly módon való megszüntetése, hogy a gyámhivatal csupán a vér szerinti szülő szándékát, továbbá életkörülményeit vizsgálta, de figyelmen kívül hagyta a gyermek nevelőszülőhöz való kötődését, illetve a vér szerinti anyához való kötődésének hiányát, visszasságot okozott a gyermeket az állam és a társadalom részéről megillető kiemelt védelemhez, továbbá a lehető legmagasabb szintű testi, lelki egészséghez fűződő jogával összefüggésben.

II. A gyermek átmeneti nevelésbe vételének megszüntetése után a védőnő és a családgondozó felvette a családdal a kapcsolatot. Kezdetben mindketten havi gyakorisággal látogatták a családot, tapasztalataikról minden esetben feljegyzést készítettek. A védőnő és a családgondozó megállapodtak abban, ha problémát észlelnek, jeleznek egymásnak.

A áprilisi, májusi és a júniusi feljegyzések tartalmazzák, hogy a gyermek nem akart anyjával kommunikálni, éjszakánként nyugtalan, testvéreire féltékeny, agresszív volt. A családgondozó feljegyezte, hogy a gyermek és az anya között nem alakult ki érzelmi kötődés. A védőnői látogatások néhány percesek, tanácsai általánosak voltak.

A szakemberektől elvárható lett volna, hogy az anya jelzései és személyes tapasztalataik alapján észleljék, hogy a családnak tényleges segísége van szüksége. A jelek szerint az anya nem értette meg, hogy nagyobbik gyermeke miért nem tudja őt elfogadni, miért agresszív testvérelével. Az anya – ahogyan azt a csa-

ládgondozó 2005. szeptember 16-án kelt feljegyzésében is rögzítette – nem tudott megbirkózni azzal a felelősséggel, hogy egyszerre két kisgyermeket kell gondoznia, nevelnie, nem ismerte a nevelési módszereket, tehetetlenségében testi fenyegetést alkalmazott. (Valójában a korábban született gyermekeivel az anyaság élményét nem élte át, azt először csak a 2004 májusában született gyermekével tapasztalta meg.) Ez a család nem havonta néhány perces látogatást, hanem a szakemberek részéről nagyobb odafigyelést, „tényleges” gondozást igényelt volna, akár napi kapcsolattal, az életvezetési tanácsok betartásának ellenőrzésével. Valószínűleg az anyának K. B.-hez való kötődése kialakításában, megerősítésében pszichológus segítségére is szüksége lett volna.

A gyermek bántalmazására utaló jelzést a védőnő 2005. augusztus 5-én kapta. A jelzés napján, majd egy hét múlva ismét meglátogatta a családot. Mindkét látogatás néhány percig tartott. A védőnő feljegyzései szerint a gyermekben nem voltak bántalmazás nyomai. A feljegyzés arról nem tesz említést, hogy ezt a védőnő „ránézésre” állapította-e meg, vagy a gyermeket le is vetkőztette.

A gyermek bántalmazására utaló jelzésről a védőnő csak a jelzést követő 11. napon tájékoztatta a családgondozót. A családgondozó ezután egy hét múlva kereste fel a családot, feljegyzése nem utal arra, hogy a gyermek testét megnézte volna.

Szeptember 8-án a védőnő, 12-én már a családgondozó is látott a gyermekben bántalmazási nyomokat. Az anya maga is elismerte a gyermek bántalmazását. Ezután közel egy hónap múlva kezdeményezte a védőnő és a családgondozó a gyermek védelembe vételét, arra csak a bántalmazására vonatkozó jelzést követő több mint két hónap múlva került sor. A gyermek a védelembe vétele utáni tizedik napon meghalt.

Megállapítottam, hogy a gyermek bántalmazására utaló jelzést követően a védőnői és családgondozói látogatások valamegyest gyakoribbá váltak. A védőnő azonban ezt követően is csak néhány percet tartózkodott a családnál, a családgondozói látogatások időtartamáról nincs feljegyzés.

A gyermek védelembe vétele után a családgondozó csak telefonon kereste a családot, kérésére a védőnő kereste fel őket, feljegyzése szerint problémát nem észlelt. Az orvos szakértői vélemény szerint viszont ekkor a gyermekben már olyan súlyos, ellátatlan, nagy fájdalmakat okozó sérülések voltak, amelyeket a szakembernek mindenképpen fel kellett volna ismernie. A védőnő ezen az utolsó látogatáson volt a leghosszabb ideig a családnál, a gyermeket azonban biztosan nem vetkőztette le, nem győződött meg arról, hogy bántalmazták-e.

Összességében megállapítottam, hogy K. B.- átmeneti nevelésbe vételének megszüntetése után családja nem kapta meg azt a szakmai segítséget, amely szükséges lett volna ahhoz, hogy vér szerinti családjába beilleszkedjen. A gyermek bántalmazására utaló jelzésre a szakemberek nem az elvárható módon reagáltak. A hatósági intézkedés (védelembe vétel) a problémát nem oldotta meg. Az előzőekben már kifejtettem hogy a családnak tényleges – nem csupán adminisztrált tanácsokra szorító – gondozásra lett volna szüksége. A gyermek bántalmazásának bizonyosodása után a szakemberek nem javasolták a gyermek családból való kiemelését, védelembe vétele mel-

lett döntöttek. Az anya által elismert, a védőnő és a családgondozó által tapasztalt, orvosi vizsgálattal is alátámasztott bántalmazása után azonban – ha a gyermek veszélyeztetettségét nem is találták olyan mértékűnek, hogy családból való kiemeléséről döntöttek volna – a segítő szakembereknek mindenképpen fokozottabban kellett volna a családdal foglalkoznia. A család-gondozónak és a védőnőnek meg kellett volna győződnie arról, hogy a szülők tanácsait betartják-e, a gyermeket nem bántalmazzák-e. Ehhez a családot naponta kellett volna látogatniuk. Kérdés, hogy ez a napi szintű család-gondozást a védőnő és a heti 20 órában foglalkoztatott család-gondozó meg tudta volna valósítani.

Megállapítottam, hogy a védőnő és a család-gondozó szakmai mulasztása önmagában alkalmas volt arra, hogy a gyermek élethez való jogával összefüggő visszásság kialakuljon.

Megállapítottam azt is, hogy a község illetékességi területén élő gyermekek kiemelt védelemhez való joga sérelmének közvetlen veszélyét keletkezteti, hogy a gyermekjóléti szolgáltatást heti húsz órában egy család-gondozó látja el.

III. A gyermek anyjának lakóhelye szerint illetékes gyámhivatalnak K. B. gyámügyi irata nem állt rendelkezésére. A Gyvt. szerint eljárásra az a gyámhivatal illetékes, amelynek területén a gyermek szülői felügyeletet gyakorló szülőjének a lakóhelye van. A Gyvt. rendelkezik arról is, hogy ha a szülői felügyeletet együttesen gyakorló szülők bejelentett lakása különböző illetékességi területen van, akkor a gyermek bejelentett lakóhelye szerinti gyámhivatal az illetékes. A gyermek átmeneti nevelésbe vételének megszüntetésekor az anya és az apa szülői felügyeleti joga feléledt. Akkor az apa és a gyermek lakóhelye azonos volt. Tehát a gyámhivatal a gyermek átmeneti nevelésbe vételének megszüntetésére illetékes volt. A határozatban ez a gyámhivatal az anyát felszólította, hogy a gyermek bejelentéséről gondoskodjon, de annak teljesítését nem ellenőrizte. Miután az apa évek óta nem tartott kapcsolatot gyermekével nyilvánvaló volt, hogy feléledt szülői felügyeleti jogával nem kíván élni. A gyermek az anya gondozásába került, így a gyermek érdeke azt kívánta volna, hogy lakóhelye az anya lakóhelyével megegyező legyen, gyámügyi iratai a lakóhelye szerint illetékesé váló, tényleges tartózkodási helye közelében lévő gyámhivatal birtokában legyen. Az iratokból nem derült ki, hogy az anya bejelentette-e a gyermeket saját lakóhelyére. A gyámhivatal akkor járt volna el helyesen, ha meggyőződött volna arról, hogy a gyermeket az anya saját lakóhelyére bejelentette, és ennek megtörténte után az iratokat megküldte volna a másik gyámhivatalnak.

Megállapítottam, hogy a gyermek átmeneti nevelésbe vételét megszüntető gyámhivatal visszásságot okozott a jogállamiságból eredő

jogbiztonság követelményével azzal, hogy nem ellenőrizte a gyermek lakóhely változása bejelentésének megtörténte, és elmulasztotta a gyámügyi iratoknak az illetékes gyámhivatalhoz való áttételét is.

Az anya lakóhelye szerint illetékes gyámhivatalnak a bekövetkezett tragédia előtt nem volt tudomása a gyermek veszélyeztetettségéről. Gyámügyi iratok nem álltak a rendelkezésre, a gyermek bántalmazását senki nem jelezte. A halálesetről való értesülése után a gyámhivatal azonnal intézkedett a kisebb gyermek ideiglenes hatályú elhelyezéséről, keresetet nyújtott be a szülők szülői felügyeleti jogának megszüntetés tárgyában.

Az anya lakóhelye szerint illetékes gyámhivatal eljárása a jogszabályoknak megfelelt, eljárásának vizsgálata során alkotmányos joggal összefüggő visszásságot nem tártam fel.

A vizsgálatom során feltárt alkotmányos jogokkal összefüggő visszásságok jövőbeli elkerülése érdekében az Obtv. 21. § (1) bekezdésben kapott felhatalmazásom alapján *kezdeményezem:*

– Az anya lakóhelye szerinti község képviselő-testületénél, hogy fontolja meg annak lehetőségét/szükségességét, hogy a településen heti 40 órában dolgozó család-gondozót alkalmazzon.

– Az anya lakóhelye szerinti község jegyzőjénél, hogy fontolja meg a család-gondozó és a védőnő fegyelmi felelősségre vonásának szükségességét.

– A gyermek átmeneti nevelésbe vételét megszüntető gyámhivatal vezetőjénél, továbbá a megyei gyermekvédelmi központ igazgatójánál, hogy a jövőben az átmeneti nevelésbe vétel megszüntetése előtt ne csak a szülők anyagi helyzetét és életkörülményeit, hanem a gyermek vér szerinti szüleivel való viszonyulását, vér szerinti családba való beilleszkedésének lehetőségét is vizsgálják, szükség esetén biztosítsák a vér szerinti szülőnek a nevelőcsaládnál élő gyermek gondozásában való részvételét és annak tapasztalatait is használják fel döntésük meghozatalakor.

– A gyermek átmeneti nevelésbe vételét megszüntető gyámhivatal gyámhivatal vezetőjénél, hogy a jövőben a gyermek átmeneti nevelésbe vételének megszüntetésekor – határidő tűzéssel – ellenőrizze, hogy a gyermek lakcím változása bejelentéséről a szülői felügyeletet gyakorló szülő gondoskodott-e illetékességváltás esetén az iratanyagot a társhatósághoz tegye át.

Takács Albert

Környezeti rizikó: életesemények felmérése

A családok életében bekövetkező jelentős életesemények és azok hatása nemcsak az orvostudomány és a pszichológia, hanem a szociológia, a szociálpolitika és a gyermekvédelem számára is vizsgálandó terület.

■ BEVEZETÉS

A stressz hatások lehetséges következményei közül az orvostudomány már régóta foglalkozik a különböző pszichoszomatikus megbetegedésekkel és mentális zavarokkal. Az újabb gyermekpszichológiai és családkutatások felhívják a figyelmet arra, hogy a családra nehezedő stressz veszélyezteti a család funkcionalitását, a családban élő gyermekek fizikai és pszichés fejlődését, valamint a szülőpár, illetve a szülők és gyermekeik közötti kapcsolat harmonikus alakulását is. Az életesemények hatásai személyes, családi és tágabb szociális jellemzők, valamint társadalmi körülmények összefüggéseiben értelmezhetők az átélő egyén/család, valamint a gondozó személy (orvos, pszichológus, családgyógyász stb.), esetleg a kutató számára. A stresszteli események vizsgálatának egyik fő kérdésköre az *egyén észlelése*: mennyire ítéli az eseményt ártalmasnak vagy fenyegetőnek. E folyamat során a *stresszor* elkülönül az egyéb, nem fenyegető ingerektől. Ennek révén alakul ki az egyénben a lehetséges *stresszválasz* típusa, és ez alapján választ a személy *megküzdési* formát. Az észlelést *belső biológiai és pszichológiai*, valamint *külső, környezeti, társas* tényezők egyaránt befolyásolják. Az egy adott időszakra vonatkozó életesemények kikérdezése – más tudományterületek mellett a szociológiai-, szociálpolitikai kutatásokban, a család- és a gyermekvédelmi, valamint a szociális gondozói gyakorlatban – a *környezeti rizikó* egy fontos tényezőjének felmérésére ad lehetőséget. Az életesemények kikérdezési módjai különbözőek lehetnek (interjúk, önkitöltős kérdőívek, listák, naplók stb.), de a legegyszerűbb, leggyorsabb, éppen ezért a legelterjedtebb módszerek a kutató- és a gyakorlati munkában a *kérdőíves felmérések*¹.

Tanulmányunkban egy olyan életesemény-listát mutatunk be, amelyet egy széles körben elterjedt és folyamatosan frissített amerikai (Miller és Rahe, 1997) életesemény rangsor alapján szerkesztettünk (a magyar kutatás részleteiről bővebben ld. Danis és mtsai, 2006). Érdekes módon a Rahe-féle kutatásokban az életesemények súlyosságát a vizsgálati személyek kortól, családi állapottól, iskolázottságtól, szocioökonómiai státusztól, válástól és rassztól függetlenül szinte egybehangzóan rangsorolták. A kutatók még kultúrák között sem találtak jelentős különbségeket a rangsorolásban. A legfrissebb, 1997-es kutatásban is csak a nemek szempontja szerint találtak szignifikáns különbséget: a nők átlagosan súlyosabbnak és megterhelőbbnek ítélték az eseményeket, mint a férfiak.

Vizsgálatunk egyik célja az volt, hogy fejlődéslélektani kutatásainkban, a *Budapesti Családvizsgálatban* (BCsV; Gervai,

2005) kifejezetten magyar családokra releváns életesemény-súlyokat használjunk. Célunk az is, hogy az életesemény-súlyok közlésével más kutatásokban, illetve társszakmák gyakorlati területein is hasznosítható eszközt ismertessünk, amely nemcsak a diagnosztikus, hanem a prevenció és intervenció munkát is segítheti.

■ MÓDSZER

■ Vizsgálati személyek

A kérdőíveket 184 kisgyermeket nevelő családanya töltötte ki.

Átlagos életkoruk 32,7±4,8 (21-46) év volt, 91% házasságban, vagy tartós párkapcsolatban élt, 9% elvált, illetve egyedülállóan mondta magát. A családokban átlagosan 1,8±0,8 gyermek nevelkedett (egy gyermek a családok 43,5%-ában, két gyermek 40,1%-ában, három vagy több gyermek pedig 16,4%-ában). Az összes gyermek 81,9 %-a 6 év alatti volt. Mivel a Budapesti Családvizsgálatba alacsony rizikójú, képzett szülők jelentkeztek, ehhez kívántuk illeszteni a jelenlegi kutatásunk mintáját is. Emiatt az iskolázottság szintje elég magas (alap- és középfokú végzettség: 39,3%, felsőfokú végzettség: 60,7%).

A fentiek alapján elmondhatjuk, hogy vizsgálatunkba alacsony szociális rizikójú családokat vontunk be, ezért alábbi eredményeink arról adnak információt, hogy az optimális életkörülményekkel jellemzett családokban milyen mértékű stressz várható el. Rizikós minták (fiatalkorú anyák, elhanyagoló vagy rossz szociális viszonyok között élő szülők, stb.) esetén a különböző esemény-csoportokban (betegség, pénzügyek, társkapcsolat stb.) elért magasabb pontszámok miatt nagyobb általános „élet-stresszt” regisztrálhatunk.

■ ESZKÖZ

Kérdőívünk szerkesztésekor a Miller és Rahe által 1997-ben publikált 87 tételes *Social Readjustment Rating Scale* elnevezésű életesemény-rangsorot vettük alapul. Néhány Magyarországon értelmezhetetlennek tűnő tételt kihagytunk, ugyanakkor beépítettünk néhány olyan tételt, illetve részletesebb tételcsoportot, amelyek az amerikai kérdőívekben nem szerepeltek, de amelyeket a BCsV tapasztalatai alapján hasznosnak véltünk. Felmérésünkben végül 92 tétel szerepelt (ld. 1. táblázat és 1. függelék). A tételeket a „*Szociális alkalmazkodást skálázó kérdőívben*” véletlenszerűen rendeztük sorba, és ezután súlyoztattuk a résztvevőkkel² (részletes módszertani leírást ld. Danis és mtsai., 2006).

¹ Részletes szakirodalmi hivatkozásokat ld. Danis és mtsai, 2006; illetve a cikk anyagával kapcsolatos részletesebb információk az első szerzőnél (danildi@mtapi.hu) elérhetők.

² A házasságkötés tétel pontszámát önkényesen 500 pontban állapítjuk meg, a vizsgálati személyeknek ehhez képest kell a többi életeseményt arányosan súlyozni. A kapott pontszámokat átlagoljuk, tízzel osztjuk, majd sorba rendezzük.

■ ELJÁRÁS

A kérdőíveket gyermekgondozó-, illetve oktatási intézmények vezetőinek adtuk át, és céljaink, valamint a célcsoport jellemzőinek ismertetése után a kérdőíveket az intézmények munkatársai adták oda a szülőknek. A kérdőíveket a szülők otthon töltötték ki, majd a védő-, gondozó-, óvó- és tanítónők gyűjtötték össze őket. Adataink egy másik részét az interneten keresztül küldtük el azoknak a szülőknek, akik különböző gyermek és család témájú portálokon feladott felhívásainkra jelentkeztek. A kérdőívek kitöltése anonim módon zajlott, az íveket kódokkal láttuk el, és azok csakis csoportos feldolgozás alá kerültek.

■ EREDMÉNYEK

■ Az életesemények magyar rangsora

Az 1. táblázat az anyák által adott, 20-tól 192-ig terjedő átlagolt súlypontoszámokat és az ebből kialakított rangsort tartalmazza. Az első 10 helyen, részben a külföldi kutatások eredményeivel megegyezően, családi halálesetek (*a gyermek, a házastárs, a szülő és a testvér halála*), családi szeparációk (*válás, válás után a gyermeket az apa neveli tovább*), szociális és/vagy anyagi vonzatú veszteségek (*börtönbüntetés, kilakoltatás*), valamint a családi élet örömteli, nagy változást hozó eseményei (*gyermek születése vagy örökbefogadása*) szerepelnek. Ezek után még 50

feletti súlypontoszámmal a fentieknél valamivel kisebb mértékű veszteségek, egészségügyi, kapcsolati és anyagi problémák találhatók. A lista végén kisebb hatású (szociális, valamint nézetekkel és megszokott tevékenységekkel kapcsolatos) változásokat láthatunk. A legnagyobb stresszt, és a legnehezebb alkalmazkodást feltételező esemény a *gyermek halála*: a megkérdezett kisgyermeket nevelő anyák érthető módon nagyon magas értékre, átlagosan 192 pontra súlyozták ezt az eseményt. Ezen a tételel kívül még a társ, a szülők, és a testvérek elvesztése kapott 100 feletti pontszámot, a legalacsonyabb értéket, 20 pontot a szabadidős tevékenységek megváltozása kapta. A teljes mintára és az összes életeseményre vonatkozó „össz-átlag” $49,6 \pm 19,3$. Ez az érték összhangban van az 1997-es amerikai vizsgálat eredményeivel, amelyben az össz-átlag némileg más tételekre a nők esetében 51 ± 20 volt. Érdekes módon a két kutatásban teljesen azonos 63 tétel esetében a magyar anyák az életeseményeket átlagosan kevésbé megterhelőnek ítélték, mint az amerikai nők. A különböző demográfiai szempontok mentén mi sem találtunk különbségeket az „össz-átlag” értékében (eredményeket ld. bővebben Danis és mtsai., 2006).

1. számú táblázat:
AZ ÉLETESEMÉNYEK RANGSORA ÉS ÁTLAGOS SÚLYPONTSZÁMAI

Rangsor	Tételek	Átlagolt súlyok N=169-184	Rangsor	Tételek	Átlagolt súlyok N=169-184
1	Gyermek halála	192	47	Nagyobb döntés a közeli jövővel kapcsolatban	44
2	Házass/élettárs halála	135	48	Nyugdíjba vonulás	44
3	Szülő halála	117	49	Baleset (saját)	44
4	Testvér halála	110	50	Gyermek iskolába kezd járni	43
5	Válás után a gyermeket a másik szülő neveli tovább	97	51	Szexuális problémák	42
6	Börtönbüntetés	89	52	Nagyobb összetűzés a házass/élettárssal	42
7	Gyermek születése	89	53	Gyermek enyhébb sérülése vagy betegsége	42
8	Kilakoltatás	84	54	Kibékülés a társsal szakítás után	41
9	Válás (saját)	80	55	Munkaköri változások (más munka, más felelősség)	40
10	Gyermek örökbefogadása	76	56	Költözködés közeli helységbe	40
11	Gyermek súlyosabb sérülése vagy betegsége (kórház vagy több hét ágy)	69	57	Saját édesapával való problémák, összetűzések	40
12	Különélés a házastárstól házassági problémák miatt	69	58	Alacsonyabb munkakörbe helyezés	40
13	Házass/élettárs súlyosabb sérülése vagy betegsége (kórház vagy több hét ágy)	68	59	Bírósági ügyek, pereskedés	39
14	Közeli rokon halála	66	60	Közeli barát súlyosabb betegsége	38
15	Költözködés másik országba	62	61	Saját szülő újraházasodása (vagy összeköltözése új társsal)	38
16	Szakítás (egy partnerkapcsolat megszakadása)	60	62	Munkahely váltás	38
17	Félrelépés	60	63	Nagyobb befektetés	38
18	Vetélés (vagy a társ vetélése)	60	64	Tanulmányok elkezdése vagy befejezése	37
19	Folyamatos anyagi problémák	58	65	Szülő enyhébb sérülése vagy betegsége	37
20	Gyermek elköltözik otthonról ("kirepül")	57	66	Kibékülés a társsal egy nagyobb összetűzés után	37
21	Művi abortusz (vagy a társ művi abortuszon esik át)	56	67	Problémák a munkahelyen főnökkel	36
22	Anyagi helyzet hirtelen jelentős romlása	56	68	Eljegyzés	35
23	Gyermek házasságot köt	55	69	Anyagi helyzet jelentős javulása	35
24	Szülő súlyosabb sérülése vagy betegsége (kórház vagy több hét ágy)	55	70	A lakáskörülmények nagyobb változása (pl. felújítás, stb.)	35
25	Közeli barát halála	55	71	Alvási szokások változása (pl. alvási problémák, munkabeosztás miatt stb.)	34
26	Elbocsájtás a munkahelyről	53	72	Munkahelyi változások (körülmények, időbeosztás...)	34
27	Terhesség (vagy a társ terhessége)	52	73	Kimagasló teljesítmény munkában, tanulásban, sportban stb.	34
28	Saját szülők válása vagy különköltözése	52	74	A házastárs családijával (anyóssal-apóssal) való problémák, összetűzések	33
29	Költözködés az ország távolibb részébe	52	75	Házass/élettárs enyhébb sérülése vagy betegsége	33
30	Építkezés	50	76	Előléptetés munkahelyen	32
31	Házasságkötés (saját)	50	77	Karácsony	32
32	Folyamatos viták / veszekedések a házass/élettárssal	50	78	Problémák a munkahelyen kollégákkal	31
33	Új partnerkapcsolat létesítése	50	79	Háziállat elpusztulása	31
34	Hirtelen anyagi problémák	49	80	Társasélet változása	30
35	Saját édesanyával való problémák, összetűzések	49	81	Súlyosabb betegség távoli hozzátartozónál	30
36	Gyermek elkerül otthonról kollégium / hosszabb utazás miatt	49	82	A társ munkahelyet vált	30
37	Egy szoros barátság megszakadása	49	83	Nagyobb utazás, nyaralás	30
38	Egy rokonnal való összeköltözés	48	84	Egy új barátság létesítése	29
39	Különélés a házass/élettárstól munka / hosszabb utazás miatt	48	85	Saját enyhébb sérülés vagy betegség	27
40	Saját súlyosabb sérülés vagy betegség (kórház vagy több hét ágy)	46	86	Étkezési szokások változása (pl. fogyókúra, orvosi utasításra diéta stb.)	27
41	Túl nagy törlesztőrészlet fizetési kötelezettsége	46	87	Vallási nézetek változása	26
42	Unoka születik	46	88	Háziállat súlyosabb betegsége	24
43	Hitel problémák	45	89	Kisebbit vita a házass/élettárssal	22
44	Kilépés a munkahelyről	45	90	Kisebbit szabálysértés elkövetése	22
45	Egy közeli családtag balesete	45	91	Politikai nézetek változása	21
46	Vagyon elvesztése vagy sérülése (pl. lopás, betörés)	44	92	Szabadidős tevékenységek, hobbik változása	20
				Össz-átlag	49,6±19,3

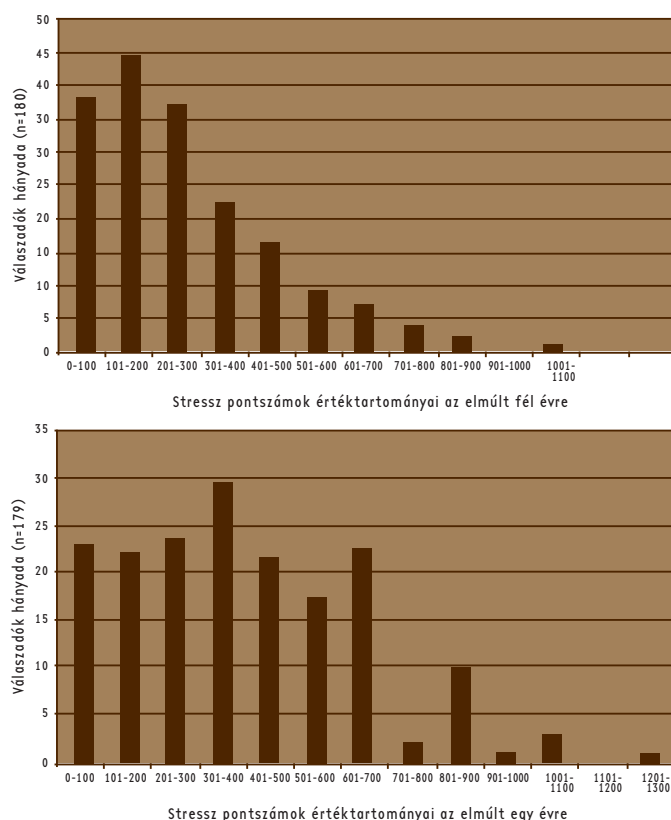
AZ ÉLETESEMÉNYEK ÁTÉLÉSE

Az *életesemények előfordulása*. A 92 eseményből 45 esemény a vizsgálati személyek legalább 30%-ánál valamikor megtörtént már az eddigi életük folyamán. Érdekes, hogy a súlyozásban nem játszott szerepet az, hogy egy adott életesemény megtörtént-e a vizsgálati személyekkel vagy sem.

A *minta átlagos stressz-pontszáma fél és egy évre; lehetséges határértékek*. A teljes minta átlaga az érvényes válaszok számától függetlenül egy évre 395 ± 256 , fél évre pedig 259 ± 202 . Az életesemény súlyok görbéi (ld. 1. és 2. ábra) a kevésbé rizikós irányba ferdülnek, ami alacsony szociális rizikójú csoport esetében elvárható. Egy reprezentatív mintában az életesemények okozta stressz-mutatók eloszlása feltehetően szimmetrikus.

1. és 2. ábra

A MINTA STRESSZ PONTSZÁMAINAK ELOSZLÁSA FÉL ÉS EGY ÉV IDŐTARTAMRA NÉZVE

2. táblázat

A MINTA FÉL- ÉS EGYÉVRE SZÁMÍTOTT ÁTLAGOS STRESSZ PONTSZÁMA ÉS A MINTA ELOSZLÁSÁBÓL SZÁMOLT HATÁRÉRTÉKEK AZ ÖSSZES, ILLETVE A LEGFONTOSABB 75 ÉS 60 TÉTELRE

	N	Átlag	Szórás	Min.	Max.	Határérték	Rizikó csoport %
Fél évre (92 tétel)	89	314	197	0	832	510	15,70%
Egy évre (92 tétel)	89	482	239	0	1096	720	15,70%
Fél évre (75 tétel)	98	217	178	0	752	400	13,30%
Egy évre (75 tétel)	98	372	212	34	1010	580	14,30%
Fél évre (60 tétel)	112	154	147	0	642	300	18,80%
Egy évre (60 tétel)	112	279	174	0	774	450	13,40%

Miller és Rahe (1997) megfigyelései szerint – 60-75 életeseményt kérdezve és az amerikai súlyokat használva – magas életstresszt jelent, ha fél éven belül több mint 300 és egy éven belül több mint 500 pontnyi stressz éri a kitöltő személyt. Mintánkban 92 eseményt felmérve az átlagok lettek hasonló nagyságúak. Ezért ellenőrzésképpen kiszámoltuk az első 60, illetve 75 legstresszesebbnek ítélt életeseményre vonatkozó stressz-pontszámokat is. Ezek eloszlása a 3. táblázatban olvasható³.

A fenti táblázat a következő összefüggéseket illusztrálja:

- minél több kérdést teszünk fel, természetesen annál magasabb az egy időszakra számolt „élet-stressz” pontszámok átlaga és szórása,
- ehhez viszonyítva az átlag felett egy szórásnyira meghúzott határértékek is emelkednek,
- viszont a különböző változatok határértékei felett lévő rizikócsoportok nagysága a minta egészéhez viszonyítva hasonló (15% körüli: 13-19%).

A Miller és Rahe által javasolt, és az USA-ban széles körben használt határértékek tehát egyáltalán nem univerzálisak sem a magyarországi viszonyokra nézve, sem pedig a kérdőívek szerkesztési tulajdonságait (ld. megkérdezett tételszám) tekintve. Ha minden esetben az amerikai határértékeket használnánk, a rizikós esetek kijelölése bizonytalanná válna.

ÖSSZEFOGLALÁS ÉS JAVASLATOK A GYAKORLATI HASZNÁLATRA⁴

A fentebb felsorolt 92 tétel közül tetszés szerint kialakítható különféle terjedelmű kérdőív. Ennek témaköreit, konkrét tartalmát és tételszámát az adott kutatás, illetve gyakorlati cél határozza meg. Érdekes szem előtt tartani Miller és Rahe javaslatát, miszerint ahhoz, hogy kellő részletességgel feltérképezhető legyen adott egyén, vagy egy család stressz szintje, átlagosan 60-75 kérdésre van szükség. Mivel a legstresszesebb események nagyon ritkán következnek be, az össz-pontszám inkább a gyakoribb kellemetlenségekből és néhány súlyosabb, váratlan eseményből fog összeadódni. Természetesen azokban az esetek-

³ Sajnos több hiányzó adat miatt a pontszámokat csak kisebb elemszámú részmintákra tudjuk közölni.

⁴ A kérdőív szerkesztésével, használatával, értékelésével kapcsolatban további információkat kérni a következő e-mail címen lehetséges: Danis Ildikó, danildi@mtapi.hu.

ben, amelyekben traumatikus események (pl. halálozások, szociális veszteségek stb.) fordulnak elő, a stressz-pontszám jelentősen megugrik.

Tapasztalataink szerint kutatásban olyan életesemény-kérdőívet érdemes használni, amely a következő eseménycsoportokat kérdezi ki részletesen: a./ Sérülés és betegség a családban, b./ Halálesetek a tágabb családban és a közeli baráti körben, c./ Kapcsolati problémák a házastársak között, d./ A szülővel kapcsolatos problémák, e./ Munkahelyi problémák, f./ Pénzügyi problémák, g./ Lakásproblémák, h./ A családi állapot változásai, i./ Kapcsolati változások tágabb körben, j./ Egyéb problémák (ld. 1. függelék). Ezek után a felhasználó témánként, illetve összefoglalóan összesítheti a pontszámokat. Az utóbbit *globális „élet-stressz” mutatóként* nevezhetjük el. A fenti témakörök természetesen szűkíthetők, bővíthetők (Danis és mtsai., 2005).

Kutatásokban a felmért életesemény jellegű stressz alkalmas lehet a házastársi- és a családi működés, a családban élő gyermekek mentális és érzelmi-szociális fejlődésének, továbbá a szülő-gyermek kapcsolat alakulásának előrejelzésére. Gyakorlati területen pedig, minden olyan szociális és egészségügyi munkakörben (védőnők, családgondozók, családsegítők, gyermekvédelemmel foglalkozók, szociális munkások stb. körében), amelyben a szakemberek családokkal és gyermekekkel foglalkoznak, az adott kérdőívben szereplő életesemények súlyozott összegeként nyert „élet-stressz mutató” megfelelő határértékhez viszonyítva alkalmas lehet a környezeti veszélyeztetettség felismerésére. A családi stressz felmérése mellett a személyes és intézményi támogatások körét, illetve a családokat jellemző megküzdési stratégiákat is érdemes feltérképezni. Ekkor kapunk átfogó képet arról, hogy egy család fizikai és pszichés szempontból vajon mennyire megterhelte.

Azt javasoljuk, hogy attól függően határozzunk meg határértékeket, hogy mennyi kérdést teszünk fel a vizsgálati személyeknek. Ha kutatómunkát végzünk, saját mintánkon belül meghatározhatunk egy rizikó csoportot úgy, hogy kiválogatjuk azokat az eseteket, amelyekben a stressz-pontszám az átlagnál legalább egy szórással nagyobb. A veszélyeztetettség kritériumát szigoríthatjuk attól függően, hogy milyen célból használjuk a kérdőív adatait. Ha gyakorlatban szeretnénk használni a kérdőívet, a 3. táblázat adatai (60, 75 és 92 tételre) és határértékei irányadók lehetnek.

Az életesemények felmérésében, mint más önkitöltős kérdőíveknél is, előfordulhatnak torzító tényezők (pl. a vizsgálati személyek emlékezetből adnak meg információkat az életük eseményeiről, illetve lehetnek események, amelyeket a vizsgált személy bármilyen szubjektív okból inkább elhallgat). E tényezők miatt az adatfelvétel esetleges torzítását a következtetések levonásakor figyelembe kell venni. A vizsgált személlyel előzetesen kialakított bizalmi viszony nagymértékben növelheti a kérdőíves adatok megbízhatóságát.

Emlékeztetnünk kell az olvasót arra, hogy a jelen minta alapvetően alacsony szociális rizikójú, szociális rizikócsoportoknál tehát valószínűleg nagyobb százalékban találunk majd életeseményekből adódó veszélyeztetettséget is.

■ Távlatok

Az életesemények részletes kikérdezése mind pszichológiai, szociológiai, orvosi kutatásokban, mind pedig e tudományágak gyakorlati szakterületein indokolt lenne, de erre széles körben használt eszköz, illetve magyar standard még nem áll rendelkezésre. Bemutatott vizsgálatunk alapján nagyobb lélegzetű feltáró kutatást tervezünk, amelynek keretében reprezentatív mintán szeretnénk felmérni releváns magyar életesemény-súlyokat.

■ KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Szeretnénk köszönetünket kifejezni minden szülőnek, aki csatlakozott kutatásunkhoz, és kitöltötte anonim kérdőívünket. Köszönjük a következő intézmények dolgozóinak segítségét: Budapesten a VII., a VIII., a XIII. és a XIV. kerületi módszertani bölcsőde gondozónőinek, a XII. kerület Táltos óvoda óvónőinek, a IV. kerületi Humánus Alapítványi Általános Iskola tanítónőinek, Gödön a Kastély Óvoda és a Kuckó Óvoda óvónőinek, a Védőnői Szolgálatnak, a Gödi Önkormányzati Bölcsőde gondozónőinek. Az adatgyűjtésben való részvételt köszönjük Furmann Zsuzsa, Gyimesi Melinda, Nyíri Gabriella, Szilvási Tamara és Brózik Péter pszichológia szakos egyetemistáknak, akik szakdolgozatuk illetve műhelymunkájuk készítése során csatlakoztak a kutatáshoz. Hermann Zsuzsának az adatfeldolgozásban nyújtott segítségét köszönjük. A kutatás költségeit az OTKA T 038407 és F 043658 számú pályázatai fedezték.

Danis Ildikó,
Gervai Judit

■ IRODALOM

Danis I., Lakatos K., Ney K., Tóth I., Gervai J. (2005): A szülői- és a tágabb családi környezet kérdőíves vizsgálatának lehetőségei. *Alkalmazott Pszichológia*, VII./4., 59-74.

Danis, I., Szilvási, T., Gervai, J. (2006): Jelentős életesemények megítélése kisgyermeket nevelő magyar anyák körében. *Psychiatria Hungarica*, 21, 184-209.

Gervai J. (2005): A Budapesti Családvizsgálat. *Alkalmazott Pszichológia*, VII./4., 5-13.

Miller, M. A., Rahe, R. H. (1997): Life changes scaling for the 1990s. *Journal of Psychosomatic Research*, 43, 279-292.

1. függelék: Kérdőív a közelmúltban megtörtént életesemények felmérésére

(Miller és Rahe /1997/ alapján módosította és szerkesztette Danis és Gervai /2006/)

MEGTÖRTÉNT ÉLETESEMÉNYEK A KÖZELMÚLTBAN

ÉRTÉKELŐ-LAP

Kérjük, jelölje X-szel, hogy mely életesemények történtek meg Önnel az elmúlt egy év során!*

Kérjük, ha egyénnél többször esett meg Önnel az adott esemény, a második oszlopban jelölje az esetek számát!

Köszönjük!

EGÉSZSÉG	A kitöltő ezt látja		Az értékelő ezt is látja	
	Megtörtént ?	Hányszor?	Súlyok**	Halmazott***
Saját súlyosabb sérülés vagy betegség (kórház vagy több hét ágy)			46	
Saját enyhébb sérülés vagy betegség			27	
Gyermek súlyosabb sérülése vagy betegsége (kórház vagy több hét ágy)			69	
Gyermek enyhébb sérülése vagy betegsége			42	
Házas-/ élettárs súlyosabb sérülése vagy betegsége (kórház vagy több hét ágy)			68	
Házas-/ élettárs enyhébb sérülése vagy betegsége			33	
Szülő súlyosabb sérülése vagy betegsége (kórház vagy több hét ágy)			55	
Szülő enyhébb sérülése vagy betegsége			37	
Súlyosabb betegség távoli hozzátartozónál			30	
Közeli barát súlyosabb betegsége			38	
Baleset (saját)			44	
Egy közeli családtag balesete			45	
Alvási szokások változása (pl. alvási problémák, munkabeosztás miatt stb.)			34	
Étkezési szokások változása (pl. fogyókúra, orvosi utasításra diéta stb.)			27	
Háziállat súlyosabb betegsége			24	
HALÁLESETEK				
Házas-/ élettárs halála			135	
Gyermek halála			192	
Testvér halála			110	
Szülő halála			117	
Közeli rokon halála			66	
Közeli barát halála			55	
Háziállat elpusztulása			31	
HÁZASSÁG / TÁRSKAPCSOLAT ÉS CSALÁD				
Eljegyzés			35	
Házasságkötés (saját)			50	
Terhesség			52	
Vetélés			60	
Művi abortusz			56	
Gyermek születése			89	
Gyermek örökbefogadása			76	
Gyermek iskolába kezd járni			43	
Gyermek elkerül otthonról kollégium / hosszabb utazás miatt			49	
Gyermek elköltözik otthonról („kirepül”)			57	
Gyermek házasságot köt			55	
Unoka születik			46	
Különélés a házas-/élettárstól munka / hosszabb utazás miatt			48	
Különélés a házas-/élettárstól házassági problémák miatt			69	
Félrelépés			60	
Válás (saját)			80	
Válás után a gyermeket a másik szülő neveli tovább			97	
Kisebb vita a házas-/élettárssal			22	
Nagyobb összetűzés a házas-/élettárssal			42	
Kibékülés a házas-/élettárssal egy nagyobb összetűzés után			37	
Kibékülés a házas-/élettárssal szakítás után			41	
Folyamatos viták / veszekedések a házas-/élettárssal			50	
Szexuális problémák			42	
SZÜLŐKKEL VALÓ KAPCSOLAT				
Saját édesanyával való problémák, összetűzések			49	
Saját édesapával való problémák, összetűzések			40	
A házastárs családjával (anyóssal-apóssal) való problémák, összetűzések			33	
Saját szülők válása vagy különköltözése			52	
Saját szülő újraházasodása (vagy összeköltözése új társsal)			38	
KAPCSOLAT MÁSOKKAL				
Egy szoros barátság megszakadása			49	
Egy új barátság létesítése			29	
Új partnerkapcsolat létesítése			50	
Shakítás (egy partnerkapcsolat megszakadása)			60	

	A kitöltő ezt látja		Az értékelő ezt is látja	
	Megtörtént ?	Hányszor?	Súlyok**	Halmazott***
PÉNZÜGYI HELYZET				
Anyagi helyzet jelentős javulása			35	
Anyagi helyzet hirtelen jelentős romlása			56	
Hirtelen anyagi problémák			49	
Folyamatos anyagi problémák			58	
Nagyobb befektetés			38	
Hitel problémák			45	
Túl nagy törlesztőrészlet fizetési kötelezettség			46	
Vagyon elvesztése vagy sérülése			44	
MUNKA, TELJESÍTMÉNY				
Elbocsátás a munkahelyről			53	
Kilépés a munkahelyről			45	
Munkahely váltás			38	
Munkahelyi változások (körülmények, időbeosztás...)			34	
Munkaköri változások (más munka, más felelősség)			40	
A házasság/élettárs munkahelyet vált			30	
Problémák a munkahelyen főnökkel			36	
Problémák a munkahelyen kollégákkal			31	
Alacsonyabb munkakörbe helyezés			40	
Előléptetés munkahelyen			32	
Nyugdíjba vonulás			44	
Tanulmányok elkezdése vagy befejezése			37	
Kimagasló teljesítmény munkában, tanulásban, sportban stb.			34	
LAKÁSHELYZET				
Költözködés közeli helyiségbe			40	
Költözködés az ország távolibb részébe			52	
Költözködés másik országba			62	
Építkezés			50	
A lakáskörülmények nagyobb változása (pl. felújítás, stb.)			35	
Kilakoltatás			84	
Egy rokonnal való összeköltözés			48	
EGYÉB				
Kisebbségi szabálysértés elkövetése			22	
Bírósági ügyek, pereskedés			39	
Nagyobb döntés a közeli jövővel kapcsolatban			44	
Nagyobb utazás, nyaralás			30	
Börtönbüntetés			89	
Vallási nézetek változása			26	
Politikai nézetek változása			21	
Karácsony			32	
Társas élet változása			30	
Szabadidős tevékenységek, hobbik változása			20	
ÖSSZESÍTETT GLOBÁLIS ÉLET-STRESSZ PONTSZÁM				

* Tetszőlegesen fél évre lehet változtatni a kérdés időszakát, és a célnak megfelelően rövidíteni lehet a kérdőívet.

** A súlyok bekarikázásával és összegzésével a témacsoportokra és a teljes eszköze (globális élet-stressz mutató) számíthatjuk ki a pontszámokat.

*** Amennyiben egy esemény többször fordult elő egy vizsgálati személynél az adott időszakban, a súlyt be kell szorozni az események darabszámával.

Észrevételek a „Szakmai Protokoll Gyermekotthonban vagy lakásotthonban dolgozó pszichológusok számára”¹

■ CÍMŰ SZAKMAI DOKUMENTUMHOZ

A közreadott szakmai dokumentum legfőbb érdemét abban látom, hogy hiánypótló jelleggel elősegíti a szakmai tisztánlátást a gyermekotthoni/lakásotthoni ellátás pszichológiai tartalmú feladatteljesítése terén. Hozzájárul a szakterületen folyó pszichológusi segítő tevékenység sajátosságainak feltárásához és értelmezéséhez, amivel bővíti a gyermekvédelmi munka közös elméleti alapját. A dokumentumba foglalt megállapítások elősegítik a szűk értelemben vett szakmai (pszichológusi) és a tágabb rendszerre (gyermekotthoni/lakásotthoni szolgáltatásra) irányadó felelősség- és kompetenciahatárok kijelölését.

Kiemelt értéke továbbá az elkészült szakmai-módszertani dokumentumnak, hogy a konszenzuseresés igényével készült, ezzel jó esélyt teremt arra, hogy a rögzített megállapítások és megállapodások elfogadásra, közmegegyezésre találjanak a szakterületen dolgozó pszichológusok körében. Ezzel lehetővé válik, hogy a dokumentumban megfogalmazott módszertani tartalmak – a gyermekvédelemben dolgozók által megerősítve – olyan követendő szakmai minimummá „érjenek”, ami ezen állásfoglalást a szabályozó dokumentumok „rangjára” emeli, a gyermekvédelmi szakmacsoport szabálygyűjteményének részévé teszi.

Meglátásaimat pontokba szedtem. Néhol kritikai megjegyzésekkel is élek, de hangsúlyozom, mindezt szakmaépítő szándékkal, elismerve és méltatva a kifejtett anyag előremutató elméleti és gyakorlati jelentőségét.

• Úgy tűnik a számomra, hogy a dokumentumban leírtak valójában nem szakmai protokollt fogalmaznak meg, hanem sokkal inkább irányelvként értelmezhetők. Megítélésem szerint az irányelvek érték-preferenciákat, elméleti megközelítéseket, releváns célkitűzéseket, feladatértelmezéseket, iránymutató állásfoglalásokat, esetleg összetettebb feladatcsoportokat, alternatív megoldásokat jelölnek ki. Ezzel szemben a protokoll-leírás bemutatja a feladat-végrehajtás konkrét gyakorlatát, az egyes feladatokat felépítő cselekvéssorok algoritmusát, nevesíti a tevékenység gyakorlati megvalósítási lépéseit, azok sorrendiségét, egymáshoz való viszonyát. (E két fogalom jelentéstartalmának ily módon történő meghatározása összecseng a „Fogalom-magyarázat a szociális és gyermekvédelmi normatív dokumentumokhoz”² című kiadványban körvonalazott irányelv és protokoll definíciókkal.) Ebből a fogalom-értelmezésből kiindulva a vizsgált dokumentum tartalmát tekintve irányelveket összegez.

¹ A dokumentum megjelent a Család, Gyermek, Ifjúság 2006/3. számában. Dr. Hantos Ágnes: Tisztázódó szerepek Jelentés a gyermekotthonban dolgozó pszichológusok szakmai műhelyéről

² Fogalom-magyarázat a szociális és gyermekvédelmi normatív dokumentumokhoz Összeállította: NCSSZI Gyermekvédelmi Főosztály, NCSSZI Szociális Szolgáltatási- és Fejlesztési Főosztály. 2006. augusztus Letölthető: www.ncsszi.hu/szoc_min_muhely.html

• Azzal a feladat-meghatározással, szerepvállalással messze-menőkig egyetértek, amely szerint a gyermekotthonban/lakásotthonban tevékenykedő pszichológus – szaktudásánál és felkészültségénél fogva – a szervezet minden szereplőjének és magának a szervezetnek is segítségforrást jelenthet. A gyermekvédelem rendszere felé mind a kliensek, mind a szakemberek támasztanak pszichológiai ismeretekkel, eszközökkel és módszerekkel kielégíthető szükségleteket, igényeket, valamint feloldásra illetve feldolgozásra váró konfliktusokat, kríziseket. Koherencia-problémát vélek viszont felfedezni a vállalt funkciók és a feltételrendszer között. Itt nem arra gondolok, hogy a törvényességi létszámminimum előírásoknak nem megfelelő szakmai kapacitás mellett ez a feladat-együttes teljesíthetetlen, hanem arra szeretném felhívni a figyelmet, hogy magas színvonalú feladatellátásra a jogszabályilag elégségesként megszabott feltételek (személyi és tárgyi kondíciók) megléte esetén sincs reális esély. Azt gondolom, ha a négy alapvető tematikus feladat-meghatározási koncepcióból akár csak önmagában kiemeljük a gondozott gyermekekre, fiatalokra fókuszáló segítséget, akkor olyan terjedelmű (kapacitás-igényű) feladategységhez jutunk, amit nem lehetséges elfogadható színvonalon ellátni a jogszabályi minimumnormák teljesítése esetén sem. Ugyanis ha csak azt vesszük alapul, hogy egyetlen szakellátásba utalt gyermek intenzív lelki-érzelmi megerősítése, trauma-feldolgozásának támogatása, kompetencianövelő személyiség- és magatartásfejlesztése, terápiája, család-konzultációs segítése – egyéni és csoportos formában – legkevesebb heti két órát igénybe vesz, akkor könnyen belátható, hogy minden egyes gyermekotthoni/lakásotthoni csoport mellé feltétlenül szükséges egy teljes állású pszichológus alkalmazása. (És akkor még szót sem ejtettünk a

többi tevékenységi kör végrehajtásához szükséges munkaidő-keretéről.)

Az előbbi problémafelvetés messzire vezet, felveti azt a kérdést, hogy a hatályos jogszabályi minimumkövetelmények mire elegendőek szakmai szemszögből. Azon az állásponton vagyok, hogy a pszichológusi tevékenység iránti segítségnyújtási szükségletre vonatkozólag szinte alig valamire. A jogszabályi rendelkezésben rögzített minimumkövetelmény nem esik egybe a szakmai minimumkövetelménnyel. Másként fogalmazva: a jogszabályban előírt szakmai kapacitás bizonyosan nem fede le a valós szükségletekből fakadó segítségnyújtási igényt. Ennek következményeképpen a gyermekvédelmi törvényben lefektetett célkitűzések a gyakorlatban elérhetetlenek maradnak, a rendszer pedig pazarlóan működik, hiszen az elégtelen ráfordítás nem hozza el a várt eredményt (az egészséges személyiségfejlődést, család-rehabilitációt, autonóm felnőtté válást, stb.), vagyis – némi túlzással – az a befektetés is kárba vész, amit a rendszer felhasznál a „csökkentett üzemmódu” működéséhez. Hogy ez ne történhessen így – azaz, hogy ne csapjuk be a klienseket, magunkat, a társadalmat –, óriási a szakterület/szakmacsoport felelőssége is. Hatástanulmányokkal alátámasztva, szakmai szempontú érvekkel megtámogatva a mainál lényegesen meggyőzőbben és határozottabban kellene képviselni azt az állásfoglalást, hogy a hatékony gyermekvédelmi munkának megvannak az elengedhetetlen személyi, elhelyezési, tárgyi feltételei, ami nélkül prognosztizálható a sikertelenség. Álljon ki a nyilvánosság (döntéshozók, ágazati irányítás, politikusok, fenntartók, társadalmi szervezetek, média) elé, és tegye egyértelművé a szakma képviselőinek közössége azt, hogy mik azok a tényezők, követelmények, normák, amik előfeltételezik a minőségi szolgáltatást, és milyen következményekkel jár mindezek hiánya, elmaradása, elégtelensége.

(Talán érdemes lenne triviálisnak tűnő kijelentéseket is hangoztatni, például azt, hogy ahogy nem lehet orvos nélkül műtétet végezni, úgy a gyermekvédelmi természetű lelki sérüléseket és problémákat sem lehet pszichológus – esetenként pszichiáter – szakember nélkül gyógyítani. Ugyanakkor, ahogy egy orvosnak sem célszerű két műtétben egy időben operálni, úgy a pszichológus sem teheti meg, hogy a terápiás jellegű egyéni foglalkozásokat összevonja, azért hogy a héten még mindenki sorra kerüljön.)

Ehhez a határozott fellépéshez és állásfoglaláshoz viszont az érintett szakmai közösségnek el kell jutnia a szakmafejlődés során oda, hogy azonosítsa, meghatározza, deklarálja tevékenysége szükséges és elégséges keretfeltételeit. Ez ma még kielégítően nem történt meg.

- A dokumentumból kiolvasható a szerzők azon törekvése, hogy világosan kijelöljék a pszichológusi kompetenciával kitűzhető célok és végezhető tevékenységek körét, megkülönböztetve ezáltal a pszichológus szakember beavatkozási területét a pszichiátriai szakértelmet és módszereket kívánó problémáktól. Ennek jelentőségét magam sem vitatom. Azt azonban fontosnak tartom hangsúlyozni, hogy az előrehaladottabb, kiterjedtebb személyiség- és viselkedési zavarok kezelése nehezen valósítható meg, ha az intézmény csupán külső szakmai kapa-

citás igénybevételére támaszkodik. A tapasztalat azt mutatja, hogy az így létrejövő segítő-gyermek interakció nem éri el azt a mélységet és dinamikát, aminek hatásaként már bekövetkezik a sérült személyiség rehabilitációja. Az elvárt mértékű és tartósságú terápiás változások akkor válthatók ki, ha szoros és intenzív, szinte napi kapcsolatot feltételező pszichoterápiás segítségnyújtásban részesülhet a gyermek. A pszichés gondozás akkor lehet eredményes, ha szervesen kapcsolódik a gyermek/gyermekcsoport életgyakorlatához, mindennapos tevékenységeihez, ha a gyermek(ek) természetes közegében bontakozik ki, s ott befolyásolja a gyermek észleléseit, reakcióit és válaszreakcióit, ha megnyilvánul a visszatérően feltáruló problémaszituációkban, konfliktusos helyzetekben.

Az a gyakorlat tarthatatlan, amikor a segítségnyújtás kimerül abban, hogy a többoldalúan sérült gyermek időnként – sokszor többheti kihagyással, havonta vagy még ritkábban – megjelenik az illetékes gyermek-pszichiátriai rendelésben, vagy időközönként napokat a korhízi gyermek-pszichiátriai osztályon tölt. Ha mindössze ennyi történik, ez csak a legkritikább esetben eredményez hathatós személyiségkorrekciót, viselkedésváltozást, nem hoz érdemleges megoldást a gyermek sokszor egyre súlyosbodó problémáira.

Fontos lenne adatszerű ismeretekkel rendelkezni arról, hogy mennyiben és milyen jellegű problémákkal érintettek az egyes intézményekben gondozott gyermekek. Azt hiszem, nem túlzás azt állítani, többé-kevésbé majdcsak minden gyermekotthonban jelen vannak azok a speciális szükségletek, amelyek megfelelően klinikai pszichológiai, pszichiátriai gyógymóddal elégíthetők ki.³

Valószínűsíthető, hogy a gyermekjóléti alapellátás további erősödésével egyre inkább csupán a szélsőséges esetekben kerül sor a gyermekek kiemelésére vér szerinti családjukból. Azal is szembe kell néznünk viszont, hogy ezzel fokozottabban fennáll a veszélye a késlekedő, halogató döntéshozatalnak, a nevelésbe vétel megkésett elrendelésének. Ekkor ugyanis a súlyosabb hiányállapotok, ártalmak, veszteségek nyomasztó és masszív következményekhez vezetnek. Részben ennek tulajdonítható, hogy a szakellátásban élő gondozottak körében növekszik a személyiségfejlődési zavaroktól terhelt gyermekek aránya. Ugyanakkor az is sejthető, hogy ez idő szerint ezek a problémák kezeletlenek maradnak, mivel a gyermekotthonok szakmai kompetenciája felkészületlen e gyermekek szakszerű ellátására. Az intézményeket övező külső segítő szervezeti, szakmai kapacitás pedig kiépületlen, de amennyiben hozzáférhető is, elégtelen az elérhető terápiás intenzitást tekintve.

A bekerülő gyerekek állapotának és problémáinak változása a gyermekvédelmi szakellátás rendszerét arra készíti, illetve „kényszeríti”, hogy az intézményekbe a mentális rendellenességek, viselkedési zavarok, devianciák kezelésére – további – specifikus erőforrásokat (interprofesszionális kooperációkat, szakismereteket, módszereket, eljárásokat, módszertani segédlete-

³ Sajnos ezek hiányában többnyire semmilyen formában nem kapnak segítséget, nem hogy pszichológiai, de másfelét sem pl. játék, drámapedagógia, stb. (A szerk.)

ket, stb.) koncentráljon. Bizonyítottnak vehető, hogy mindinkább olyan segítő szolgáltatásokra/szolgáltatásokra van szükség, ahol fokozottan (és összehangoltan) jelen van a mentálhigiénés, a pszichológiai és a pszichiátriai gyakorlat is.

Köztudott, hogy a gyermekvédelmi és a pszichiátriai, neurológiai, addiktológiai vonatkozású egészségügyi problémák az esetek nagy számában együtt, összefonódva, eszkalálódva jelennek meg a gyermekvédelem szakellátórendszerében. Ezzel nem arra utalok, hogy a gyermekvédelmi törvény hatálya alá eső intézményrendszer feladatává kell tenni az egészségügyi szolgáltatások széleskörű biztosítását, azt kívánom kifejezni, hogy mivel a problémák kezelése diszciplínákat, szakmákat, intézménytípusokat, szolgáltatásokat ível át, ezért a hatékony fellépés csakis ágazatok, szakpolitikák közötti egyeztetéssel és együttműködéssel valósítható meg. Ez viszont magával vonja a felelősség és finanszírozás ágazatközi megosztását, közös fenntartású és irányítású integrált szolgáltatók és szolgáltatások működtetését. Mindenekelőtt a többszörös gyermekotthonok vonatkozásában látom indokoltnak a kompetenciabővítés irányába történő sürgős elmozdulást, tekintettel arra, hogy elsősorban a nagyobb létszámú gyermekotthonokba (s nem a nevelőszülői hálozatokba, vagy a lakásotthonokba) kerülnek elhelyezésre a diszociális, deviáns, pszichés nehézségekkel küzdő gyermekek.

- Külön figyelmet érdemlő a pszichológus szakma azon gyermekvédelmi célkitűzése, amely a terápiás szemlélet, légkör, működésmód megvalósítását (kialakítását és megerősítését) helyezi középpontba. Azt hiszem, a gyermekotthonokban ennek döntő jelentőségét nem lehet eléggé hangsúlyozni. A pszichológiai szempontok és a terápiás megközelítés érvényesítése kulcsfontosságú faktora a gyermekotthoni ellátásnak. Ennek ellenére sokak tapasztalata az, hogy ezen a területen különösen nagy hiányosságokat mutatnak általában a szakellátó intézmények. Feltehetően, hogy a gyermekotthonokban tevékenykedő szakemberekre összességében a pszichológiai elméletek, összefüggések, törvényszerűségek alacsony szintű ismerte jellemző, valamint a meglévő tudás gyakorlati megjelenítésének, alkalmazási képességének gyengesége. Kiemelkedő jelentősége van tehát annak, hogy a gyermekotthon/lakásotthon pszichológusa a gondozáshoz, neveléshez, terápiához, családtámogatáshoz nélkülözhetetlen pszichológiai eredetű ismereteket és készségeket munkatársaival. Ide sorolható a mindennapos nevelési feladatok, problémaszituációk, krízishelyzetek pszichológiai megközelítésű értelmezése, a traumatizáló, stresszkeltő hatások azonosítása, okainak elemzése, a mentálhigiénés elvek tudatosítása, a konstruktív probléma-feldolgozási módok, megoldási alternatívák felismerése és kivitelezése.

A gyermekotthonban bizonyos értelemben minden szakember terapeutaként végezi a munkáját, hiszen minden körülménynek, beavatkozásnak, intézkedésnek, szabálynak, eljárásnak terápiás hatással kell bírnia a gondozott gyermekekre, fiatalokra nézve.

- Az már bizonyosan tudható, hogy a gyermekotthoni ellátás pszichológiai természetű segítő tevékenység nélkül kudarcrá ítélt. A szakmai program és az egyéni-gondozási nevelési programok megkerülhetetlen elemei a terápiás segítségnyújtási koncepciók és a konkrét problémakezelési stratégiák, terápiás hatású beavatkozások. Valamennyi gyermekotthonban/lakásotthonban elfogadottá és gyakorlattá kell/kellene válnia a terápiás terv elkészítésének, alkalmazásának, illetve a terápiás folyamat értékelésének. Azonban fontos lenne tapasztalati példákkal, összegzett tanulságokkal rendelkezni arról is, hogy a pszichoterápiás gyakorlatból melyek azok a módszerek, technikák, amelyek leginkább adekvátak a gyermekvédelmi problémák kezelésére.

A gyermekotthoni szakemberek előtt álló feladat annak vizsgálata, hogy a pszichoterápiás modellek gazdag repertoárjából (integratív gyermek pszichoterápia, családterápia, csoportterápia, pszichodráma, szociodráma, autogén tréning, pszichodramatikus gyermekterápia, racionális és emocionális terápia, katathym imaginatív pszichoterápia gyermekváltozata, gyermekhipnózis, ericksoni pszichoterápia gyermekekkel, kognitív-viselkedésterápia, művészetterápia, mozgásterápia, biblioterápia, stb.) és az egyéb terápiás technikák (viselkedésmódosító tréningek, AVP tréning, játékterápia, Sindelar-terápia, alapozó terápia, Ayres-terápia, állatasszisztált terápiák, Alexander-technika, kalandterápia, stb.) közül melyek a gyermekvédelmi gondoskodásban részesülő gyermekek pszichés megsegítésére megfelelően alkalmazható módszerek.

Ha azt nézzük, hogy a különféle pszichoterápiáknak mekkora terjedelmű a szokásos idő-ráfordítási igénye, s ha ehhez tekintetbe vesszük a gyermekotthoni elhelyezésre fordítható – szakmailag megalapozott – időkeretet, akkor az időhatáros, rövid, dinamikus pszichoterápiák (3-4 hónapos) és a középtávú pszichoterápiák (1-1,5 éves) időintervallumában, s így e terápiák alkalmazásában célszerű gondolkodnunk.

- Előremutató a pszichológusi team vázolt koncepciója abból a szempontból is, hogy megjelenik benne a családi egység megőrzésének, a családrendszer komplex kezelésének feladata. Ez harmonizál azzal a felfogással, hogy a gyermekotthon elsődleges funkciója szerint gyermekközpontú családtámogató szolgáltatás. Gyermekközpontú, mivel a gyermekek személyes érdekeit minden más érdek elé állítja. Egyben családtámogató hely, mert a gyermekek legfőbb érdeke mindenekelőtt azt kívánja meg, hogy – amennyiben lehetséges – a vér szerinti családjuk alapvetően váljon alkalmassá az egészséges testi, érzelmi, értelmi, erkölcsi fejlődésük biztosítására. Amiből következik, hogy a gyermekotthoni szolgáltatás nem elégedhet meg a gyermekek egyedüli megsegítésével, vállalnia kell a szülők személyiségének megerősítését, gyermeknevelési kompetenciájuk növelését, a szülői felelősség, ismeretek és készségek fejlesztését. Kifogásolhatónak tar-

tom azonban azt, hogy e gyermekotthoni szolgáltatói tevékenység az elemzett dokumentumban kevésbé kapott súlyponti szerepet. Mindössze csupán megemlítésre kerül a családtámogatás (pontosan a szülőkonzultáció és a szülő-gyermek mediáció), mint a családba való visszahelyezés érdekében tett kötelezettség. Holott a családot (családtagokat) együttesen segítő szerepvállalás kapacitás- és időigénye túlmutat azon, amit a szervezetfejlesztési teendők vagy akár a nevelők, gyermekfelügyelők pszichológiai támogatása jelent. Úgy vélem, a vállalt feladatcsoportok között a rendkívüli relevanciájához mérten aránytalanul kevésbé jelenik meg a család-rehabilitáció tevékenységrendszere. A más tartalmú feladatkijelölések felé megnyilvánuló arány- és hangsúlyeltolódás legfőbb okát abban látom, hogy a szakterületen/szakmacsoporton belül igazán még nem kristályosodott ki az, hogy az érintett szakemberek mit tekintsenek a gyermekotthonok központi funkciójának. A bizonytalanság forrása abból fakad, hogy a törvényileg és szakmailag elsődlegesen preferált célkitűzés, a gyermek saját családjába történő visszahelyezésének szándéka inkongruens azzal a szervezeti struktúrával és praxissal, ami a gyermekotthonokat általában jellemzi. Ellentmondás feszül a kimeneti célok és a valós gyakorlat, a várt eredmények és a tényleges működésmód relációjában. A gyermekotthonok jelenleg számos elvárásnak, kisebb vagy nagyobb részben eltérő célnak és funkciónak próbálnak megfelelni. Így törekednek a vér szerinti családot képessé tenni a gyermek visszafogadására, a gyermekeket hozzásegíteni az átélt deficitek, érzelmi törések, pszichoszociális traumák feldolgozásához, küzdenek a személyiség- és magatartászavarok kezelésével, mentálhigiénés személyiségfejlesztést végeznek, megkísérlik pótolni a tanulmányi elmaradást, családi, közösségi, társadalmi ismereteket, normákat és szerepeket közvetítenek, igyekeznek felelősen gondolkodó, önmagáról gondoskodni képes, az önálló életvitel megkezdésére érett felnőtteket nevelni. Kétséges, hogy mindez a szerzteágazó cél- és feladatcsoport megvalósítható-e egy szervezeti keretben. Azt gondolom, e különféle funkciók nem vonhatóak össze egyetlen szakmai programba, más intézményi feltételeket, speciális szakmai felkészültséget, sajátos elhelyezési, tárgyi környezetet és finanszírozási háttérrel kívánnak meg.

Mindenképpen szükség van olyan gyermekvédelmi intézményekre (szándékoltnak nem a „gyermekotthon” kifejezést használom), ahol a szolgáltatás minden eleme aköré szerveződik, hogy a gondozott család egységét megtartsa, a szülők gyermeknevelési alkalmasságát, motiváltságát és hozzáértését fejlessze. Ez a család-fókuszú intézmény rövid, de intenzív személyes szolgáltatást nyújtva, a bentlakásos és az ambuláns ellátások előnyeit ötvözve, a szociális munka, pszichológia, pedagógia (és más diszciplínák és szakmák) módszerkészletét integráltan alkalmazva jó esélyt teremthet a családban felmerülő – szakellátásra okot adó – veszélyeztető helyzetek megszüntetésére. Ezt a szolgáltatás-típust a jelenlegi többszörös gyermekotthonok épületeiben lenne célszerű létrehozni, mivel itt teremthetők meg az ehhez szükséges infrastrukturális feltételek.

A szakellátást igénylő fiatalok felkészítése az öngondoskodásra (az öntevékeny háztartásszervezésre, ügyintézésre, munkavállalásra, lakhatásra), az önálló életkezdésre olyan elhelyezési és segítségnyújtási formában garantálható, aminek ma a la-

kásotthoni konstrukció feleltethető meg leginkább. E funkció betöltése a negyvenfős gyermekotthonokban csak korlátozottan valósítható meg.

Szintén csak a lakásotthoni gondoskodási típus fogadható el azokban az esetekben, amikor előreláthatólag a családon kívüli elhelyezés hosszabb ideig (évekig) fog tartani, vagy kifejezetten szülőhelyettesítő, esetleg szülőpótló gondoskodásra van a gyermeknek szüksége, de nincs lehetőség a nevelőszülői ellátásra, vagy meghatározott esetekben az örökbefogadó családba helyezésre. Amíg erre nem kerülhet sor, addig az egyénhez szóló odafordulást és törődést, a tartósabb kapcsolatokat, szoros, bizalmas érzelmi kötődést és mintakövetést a többszörös gyermekotthoni viszonyítva lényegesen jobb színvonalon biztosítani képes lakásotthoni gondozást, nevelést kell feltétlenül preferálnunk.

A gyermekvédelmi támogatásra szoruló fiatal felnőttek intézményes ellátásról való leválásának, illetve függetlenítésének segítésére a lakásotthonok, de különösen az utógondozó lakások/házak és a külső férőhelyként számon tartott albéretek jelentik az érdemi megoldást.

A súlyos személyiségfejlődési problémák, viselkedési zavarok tüneteit mutató gyermekek, fiatalok gyógyítására pedig a szakosodott, kis létszámú, ám nagy szakmai kapacitással és eszközzel, valamint terápiás hatású környezeti adottságokkal bíró rehabilitációs központot képező intézmények vállalkozhatnak sikerrel.

Jelenleg a gyermekvédelmi szakellátórendszer és különösen a gyermekotthoni hálózat homogénebb képet mutat annál, mint ami indokolt látva a szükségletek és problémák sokszínűségét, változatosságát és változékonyságát. Az intézményrendszer fejlődésének és a szakellátás modernizációjának következő fokát az intézményfunkciók megkülönböztetése, a szakmai és szervezeti megoldások további differenciálódása, s mindenekelőtt a család-fókuszú „gyermekotthonok” létrejötte jelentheti. Azt azonban máris leszögezhetjük, hogy a gyermekek és szüleik, családjuk együttes megerősítésére orientáló gyermekvédelmi munka kiteljesítésében a pszichológus szakma művelőinek innovatív szerepe és kezdeményező, aktív feladatellátása nélkülözhetetlen.

Józsa Viktor

Gyermekvédelem – szentimentalizmus és professzionalizmus között

Az euro-atlanti integráció követelményrendszere feltételezi a társadalom odafigyelését minden gyermekre, a politikusok és a kormányzás érzékenyebb viszonyulását a gyermekek és családjuk problémáihoz, valamint a szociális szolgáltatások szakszerűbbé tételét.

A gyermekvédelem sikeres újjászervezése nemzeti érzékenységet érintő problémává vált, ahol a tét az a mód, ahogy Románia képesnek mutatkozik gondoskodni az ország gyermekeiről. Milyen „szülő” Románia saját gyermekei számára?

A cím a gyermek és gyermekkor problémaköre szakmai megközelítésének belső konfliktusaira tesz utalást, amelyek a hátrányos sorsú gyermekekkel szembeni odaadás, a sajnálat és a személytelen hozzáállás közötti tág magatartáskálán nyilvánulnak meg. A gyerekek viselkedése és problémáik rendszerint felkeltik a felnőttek (nem csupán a szakemberek) érdeklődését, esetenként sajnálatát vagy szánalmát, amit olykor, de nem feltétlenül, az a készítés kísér, hogy melléjük álljanak, és segítséget nyújtsanak.

■ ÚJSÁGOKBÓL KIEMELT CÍMEK:

A tehetség a gyermekotthonokban is virágzik! A Havasi gypár felfedezi és díjazza őket!

Semmi sem pótolhatja a család szeretetét!

Egy polgármester 2 000 000 lejt ajánlott egy családnak, hogy azonnal gondozásukba vegyenek egy elhagyott gyermeket.

Románia megváltoztatja azt a felfogást, miszerint a szipuzó gyermekek hazája lenne.

Az intézetben nevelt gyermekek hivatalosan egy főre eső évi költsége 26 millió lej, de a valóságban az összeg ennek duplája.

Az idézett újságcímekből úgy tűnik, hogy a gyermekvédelem témaköre felkeltette a társadalom érdeklődését és átalakulóban van, ugyanakkor azt is, hogy ezen a területen szenvedélyek és anyagi érdekek ütköznek össze, ahol a hazafiság helyettesítheti még a professzionalizmust.

Az a mód, ahogyan a szülő gyermekei felnevelésének és taníttatásának problémáival szembesülve ezekre megoldásokat talál, a szülő érzelmi és szociális érettségét tükrözi. Ehhez hasonlóan, amikor egy társadalom a gyermek problémáival szembesül, az alkalmazott megoldási módok az adott társadalom érettségéről tesznek tanúbizonyságot. Az egyes intézkedések adekvátságát nem elegendő érzelmi - akár hazafias - szinten elemezni, hanem a logikai, racionális szintre kell emelni. Gyakran hallunk a gyermekek szeretetére és jótékonykodásra figyelmeztető felhívást, amely úgy tűnik, manapság a romániai gyermekvédelem egyik jelszava. Ugyanakkor megjelentek a szakemberek, szolgáltatások, szakképzések és az erre vonatkozó kutatások is. E kétféle reakció között ellentmondás van, amelyet értelmezni kell; nem azért, hogy kizárjuk valamelyik megközelítést, hanem, hogy az érzelmi, karitatív, valamint a racionális, szakmai szempont kiegészítse egymást, és a társadalom részéről jövő érett reagálási módot eredményezzen, amely egymás mellé

állítja a közösség gyerekek iránti pozitív érzelmeit (a szív logikáját) és az értelem logikáját. Az alábbiakban megpróbáljuk bebizonyítani annak a szükségességét, hogy a gyermekek iránti együttérzés mellé az értelem logikáját állítsuk.

■ A GYERMEK JOGAI ÉS A GYERMEKVÉDELMI SZAKELLÁTÓ RENDSZER

A jelenlegi társadalmi helyzet sajátossága a nagyfokú stressz, amit megélnék a családok, és amiből kifolyólag sok gyermek kiszolgáltatott a különböző veszélyekkel szemben. Ezek egy része a szegénység velezárója (elhagyás, intézményesítés, csavargás), mások pedig a meg nem felelő szülői nevelés következményei (az erőszak alkalmazása és az elhanyagolás különböző formái). Ezen problémák felismeréséből adódik a gyermekek érdekében történő beavatkozás szükségessége. Az állam „jó szülői” mivoltát azoknak a hatékony intervenciós modelleknek a kidolgozása tükrözi, amelyek a gyermekek szükségleteinek kielégítéséhez és jogaik tiszteletben tartásához vezetnek: vagyis, hogy gondoskodjanak róla, szeressék, biztosítsák nevelését és iskoláztatását, figyeljenek az egészségi állapotára és személyiségfejlődésére.

Az ENSZ gyermekjogi egyezménye szerint az államnak és intézményeinek felelőssége a gyermekek szükségleteinek kielégítésén és jogaik tiszteletben tartásán őrködni. Az állam felelőségét a szülő felelősségével párhuzamban vonva, feltehető a kérdés, milyen típusú szülői attitűdöt tanúsít Románia? Alapul véve a szülői nevelési stílust leíró pszichológiai tipológiát¹, milyen hozzáállást alkalmaz a román állam: inkább tekintélyelvű, megkövetelő, autokratikus (vagyis büntető jellegű intézkedéseket alkalmaz az elvárásoktól eltérő szülői viselkedés esetében), vagy irányító, megkívánó, az autoriter (előnyben részesíti az erőszakmentes, gondos gyereknevelést, de megértő és segítő magatartást tanúsít, ha a szülőknek nehézségeik vannak), avagy engedő (nem avatkozik be a gyermeknevelésbe). Milyen a gyermekvédelem légköre: hideg, személytelen, bürokratikus, vagy meleg, személyre szabott, tiszteletben tartja a gyermek és hozzátartozói érzelmi szükségleteit. A döntések szubjektívek és impulzívan születnek-e (néha szelídek és nagylelkűek, máskor kemények és korlátozók), vagy pedig racionálisan? Ahhoz, hogy az állam gyermekvédő érettségét bizonyítsuk, meg kell vizsgálnunk, mennyire tartják be a szakszolgáltatások e terület alapelveit. A biztonság elvével kapcsolatban, felvetődik a kérdés, képesek-e az állami szolgáltatások ellenőrizni és garantálni a minden gyermek számára kijáró biztonságot? Hova fordulhatnak a gyermekek, ha segítségre van szükségük? Vannak-e olyan szak-

¹ Baumrind (1991) szerint a szülők a következő nevelési stílusokat követik:

1. a tekintélyelvű (vagy megkövetelő) nevelői stílust, amikor a szülők hagyományos normák szerint, a tekintéllyel szembeni engedelmségre helyezik a hangsúlyt. Gyerekeik viselkedését büntetésekkel szabályozzák, amikor ezt szükségesnek ítélik meg.
2. Az irányító (megkívánó) nevelői stílust alkalmazók számára természetes, hogy a gyermek korlátozott tudással, tapasztalattal rendelkezik, és ezért irányításra van szüksége. Ezek a szülők határokat szabnak, amelyeknek betartását megkövetelik, és úgy próbálják irányítani gyerekeiket, hogy figyelembe veszik azok nézőpontját, ha nem is mindig fogadják el azt, valamint elmagyarázzák a szabályokat és döntéseiket.
3. Az engedékeny nevelői stílussal élő szülők nem korlátozzák a gyerekeik viselkedését, vagy mert nem akarnak a fegyelmezővel bajlódni, vagy mert remélik, hogy a gyermek okulni fog saját tapasztalataiból. Nem várnak el tőlük érett viselkedést, nincsenek számukra jól körülhatárolható elképzelésük.

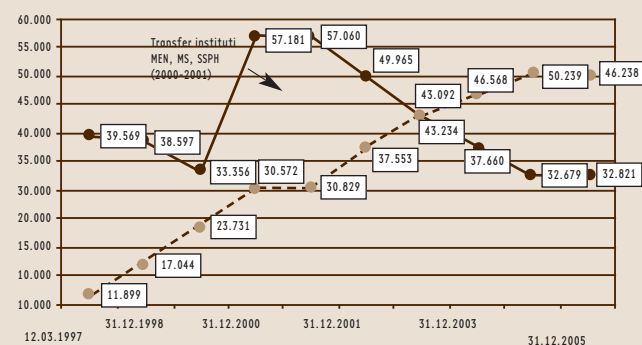
szolgáltatások, amelyek a gyermekeket és családjukat segítik?). A *diszkrimináció elkerülése* érdekében, a városi és a falusi gyermekek számára egyformán hozzáférhető-e a támogató és intervenciós szolgáltatások? A szegény, vagy a roma gyermekek számára vajon ugyanúgy hozzáférhető-e az egészségügyi szolgáltatások, az oktatási lehetőségek?

Ahhoz hogy az állam gyermekvédelmi képességeit megállapíthassuk, néhány általánosabb vonatkozást fogunk felvázolni, amelyek meghatározónak mutatkoznak a gyermekvédelemben, és rámutatunk a gyermekvédelmi politikák gyakorlatba ültetésének néhány konkrét vonatkozására is.

Az utóbbi 10 évben fejlődés tapasztalható a román gyermekvédelmi szakellátórendszerben. Abból, amit a sajtó a nagyközönség elé tár, de abból is, amit a gyermekvédelemben dolgozó személyek tudnak és elismernek, látszik, hogy mind a román állam, mind az állami intézményekben és a civilszervezetekben dolgozó szakemberek bekapcsolódtak a gyermekvédelem terén hozott reformok megvalósításába, az intézményekben élő gyermekek helyzetének javításába, a számukra létrehozott szolgáltatások révén megvalósítható új kezdeményezésekbe és legfőképpen a romániai gyermekvédelemlről kialakult kép javításába. A szakemberek képzettségi fokának növekedése és a román törvényhozás reformálására irányuló törekvések, előmozdítják a gyermekek jólétét, és lehetőséget teremtenek a visszaélés áldozatainak megsegítésére. Ennek a szintjét a gyermekvédelmi intézményekre, a gyermekek ellen elkövetett fizikai és szexuális visszaélésre, valamint a védő, támogató szolgáltatásokra vonatkozó adatokon keresztül ismerhetjük meg.

A Nemzeti Gyermekvédelmi és Örökbefogadási Hivatal www.copii.ro című honlapján, 2005. januári adatok szerint, körülbelül 5 millió gyermeknek csupán 2,2%-a szerepel az állami szakszolgáltatások nyilvántartásában, ugyanannyi, mint 2001 márciusában. A különbség nem a nyilvántartott gyerekek abszolút számában, hanem a számukra nyújtott szolgáltatások típusában keresendő.

■ A GYERMEKVÉDELMI INTÉZETEKBE ÉS A NEVELŐSZÜLŐKNÉL ELHELYEZETT GYERMEKEK ARÁNYÁNAK VÁLTOZÁSA 1997 ÉS 2005 KÖZÖTT

A gyermekvédelmi szakellátórendszer változásának egyik alapeleme a gyermekvédelmi intézetekben (jelenleg elhelyezési központoknak nevezik ezeket) lakó gyermekek száma. Ismerve az intézményes gondozás magas költségeit és a szakemberek ál-

tal felismert és nyilvánosságra hozott negatív következményeit, a román hatóságok arra törekednek, hogy csökkentsék az intézetekben lakó gyermekek számát. Bár 2001-ben még 57 000 gyerek volt intézetben és 30 000 nevelőszülőknél elhelyezve, 2004-ben az arány megfordult, a nevelőszülők javára. Emellett gyarapodott a belföldi örökbefogadások száma, viszont a 172/2004-es törvény értelmében a külföldi örökbefogadások megszűntek. A betiltást megelőző két évben a gyermekvédelmi intézkedések 11%-a eredményezett belföldi örökbefogadást (szám szerint 2923-at), ami lényeges emelkedést jelent a korábbi évekhez képest, amikor a külföldi örökbefogadások voltak túlsúlyban. 2005 júniusában a 100 örökbefogadott gyerek közül csak egy került külföldre (www.copii.ro).

A szülők által elhagyott gyerekek száma nem csökkent az utóbbi években. 2004-ben 4614 elhagyott gyerek szerepel az országos statisztikában és 22 373 olyan család, amelyben felmerült az elhagyás veszélye, és ezt megelőző szolgáltatásokban részesült. 2005-ös statisztikában 18 000 veszélyeztetett gyerek szerepel, akiknek szüleit nyilvántartásba vették, egyesek segítséget kapnak, hogy gyerekeiket megtartsák családjukban.

A szülők lemondása gyermekeikről összefüggésben van a romániai szegénységgel (Tesliuc 2003):

- 2002-ben, a szegénység 29% és az abszolút szegénység aránya 11%
- A szegénység veszélye annál nagyobb, minél több gyerek

van a családban. A három és ennél több gyerek a családban jelentősen megnöveli a szegénység esélyét.

Azoknak a családoknak egy része, amelyek visszavették gyermekeiket a gyermekotthonokból, továbbra is vagy szegénységben élnek, krónikus betegségekben szenvednek, vagy – megfelelő segítség hiányában – újra krízishelyzetbe kerülhetnek. Azok a gyerekek, akik hosszabb-rövidebb időre a családon kívül nevelkedtek, érzelmi zavarokkal küszködnek (dühösek lehetnek, mert úgy érzik, hogy elhagyták őket, csalódottak lehetnek amiatt, amit otthon találnak stb.), ez pedig nehezítheti a családba való visszailleszkedésüket. Egy igazán felelősségteljes gyermekvédelmi rendszernek nyilván kell tartania a gyermekotthonokból kikerült gyermekeket, és segítő szolgáltatásokat kell biztosítania a gyermekek családba való beilleszkedésének elősegítésére.

ERŐSZAKOT, VISSZAÉLÉST ELSZENVEDETT GYERMEKEK

Ahogy már említettem, azok az adatok, amelyek a szakszolgáltatások nyilvántartásában szereplő gyermekek számára vonatkoznak, nem tartalmazzák a saját családjukban elhanyagolt, fizikailag vagy szexuálisan bántalmazott gyermekeket, akiknek a nemzetközi, de a hazai törvénykezés szerint is joguk van támaszra, védelemre és terápiás jellegű kezelésre.

Előrelépést jelentenek a romániai gyermekvédelemben a gyermekek saját családjukban való elhanyagolására és a visszaélésre vonatkozó első átfogó kutatások. Az alábbiakban bemutatásra kerülő kutatások adatai lehetővé teszik a hatóságok számára a gyermekvédelmi beavatkozások megtervezését, valamint a családból való eltávolítás megelőzését.

A legismertebb országos felmérést a Nemzeti Gyermekvédelmi és Örökbefogadási Hivatal végezte 2000-ben a (az alábbiakban NGYÖH) a Világbank és az Egészségügyi Világszervezet támogatásával (Browne, Cartana, Momeu, Paunescu, Petre és Tokay 2002). A kutatás Románia egész lakosságának reprezentatív mintáin készült, 1556 háztartásról, mindegyikben legalább egy kiskorúval, összesen 1295 13–14 év közötti gyermekkel és 110 szakemberrel, akik szakterületükből adódóan kapcsolatba kerülnek a gyermekvisszaélés problémakörével. A kutatás szerint a szülők 18,4%-a, a gyermekeknek pedig a 24,4%-a vallotta azt, hogy testi bántalmazást élt át a családban. Ami a szexuális visszaélést illeti: a szülők 0,1%-ának van tudomása a kiskorú ellen elkövetett – különbözően súlyos – szexuális visszaélésről. Ezzel szemben a gyermekek sokkal nagyobb aránya, azaz 9,1%-a (141 gyermek) nyilatkozta azt, hogy valamilyen formájú szexuális visszaélés érte. A gyermekek 5,7% azt állította, hogy az alkohol hatása alatt levő egyik szülő részéről volt kitéve szexuális jellegű közeledésnek. A gyerekek 2,2%-a jelzi, hogy akaratán kívül bizonyos személyek intim testrészeihez hozzányúltak. Beleegyezésük nélküli szexuális kapcsolatról a gyermekek 3,3% tett említést, 1,2% pedig azt állította, hogy pénzt kapott a szexuális kapcsolat ellenében. A veszélyeztető faktorok figyelembe vételekor kiderült, hogy azok a családok, amelyekben a szülők alkoholisták, esetenként drogfogyasztók, továbbá rossz anyagi körülmények között élnek, valamint alacsony iskolázottsági és kulturális szintűek, a visszaélés szempontjából magas kockázati szintű családi és szociális környezetet képeznek.

1. táblázat

A gyermekvisszaélés és elhanyagolás elterjedése Romániában, a szülők és gyermekek kérdőíves felmérése alapján

A gyermekek családban történő visszaélésének és elhanyagolásának mutatói	A szülők válaszai (N=1556)		A gyermekek válaszai (N=1295)	
	Gyakoriság	%	Gyakoriság	%
Fizikai visszaélés	287	18.4	314	24.4
Fizikai elhanyagolás	1055	67.8	593	45.8
A gyermek családon belüli				
kizsákmányolása	106	6.8	109	8.4
Nevelési elhanyagolás	888	57.1	441	34.1
Pszichológiai visszaélés	398	25.6	275	21.2
Pszichológiai elhanyagolás	708	45.5	564	43.6
Szexuális visszaélés	1	0.1	118	9.1

Browne, Cartana, Momeu, Paunescu, Petre és Tokay 2002. 3.

A fenti táblázatból nem derül ki a válaszadók jelezte visszaélés súlyossága, de egyértelműen kimutatja a veszélyeztetett helyzetben levő gyermekek magas számát. A Browne és társai (2002) által végzett kutatás bebizonyítja, hogy a gyermekek elleni visszaélések nem elszigetelt esetek. A szerzők szerint az országos gyermekvédelmi hivatal szakembereinek feladata a helyzet súlyosbodásának megelőzése és a gyermekek kiemelése a családi környezetből. Romániában a gyermekekről való gondoskodásnak a bántalmazott és elhanyagolt gyermekek iránti fokozott odafigyelésben kell megnyilvánulnia, nemcsak azok iránt, akiket elhagyás fenyeget a szülők részéről, hanem azok iránt is, akik saját családjukban ugyan, de a bántalmazás fenyegetettségében élnek. A szülőknek nyújtott megfelelő segítséggel a visszaélés és elhanyagolás számos formája megelőzhető vagy orvosolható lehet.

Másik jelentős kutatás 1998-ban született a Salvați Copiii Szervezet és az UNICEF kezdeményezésére, Șerban és Roman (NGYO és mások 2001) vezetésével. Ez a kutatás az utcagyerekek számát körülbelül 2500-ra becsüli, és 12 nagyvárosi helyszínt említ, ahol a számuk jelentősebb. Az utcagyerekek számát tekintve Bukarest az első helyen áll (61%), rögtön utána következik Konstanca, Temesvár és Jászváros (Iasi). Az utcagyerekek 52%-ának az életkora 7 és 15 év között mozog, 25%-uk 16 és 18 év közötti, 71%-uk fiú (legtöbbjük, 78,3%-uk 13–15 év közötti), és 29%-uk lány (legtöbben, 30,4%-uk a 16–17 év közöttiek). Az utcagyerekek elsődleges származási helye Moldva, amit Havasalföld és Erdély követik. A szerzők kiemelik, hogy a Bukarestben lévő utcagyerekeknek csak 14,5%-a bukaresti származású; a lányok 12–13 éves korukban kezdik a szexuális életet, a pubertásukorú fiúk pedig gyakran titkolják a felnőtt férfiakkal való kapcsolataikat. Kitérnek továbbá, hogy a prostitúcióra való hajlam nagyobb mértékű azoknál a gyerekeknél, akiknek már semmiféle kapcsolatuk

nincs a családjukkal, vagy kapcsolataik gyengék; a prostitúció a lányokra jellemző; egyes lányokat már „babázó” korukban kényszeríti rá az utcai környezet arra, hogy a megélhetését prostitúcióval biztosítsa; rendőrségi becslések szerint valószínű, hogy az utcán élő lányok körülbelül 10%-a nagyon fiatalon, 9–10 éves korban prostituálódik. Az, hogy továbbra is vannak olyan gyermekek és fiatalok, akik a családi otthon melegének hiányában nőnek fel, és hogy minimálisak azok a törvényes lehetőségek, amelyeknek menhelyet, orvosi, pszichiátriai és pszichológiai ellátást, valamint oktatást kellene biztosítaniuk ezeknek a gyermekeknek, azt mutatja, hogy a gyermekvédelmi rendszer egyelőre nem képes lefedni minden veszélyeztető tényezőt.

Utaltunk az előbbieken arra, hogy az utóbbi években a gyermekek száma a nagy gyermekvédelmi intézetekben csökkent. Ennek a csökkenésnek az első lépése a 26/1997-es sürgősségi kormányrendelet alkalmazása, amely világosan előírja a nevelő családok fontosságát és elsőbbségét a intézményi gondozással szemben jelentősen megnőtt. Mégis, amíg több ezer gyermek él intézeti körülmények között – még ha a számuk jelentősen csökken a 2005. januári 32 ezres adathoz képest –, addig az állam gyermekvédelmi képességeit elemezve, tekintetbe kell vennünk az intézetekben élő gyermekek életminőségét.

A szociális gyermekvédelmi intézetekben élő gyermekek elhanyagolására és a velük szemben elkövetett visszaélésre vonatkozó első kutatást az IOMC (Anya és Gyermekek Kutató Központ) és az UNICEF együttesen végezte 1999-ben. A kutatás 3 164 fős réteges mintán készült, amelyet gyermekvédelmi intézetekben lakó gyermekek alkottak. Az E. Stativa által közölt számos adatból a következőket emeljük ki: 1999-ben a gyermekek 68%-a „hagyományos” intézetekben, 24,4%-uk vegyes intézetekben, 7,5%-uk pedig családi modellre szerveződött intézetekben élt. A gyermekek 36,9%-a 8 személyesnél nagyobb hálóokban lakott; minden vizsgált csoportnál az életkorhoz viszonyított alacsony termet meghaladta a családban élő gyermekek referenciaátlagát. Az életkorhoz viszonyított alacsony testsúly is, százalékban kifejezve, sokkal gyakoribbnak bizonyult az intézetben élő gyermekek minden korcsoportjánál. A gyermekek 20%-a számára készítették jövőtervet, és csupán 16,9%-ukkal közölték az alkalmazott gyermekvédelmi intézkedés lényegét. A kutatás az intézetbeli gyermekeknél kimutatta valamennyi visszaéléstípus előfordulását (pszichológiai, fizikai, érzelmi, de szexuális visszaélést is). A gyermekek intézményen kívüli fizikai és szociális tapasztalatai nagyon szegényesek voltak. Ugyanakkor nem voltak kellőképpen bevonva az intézet mindennapi tevékenységeibe. Sokan közülük nem ismerték az élettörténetüket, nem tudták, hogy mióta, miért vagy milyen körülmények között kerültek be, és meddig maradnak az intézetben. A gyermekek majdnem fele (48,8%) igazolta a verés mint büntetőeszköz alkalmazását az intézetben. A minőségi elemzésekben a gyermekek nagy része állítja, hogy a verések gyakorisága az utóbbi 2–3 évben csökkent. A büntetéseket többnyire a nevelőszemélyzet és az éjszakai felügyelők alkal-

mazzák. Ugyancsak a kvalitatív elemzésekből derült ki, hogy a gyermekek lealacsonyító munkák elvégzésére való kényszerítése megszokott büntetési módszer volt. Ami a szexuális visszaélést illeti, az intézetbeli gyermekek 36%-nak volt tudomása arról, hogy közülük egyeseket szexuális tevékenységre kényszerítették, de azok aránya, akiknek volt bátorságuk beismerni, hogy az intézetben ők maguk tanúi, vagy hogy áldozatai voltak szexuális agresszióknak, sokkal kisebb. Az intézeti gyermekek közötti szexuális visszaélés általában homo-szexuális jellegű.

Ezeknek az adatoknak az ismeretében nem állíthatjuk, hogy az otthoni környezetből az intézetbe helyezett gyerekek sorsát a gyermekvédelmi rendszer megvédte volna, illetve biztosította volna a kibontakozásuk számára olyannyira szükséges gondoskodó, támogató környezetet.

■ A GYERMEKVÉDELMI SZAKELLÁTÓRENDSZER MEGÚJÍTÁSA

A gyermekvédelmi szakellátórendszer célja a gyermekjólét biztosítása, magában foglalja mindazon szolgáltatások összességét, amelyek a gyermekeknek egészségügyi ellátást, oktatást, lakhatást és eltartást biztosítanak, valamint támaszt és gondoskodást az erre rászorulóknak. Mint minden más modern állam, Románia is megteremtett és működtet egész sor szolgáltatást, amely a gyermekek fejlődését, egészségét, oktatását és védelmét hivatott biztosítani. Ezekben az intézetekben a gyermekek jogairól szóló egyezménynek kell meghatározni a tevékenységrendszer, biztosítva a gyerekek számára az információhoz való hozzáférhetőséget, a részvételt a döntéshozatali folyamatban, a meg nem különböztetés feltételét, az esélyegyenlőséget, a saját személyiségének és identitásának kifejezését. Értelmezésünkben, a gyermekvédelemnek integráló szerepe van, abban az értelemben, hogy előírja és életbe lépteti a gyermeki jogok elsődlegességét a szülők és más nevelő személyek, szakemberek, valamint maguknak az intézményeknek az érdekeivel szemben. Bár a sajtó és egyes gyerekek gyakran számolnak be jogaik megsértéséről iskolákban, egészségügyi intézetekben, ezekkel kapcsolatban nem ismerünk átfogó országos adatokat.

Visszatérve az állam szülői minőségének kérdéséhez, elemezni fogjuk a gyermekvédelmi szolgáltatások sorát és sajátosságait. Kiindulópontként használjuk a szolgáltatások Costin és társai (1991) szerinti osztályozását, vagyis elkülöníthetünk *beavatkozás és terápiás célú*, valamint *megelőző célú szolgáltatásokat*. Mindkét tevékenység típusa a szociális védelem szerves részét alkotja, és lényege a kliensekkel (gyermekek és családok) való direkt kapcsolat – szakkifejezéssel élve az esetmenedzselés. A veszélyeztetett gyerekek családjával, csoportjaival és közösségeivel való munka legfőbb célja, hogy a gyermekek saját családjukban biztonságban és viszonylagos jólétben éljenek.

2. táblázat.

AZ OGYÖH GYERMEKEK SZÁMÁRA LÉTESÍTETT SZOLGÁLTATÁSAI

	2001	2002	2003	2004	2005. jún.
Szolgáltatások száma	226	394	537	593	572
Anya-gyerek központ	41	49	54	57	58
Nappali gondozóközpont	50	85	110	125	101
Intézetekből kikerült 18 év fölötti fiatalok támogató központja	11	50	50	51	52
Tanácsadó központ szülők számára	23	40	64	70	63
Tanácsadó központ a gyermekek elhagyásának megelőzésére	6	14	21	22	23
Támogató központ terhes nők számára	13	17	20	23	24
A gondozásba vett gyermekek családba való visszailleszkedését előkészítő központ	15	30	42	47	47
Fogyatékos gyerekek nappali foglalkoztatója	16	37	80	89	96
Fejlesztő és rehabilitációs központ szociális problémás gyerekek számára	6	6	10	10	7
Bűnöző fiatalok rehabilitációs központja	6	9	14	16	17
Gyerekek szabad véleménynyilvánítását védő központ	8	5	9	9	10
Gyerekek jogait védő központ	8	13	13	14	11
Rossz bánásmódot el szenvedett gyerekek számára tanácsadó és támogató központ	3	5	8	11	11
Tanácsadó és támogató központ utcagyerekeknek	1	1	2	3	3
Utcagyerek gondozó központ	1	5	9	15	15
Drogprevenációs központ	0	2	2	2	2
Menedék családi erőszak elől	0	2	3	6	6
Mozgó szolgáltatás fogyatékos gyerekek számára	0	1	1	1	1
Sürgősségi központ fogyatékos gyerekek számára	0	1	1	1	1
Bűnözésmegelőző központ iskolákban	0	1	2	2	2
Egyéb szolgáltatások	18	21	22	19	22

Forrás: Országos gyermekvédelmi hatóság honlapja 2006. január 15-én (www.copii.ro)

Az OGYÖH honlapján (www.copii.ro) közzétett táblázat alapján megállapíthatjuk, hogy a jelenlegi tendencia a gyermekek és családjuk számára létesített szolgáltatások változatossá tétele és ezek számának jelentős növelése. 2000-hez képest minden szakszolgáltatás-típus száma növekedett, de leginkább a nappali gondozóközpontok száma (hátrányos helyzetű, leginkább szegény és fogyatékos gyerekek számára), valamint a különböző tanácsadó központok száma. A növekedés nem állandó jellegű, 2004-hez képest visszaesés is tapasztalható, ami arra utal, hogy a fenntartáshoz szükséges anyagi alapok bizonytalanok. Megjelentek a gyerekeknek és fiataloknak szánt, például a drogfogyasztást és a bűnözést megelőző, valamint a gyerekek jogait védő központok, de számuk kevés, nem található meg minden megyében. Még mindig kevés megyében létezik terápiás központ a bántalmazott gyerekeknek, vagy elégséges számú férőhely anyák és csecsemők számára, illetve anya-gyerek központok. Hiány van az utcagyerekek számára menedéket és rehabilitációt nyújtó központokban, ami azt jelenti, hogy ezeket a gyerekeket nemcsak a szülők, hanem a gyermekvédelmi rendszer is elhanyagolja. Az utcagyerekek és kiskorú bűnözők védelmét sok helyen a civilszervezetek vették gondozásukban. Ennek ellenére nem hisszük, hogy az állam mentesíthető az utcagyerekek vagy más hátrányos helyzetű gyerekek sorsáért való felelősségvállalástól.

Számos megyében nagy befektetést jelent a nappali közpon-

tok elszaporodása, amely sok fogyatékos gyermeket gondozó család számára segítség. Ugyanakkor, szerintünk, a gyerek szempontjából ezek a speciális létesítmények inkább szegregációt (elszigetelődést), mint inklúziót (beilleszkedést) jelentenek, hiszen ott csak más, speciális szükségletű gyerekek kerülnek társas kapcsolatban, ami a társadalmi élet követelményei szempontjából hátráltathatja szociális fejlődését. Kisebbségi anyagi segítséget jelentene a fejlesztő szakemberek (gyógyterapeuta, logopéda, terapeuta) biztosítása a közoktatásban, hiszen számos gyermek venné ott hasznukat. Ugyanaz a kérdés merül fel a szegény vagy roma családból származó óvodás gyerekek esetében, hiszen az ő számukra létesített központok sem segítik elő a közoktatásba való bevonásukat. Úgy gondoljuk, hogy az új központok létesítésére fordított összegek, amelyek a gyermekek korai szétválasztását eredményezik diszkriminatív módon, a szülők szociális státusának, etnikumának, valamint a gyermekek fizikai vagy szellemi fogyatékoságának kritériuma alapján, fedezhetnék a bentlakások, étkezdei ebédek, közszállítási bérletek, tanfelszerelések stb. költségeit, elősegítve ezáltal a gyermekek közoktatásba való bevonását.

A reform hatékonyságával kapcsolatban, a www.copii.ro honlapon közzétett táblázatból nem derül ki világosan, hogy melyek azok a közvetlen szolgáltatások, amelyek hosszú távú beavatkozást, illetve esetmenedzselést nyújtanak a gyermekek és családjuk számára (jogok biztosítása, anyagi segítség, illetve ta-

nácsadás formájában), és melyek azok a szolgáltatások, amelyek főképp a helyzet felmérésével és a statisztikai adatok rendszerezésével foglalkoznak. A honlapon közzétett adatok nem tartalmaznak információt a tevékenységek tartalmáról és szakmai minőségéről, az elnevezések változatossága pedig a decentralizációt tükrözi: a szolgáltatások megyénkénti megszervezését, szükségleteik és szakmai erőforrásaik függvényében. Az elnevezések zavarosnak tűnnek, mivel olyan szolgáltatások, amelyek elnevezésük alapján hasonló profilúnak tűnnek, különböző kategóriákban szerepelnek (például a gyermek jogainak gyakorlását, véleményének szabad kinyilvánítását támogató központok és a gyermek jogainak gyakorlását támogató központok elválasztása).

Összegezve az NGYÖH keretében működő szolgáltatásokra vonatkozó észrevételeket, feltehetjük a kérdést: melyek a prioritások a szolgáltatások tekintetében? Még egyszer kiemeljük a szolgáltatások változatosságára való törekvést, ugyanakkor a gyermekek bántalmazására és elhanyagolására vonatkozó közvetlen szolgáltatások kis számát is. Ezeknek kellene képezniük az NGYÖH prioritásait, saját meghatározásából adódóan. A honlapon szereplő kevés utalás található a terápiás jellegű szolgáltatásokra, bár az igazi gyermekvédelem a családtagokat partnerként kezeli, és krízishelyzetben támogatja őket, vagy szükség esetén terápiás foglalkozásokat kínál fel számukra (például alkohol, drogfogyasztás vagy pszichiátriai zavar esetében). A terápiás beavatkozás meggátolhatja a gyerekek elválasztását családjuktól. Szerintünk nagyon fontos lenne, hogy a gyermekek gondozásba kerülésének a megelőzése egy prevenciószolgáltatásháló révén történjék, amely tartós esetmenedzselést képes nyújtani a veszélyeztetett családoknak.

■ SZEGÉNYSÉG ÉS A GYERMEK AKTUÁLIS HELYZETE

Mivel Romániában a családok átlag-életszínvonala alacsony, az átmeneti időszakban a gazdasági és társadalmi helyzet romlása a gyermekeket is nagymértékben érintette. Zamfir és társai (1995a, 1995b, 1998) szerint *a kiskorúak képezik az elszegényesedés miatt leginkább veszélyeztetett kategóriát a jövedelemmel nem rendelkező felnőttek mellett*. Mivel a legtöbb család jövedelme alacsony, egy gyermek születése komolyan befolyásolja a család életszínvonalát. A második, de főképpen a harmadik gyermek drámai módon csökkenti a család anyagi erőforrásait (C. Zamfir és társai 1998. 26.)

Ami a gyermekes családok kiadásait és jövedelmét illeti, a Monee/UNICEF utolsó országos jelentése (2000) szerint – szerzői M. Molnar és F. Panduru – jelentős különbségek vannak a gyermek nélküli és a 18 évnél fiatalabb gyermekes családok között: 1999-ben a gyermekes családok egy főre eső jövedelme csupán 68%-át tette ki a gyermektelen családok egy főre eső jövedelmének. Pontosabban 79% volt egy gyermek esetén, 66%, illetve 60% a 2, illetve 3 gyermek esetén és 38% a 4 gyermekes családok esetében. A szegénységi szint alatt levő családokból származó gyermekek aránya 1999-ben 23,6% volt, a felnőttek 14,3%-hoz képest. Egy kevésbé szélsőséges szegénységi küszöb esetében, amely 60%-os szegénységgel számol, az e küszöb alatti családokból származó felnőttek aránya 22%, míg a gyermekek esetében ez az arány 34,1% volt. A gyermekes családok kö-

zül a szegénységi szint alatt élő családok aránya 43,6%, amely kb. 5 millió embert, vagyis a szegény emberek 2/3-át jelenti. Az 1,9 millió szegény gyermek a gyermekek 44,64%-át és a szegény emberek egynegyedét jelenti. Olyan családból származó gyermekek közül, ahol van dolgozó személy, 33,8% szegény. A szegény gyermekek 47,5%-a nyugdíjas családban él, míg az összes gyermek 65,2%-a munkanélküli családból, 68,1%-a pedig olyan családból származik, amelyben nyugdíjas személy is él. A szegénység tehát erősen érinti a gyermekeket, jobban, mint a felnőtteket – ezt C. Zamfir már 1995-ben észrevette (Zamfir 1995). A gyermekek szegénységi aránya nagyobb falun, ahol amúgy is rendkívül csekély a szociális szolgáltatások száma, és ritkaságszámban mennek azok, amelyek gyermekek fejlesztésével és a családban előforduló nehéz helyzetek megelőzésével foglalkoznak.

Kiindulva a szegénység gyermekekre gyakorolt hatásának felismeréséből, az utóbbi időben egyre több szó esik a szegénység csökkentésének szükségességéről. Az általános jellegű intézkedések javíthatják a helyzetet, de a szegénység súlyos fokát – a legszegényebb családok alacsony életminőségét, amely nagyszámú gyermeket érint, akiknek általános, de valószínűleg iskolai helyzetüket sem javítják alapvetően a „kenyér és tej” típusú intézkedések (ez 2002-től minden kisiskolásra vonatkozik).

Az első, 1909-ben a Fehér Házban (AEÁ) tartott Gyermekkor témájú konferencián – amelyet nem sokkal azután tartottak, hogy az állatvédők ligája (nem tévedés) fellépett egy kislány ellen elkövetett súlyos bántalmazás esetében – az akkori gyermekvédelem aktivistái egyetértettek abban, hogy egyetlen gyermeket sem lehet eltávolítani a családjából csupán a család szegénysége miatt. Ennek ellenére a szegény családokból származó, gondozási központokban elhelyezett gyermekek száma világszerte nagyon magas (Cohen és társai 1991). A kutatások kimutatták, hogy az alacsony jövedelemszint a legjobb előrejelzője a gyermekek gyermekvédelmi rendszerbe vonásának, míg a magasabb jövedelemszint a család számára nyújtott szolgáltatások mutatója. Más tanulmányok szintén kimutatták a gyermek veszélyeztetettségi foka és a család számára nyújtott szolgáltatások közötti aránytalan kapcsolatot, amelyben közrejátszik, legalábbis részben, a család szocioökonómiai szintje. Ezek a megállapítások indokolhatják egy gondos felmérés szükségességét a szegény családból származó gyermekek veszélyeztetettségi fokát illetően, a családon belül és nem azon kívül történő segítő intézkedések és szolgáltatások számának növelése értelmében.

■ GYERMEKVÉDELEM ÉS KULTURÁLIS HATÁSOK

Az Amerikai Nemzeti Orvostani Kutatási Intézet újabb kutatásai (Shonkoff és Phillips, 2000) értékelték a pszichológia, antropológia és szociológia tudományos eredményeit, és megállapították, hogy a kulturális sajátosságok képezik a fejlődést befolyásoló tényezők egyik legfontosabb kategóriáját: „a kultúra befolyásolja az emberi fejlődés minden vetületét, és a gyermekgondozási módszerekben, valamint a gyermek egészséges fejlődésének szempontjából hasznosnak vélt eljárásokban tükröződik. A gyermekvédelemben a legnagyobb kihívás megérteni a kultúra befolyását annak érdekében, *hogy ne nézzük el a gyermekeket veszélyeztető szülői viselkedést* a kulturális sokszínű-

ség ürügyén, ugyanakkor pedig *ne avatkozzunk be olyan helyzetekbe, amelyek látszólag különböznek egy közösség által elfogadott normától, de a gyermek fejlődését nem veszélyeztetik komolyan.*" J. Corbin szerint (2002) a kulturális különbségek felismerése kétélű fegyvernek bizonyulhat a gyermekvédelemben, mivel a megértésük hozzájárulhat a szülői kompetenciák kialakításához, de a diszkrimináció eszköze is lehet, ha következményeként egyes gyerekeket nem részesítenek kellő védelemben, vagy éppen ellenkezőleg, a szükségesebbnél hamarabb beavatkoznak. A szerzők szerint a szakemberek kötelesek felelősséget vállalni azokban az esetekben, ahol a kulturális kompetencia kérdése merül fel, még mielőtt a gyermek helyzete számottevően súlyosbodna. Romániában megfigyelhetők azok az etikai dilemmák, amelyek kulturális különbségekkel való szembesülés esetén merülnek fel, főként a roma gyermekek esetében. A megfelelő beavatkozás hiánya a szülők által elhanyagolt roma gyermekeket súlyosan veszélyeztetett helyzetbe juttathatja, amely halálesettel is végződhet. Úgy tűnik, az intézményen belüli megkülönböztetett gyakorlat kialakulásában nagy szerepet játszanak az egyes etnikumok – Romániában a romák, Amerikában az afro-amerikaiak – ellenálló képességével kapcsolatos mítoszok. (Gyakran hallani az orvosok vagy a gyermekvédelemben dolgozók részéről ilyen típusú kijelentéseket, hogy: „a cigánygyermekek egész télen járhatnak mezítláb és nem lesz semmi bajuk”). Ezeket a mítoszokkal le kell rombolni, szakmai attitűddel helyettesíteni, és minden egyes eset veszélyeztetettségét külön elemezni. Ugyanakkor a gyereket nem veszélyeztető családi-kulturális szokásokat tiszteletbe kell tartani, kinyilvánítva a gyermekek családtagjai iránti tiszteletét.

■ A GYERMEKVÉDELEM DILEMMÁI

A gyermekvédelem sajátos dilemmáival felkavarja azok érzéseit, akik személyesen vagy szakmailag érintve vannak ezekben a tevékenységekben. Ezek azokból az ellentmondásokból erednek, amelyek a szülők jogai és a gyermekek jogai között, a család intimitáshoz való joga és a szakembernek a gyermek érdekében történő közbelépésének kötelessége (nem csupán joga) között, valamint a gyermekek esélyegyenlőséghez való joga és a családjuk társadalmi egyenlőtlensége között húzódnak. Ezek a dilemmák minden gyermekvédelmi rendszerre jellemzőek szinte a világon, ami azonban országonként változik, az a dilemmák tudatosításának mértéke és a megoldásukat célzó jogszabályok. Annak ellenére, hogy a gyermekjóléti rendszereket nemzetközi szinten a törvények és szabályzatok egyre jobban megszervezik, mégis úgy tűnik, hogy a szakmai dilemmák szempontjából ezek egyre inkább ellentmondásossá válnak. Egyesek azzal vádolják a gyermekvédelmi hivatalt, hogy túl gyorsan veszik ki a gyermeket a családból, amelyben fennáll a visszaélés veszélye, és hogy a szociális gondozók inkább kontroll-, mint segítő funkciót látnak el. Mások éppen ellenkezőleg, azt a határozatlanságot kifogásolják, amelyről a hivatal intervenciói tanúskodnak, és azokat a tragikus eseteket hozzák fel példaként, amikor a helyi hatóságok nyilvántartásában levő gyermekek meghaltak a gondozóik által alkalmazott erőszak következtében, akik a szociális munkások bizalmát élvezték és fel voltak hatalmazva a gyermekek családban való megtartására. Ezek a szemrehányások annál

fájdalmasabbak a szociális gondozók szempontjából, akik a visszaélés és elhagyás elleni védelmet biztosítják a gyermekek számára, mivel a fejlett gyermekvédelemmel rendelkező országokban a szociális gondozók felelősségét növeli az az erős befolyás, amelyet a törvényszéki határozatokra gyakorolnak. Harris (1989) sok olyan kutatást idéz, amelyek azt bizonyítják, hogy a bírók hitelt adnak a szociális gondozók jelentéseinek, a gyermekvédelmi bizottságok jelentései befolyásolják az ítéleteiket, és hogy a határozatok megerősítik a szociális munkások következtetéseit és ajánlásait. Úgy tűnik, hogy a törvény képviselői nem merik figyelmen kívül hagyni a gyermekvédelmi gondozók szakmai kompetenciáját. Harris (1989. 9.) szerint a szociális munkás olyan elvek és szemléletmódok szerint cselekszik, amelyek egy rosszul körvonalazott harci zónából („ill-defined battle zone”) származnak. Ez az **állampolgár autonómiájának doktrínája és az állam mint az állampolgárok szülője** (aki megvédi a gyengéket és tehetetleneket az erősektől) **mítosz** között húzódik. Az első attitűd szerint az állam a büntetőtörvénykönyv alapján léphet közbe, büntetést alkalmazva a gyermekek ellen elkövetett vétségek esetén, amennyiben ezek igaznak bizonyulnak. A második attitűd szerint az államnak inkább preventív szerepe van a későbbi stressz és kudarc megelőzése céljából, kevésbé biztos bizonyítékok alapján dolgozik anélkül, hogy a törvény előtti vétkest keresné, és megbüntetését szorgalmazná. Ennek a prevencióra orientált szemléletnek az az előnye, hogy az állam nem várja meg, míg valaki ellen erőszakos cselekmény történik, hanem amennyiben kiskorúról van szó, alapvető kötelessége a gyermek megvédése, a rendelkezésére álló eszközök közül azt választva, amely a leginkább szolgálja a gyermek érdekeit.

A gyermekjóléti rendszer modern változatai magukban foglalják a gyermek-család-állam triádszt, egyidejűleg figyelembe véve mindhármuk jogait és érdekeit. A gyermekvédelmi szakellátórendszer felmérésének tartalmaznia kell a gyermek-család-állam kölcsönösségi viszonyának tudományos elemzését. A fejlett, gyermekvédelmi hagyományokkal rendelkező államokban a gyermekvédelem területén végzett ökológiai jellegű kutatások kimutatták, hogy ebben a triászban nem léteznek pontosan előre jelezhető kapcsolatok és egyedülálló magyarázatok, hiszen ezek a jelenségek rendkívül összetettek. Ennek érdekében, hogy a gyermekek elsőrendű érdekeit szolgáló intézkedésekkel kapcsolatban következtetéseket lehessen levonni, nemzetközi szinten nőtt az igény a többszempontú kutatások iránt a gyermekek életminőségét meghatározó tényezők kölcsönösségére vonatkozólag (J. Garbarino és K. Kostelny, 2002).

Felismerve a gyermekekkel kapcsolatos problémák súlyosságát, vajon csupán illúzió azt hinni, hogy jó irányba befolyásolhatjuk a gyermekek és családjuk helyzetét, hogy csökkenthetjük az erőszakot a családokban vagy a gyermekek között, vagy hogy beavatkozhatunk a komplex pszichikai, társadalmi vagy mentálisbeli problematikájukba? A kérdés jogos, mivel a változtatások gyakran lehetetlennek tűnnek a szociális környezettel kapcsolatos akadályok miatt, és amiatt, hogy hiányosságaink vannak a hatékony interakciók levezetésében. A család, a házaspár, maguk a gyerekek, de a környezetük is nehezen viseli a szociális környezet, illetve a szakemberek által kezdeményezett válto-

zásokat, és a régi viselkedésekhez való ragaszkodás tendenciáját mutatják, annak ellenére, hogy ezek következményeit jól ismerik. A segíteni akarás, a gyermekekkel szembeni jóindulat nem elégséges ahhoz, hogy cselekedeteink hatékonyak, általánosíthatók és kiterjeszthetők legyenek. Éppen ezért a gyermekek érdekében történő minden szociális tevékenységnek, az együttérés kifejezésének azok iránt, akik a felnőttektől való függőségben élnek és sebezhetőek, az értelem logikáján, vagyis tudományos ismereteken és objektív támpontokon kell alapulnia. Az ismeretalap azokra az elméleti koncepciókra és modellekre vonatkozik, amelyek azonosítják és leírják a gyermekvédelem területére jellemző tipológiákat, és felméri a lehetséges intervenció típusokat. Arra, hogy a szakember meg tudja fékezni a visszaélés jelenségét, a szakmai kompetenciája önmagában még nem garancia. Ezen kívül szüksége van a törvények által biztosított eszközökre és világos támpontokra, amelyeknek elő kell írniuk a segítségnyújtás formáit a szegénység esetén, azt a határt, ahol a gyermekvisszaélés vagy elhanyagolás kezdődik, valamint azt a pillanatot, amikor a gyermeket ki kell venni a családból, illetve amikor elégséges és előnyösebb a családon belül történő beavatkozás.

Ugyanakkor a társadalmi akció, még ha tudományos ismeretekre és a gyermekek és családjuk érdekeire figyelő törvényekre alapoz is, nem alkalmazható egy érzelmi vetülettől mentes és a gyermekek sorsával szemben közömbös szociális térben. Ahhoz, hogy sikeres legyen, minden segélyakciónak a családokkal és a gyermekekkel szembeni szolidaritásra kell épülnie, akiknek érdekében az intervenció történik. Az anyagi megfontolások nem ellensúlyozhatják a gyermekek és családjuk segítségigényét. Ahhoz, hogy a szakember megtalálja a járható utat a család életének bizonyos változtatásaihoz és a gyermekekre ható erőszak csökkentéséhez, az intervenciót végző személynek alkalmazkodóvá kell válnia, teljes mértékben érzelmi- leg is az akció szolgálatában kell állnia. Mindez pedig elképzelhetetlen a segíteni vágyás, gondoskodni akarás, a gyermek mel- lé állás és empátia kinyilvánítása nélkül.

Romániában elvárjuk, hogy a gyermekek érdekében a szak- szerűsítés irányában haladjon a gyermekvédelem. A reform e területen csak akkor mehet végbe, ha figyelembe veszi a kutatások eredményeit, és ha elismeri a szakmai kritériumok értékeit. Ez nem jelenti a gyermekekkel szemben kinyilvánított pozitív ér- zelmek kizárását vagy elhanyagolását. Mi több, az elkötelezett- ség, megértés, együttérés rendkívül fontos motivációs tényezők a szociális akciókban. Ahogy Sirota (2000) is rámutat, a jelen tár- sadalmak nem korlátozódhatnak az egyén vagy a hátrányos helyzetű csoportok széthullásának megállapítására, és nem vár- hatják passzívan a jobb napokat, amelyek biztosan bekövetkez- nek valamikor a szocioökonómiai növekedéssel együtt, hanem meg kell győzniük a sérülékeny személyeket, jelen esetben a hát- rányos helyzetű családok gyermekeit arról, hogy ők nem a „hosszú, visszatérés nélküli átmeneti periódusok” áldozatai.

A gyermekek azt a társadalmi kategóriát képezik, amely a látszat ellenére nem várhat: hogyha hagyjuk, hogy a szükséges segítség nélkül nőjenek fel, azt majdani felnőtt személyiségük biztosan megsínyli. Ahhoz, hogy Románia segítséget nyújthas- son a bajban levő gyermekeknek, meg kell erősítenie az anyagi

és humán erőforrásait, az adminisztratív és törvényes intézke- déseket, az állami és az önkéntes szolgáltatásokat. Egy felelős társadalom, amely azt akarja elérni, hogy európai értékeit elis- merjék, össze kell egyeztetnie a szív logikáját az ész logikájával ahhoz, hogy folytathassa a gyermekvédelmi szakellátórendszer területén elkezdett reformokat, hogy a Gyermeki Jogok Egyez- ményében foglalt elvek reális és egyenlő esélyekké válhassanak minden gyermeke számára.

Roth Mária

SAKIRODALOM

- ANPCA, UNICEF. (2001). Abuzul și exploatarea copiilor, www.copii.ro.
- Baumrind, D. (1991): To nurture nature. In: *Behavioral and Brain Sciences*, 14, pp.386-399.
- Browne, Cartana, Momeu, Paunescu, Petreși Tokay (2002). Copilul abuzat și neglijat în familie: studiu național: 2000, ANPCA, OMS, Banca Mondială, București. www.copii.ro.
- Cohen, J, Deblinger, E., Mannarino, A., and de Arellano, M. (2001), The impor- tance of culture in treating abused and neglected children: an empirical review. *Child Maltreatment* 6, pp. 148-175.
- Korbin, J.E. (2002) Culture and child maltreatment: cultural competence and beyond In: *Child Abuse and Neglect*, Volume 26, Issues 6-7, June 2002, pp. 637-644.
- Garbarino, J. And Kostelny, K. (1992). Child maltreatment as a community prob- lem. In: *Child Abuse and Neglect* 16, p. 455-464.
- Harris, R. (1989). *Suffer the children: the family, the State, and the social worker*. London: Hull University Press.
- Herczog, M. (1997). *A gyermekvédelem dilemmái*. Budapest: Pont Kiadó.
- Molnar, M., Panduru, F.(2000), *Trends and indicators on child and family well- being in Romania*, National Institute For Statistics and Economic Studies Bucharest, **Monee Regional Monitoring Report No. 8**, UNICEF, Geneva: Innocenti Research Centre.
- Șerban, D., Roman, G. (2001). Copiii străzii. București: Organizația Salvați Copiii, UNICEF, ANPCA).
- Sirota, A. (2000). Activitatea împreună cu grupurile defavorizate. Abordarea psi- hologică de ansamblu. In: A. Necolau (coord.), *Analiza și intervenția în grupuri și organizații*. Iași: Collegium Polirom, pp. 127-145.
- Shonkoff, J., Phillips, D. (Eds). (2000), *National Research Council & Institute of Medicine. Neurons to neighborhoods: the science of early childhood develop- ment*, National Academy Press, Washington, DC (2000).
- Stativa, E (coord.). (2000). Cercetarea abuzului asupra copilului în instituțiile de copii, București: UNICEF, ANPCA, IOMC.www.copii.ro.
- Tesliuc, E, Pop, L., & Panduru, F. (2003). Poverty in Romania: Profiles and trends during 1995-2002.In: World Bank, *Romania: Report on Poverty, vol II* (N. 26169-Ro). Romania: World Bank, pp 5-62.
- Thoburn, J. (1997). The community child care team. În: M. Davies (Ed.) *The Backwell companion to social work*. GB: Blackwell Pub.
- Zamfir, E. (1995). Politică de protecție a copilului în România. În: E. Zamfir & C. Zamfir, *Politici sociale*, București: Ed. Alternative.
- Zamfir, C. (coord.). (1995). *Dimensiuni ale sărăciei*, București: Expert.
- Zamfir, C. (coord.). (1998). *Toward a child centered society. A report of the Institute for the Research of the Quality of life*, București: Ed. Alternative.

Egy bántalmazás margójára

E szaklap előző számában Sáfrány Zsuzsanna publikált „Gyermekbántalmazás az anyaoththonban” címmel. A cikkben írottakkal nem értek egyet, én egészen másképpen látom a történeteket. A szerző szakmai végzettség és munkatapasztalat nélkül dolgozott az intézményben (akkor kezdte a szociális asszisztens képzést), az előző vezetés alatti munkaköri összemosódások miatt lehetett Erzszi családgondozója. A segítő kapcsolatban – véleményem szerint – túl erős érzelmi kötődés alakult ki a segítő és a kliens között, ami akadályozta az esetre való objektív reflektálást, elsődlegesen a gyermek – és nem az anya – érdekeinek szem előtt tartását, ezen kívül függő viszonyt teremtett, ami szakemberként megnehezítette a munkámat. Pedig az Anyaoththon gyermekvédelmi intézmény, ahol elsősorban a gyermek a kliensünk.

A kliens életében 2005 augusztusa óta zajló történéseket egyoldalúan csak a klienssel történt néhány személyes találkozásukon elhangzott beszélgetés alapján írta le. Míg az otthon munkatársai, így én is, az örökbeadásig vezető eseményeket átfogóan láttuk (Erzszi pl. mind pszichológusunkkal, mind velem többször beszélt az örökbeadás gondolatáról a kicsi sérülése előtt is, amit az esetvezetésben is dokumentáltunk).

Amikor a Lea Otthonban kezdem dolgozni, „megörököltem” egy 8 hónapos kislányt, és édesanyját, Erzsit az új intézményvezetőtől, aki átmeneti ideig volt családgondozója. Korábban öt hónapon keresztül Zsuzsa segítette a családot.

Az esetátadásból megtudtam: Erzszi 2005 márciusában költözött be az otthonba várandósan. Egy nem kívánt gyereket hordott a szíve alatt, elmondása szerint erőszak következményeként, akinek fogantatásáról túl későn szerzett tudomást. Kórházban szeretne volna megszülni a gyermekét, majd onnan azonnal örökbeadni. A kórházban Sáfrány Zsuzsannától értesült arról, van lehetőség arra, hogy a babát megtartsa, és segítséget kapjon a gyermek neveléséhez. A gyermekvárás utolsó szakaszát otthonunkban töltötte, majd megszülte gyermekét, akit az anyaoththonba hozott „haza”.

Az otthonban az anya teljes körű segítséget kapott a gyermekgondozással kapcsolatosan, amit így is csak nehezen tudott elsajátítani, illetve kezdetektől fogva nagyon nehezen tudta a pénzt beosztani, segítség nélkül sosem sikerült. Nagyon szoros gondozói felügyelettel lehetett elérni nála, hogy spórolni tudjon a ki kerüléshez.

Gondos odafigyelés és állandó ellenőrzés mellett a kezdeti nehézségek után képessé vált arra, hogy egy újszülött csecsemő alapvető szükségleteit kielégítse. Igény szerint szoptatta a babát, akkor és ahol épp szüksége volt rá. Erzszi mozdulatai elég koordinálatlanok voltak egy pici

csecsemő ellátására, amivel többször veszélyeztette a gyermeket (leejtette, leetete forró levestel, nem csatolta be a baba-hordozóba stb.). A napi feladatait (takarítás, mosás, bevásárlás) nem tudta önállóan megoldani, így vagy a munkái akadtak el, vagy a gyermek ellátása. Erzszi nehezen tájékozódott, megesett, hogy elindult bevásárolni, és nem talált haza. A gyermeket eközben itthon hagyta étlen-szomjan, az időérzékelése teljesen csődöt mondott, a gyermeket a gondozók látták el.

Ennek ellenére szoros felügyelettel, segítséggel sikerült a gyermeket gondoznia, kötődés alakult ki anyja és gyermeke között.

Erzsit félszeg lánynak ismertem meg, aki szinte a legegyszerűbb dolgokkal sem volt tisztában. Kiderült, hogy az iskoláit kiegészítőben végezte el, arról viszont a határozatot nem tudták megküldeni, milyen vizsgálatok alapján küldték az akkor még gyermeklányt kiegészítőbe. Erzszi fogytékossága véleményem szerint inkább részkepeség-zavar volt, és szociális hiányosságából következett. Hiszen az otthonban folyó házvezetőnői képzésen 3-as eredményt ért el, szeretett tanulni.

November tájékán lehetett már, amikor Erzsinek egyre gyakrabban gondjai akadtak a gyermek ellátásával kapcsolatosan. Ennek hátterében az állhatott, hogy a baba igényei változtak, nem volt elegendő számára a kizárólagos anyatejes táplálás, megnövekedett mozgás iránti

vágya, saját akarata lett. Erzszi képtelen volt arra, hogy ezen követelményeknek eleget tegyen, egyre nehezebben viselte a gyerek mozgását is, nem tudta követni fejlődését.

A gyermek táplálását nem tudta megoldani, gondozói segítséget kapott ahhoz, hogyan kell főzni egy 8-9 hónapos csecsemőnek, de egyedül képtelen volt a megtanultakat alkalmazni, ebből adódóan előfordult, hogy a gyermek éhesen maradt egész nap.

Több team-megbeszélésen közösen állítottuk össze a stratégiai tervet, hogyan kellene az anyukát lépcsőről-lépcsőre rászoktatni az önálló életvitelre, sajnos minden megközelítési módunk kudarcot vallott. Amint egyik nap előrelépés mutatkozott addig, amíg a gondozó az anyukával volt, úgy másnapra a gondozó távollétében visszalépés következett be.

A családgondozón és a gondozókon kívül egy *pszichológus* szakember segítette az anyukát egyéni terápiában a megnövekedett lelki terhei legyűrésében. A pszichológusnak említette, hogy rossz anyának tartja magát, és nehezen tudja elfogadni a gyermekét, mivel a gyermek „nem kívánt kapcsolat” eredménye. Többször említette a pszichológusnak, hogy nem tudja a gyermeket szeretni és szeretné örökbe adni. Erzsiben erős megfelelési kényszer volt, félt, hogy a segítők, különösen első családgondozója – „anyukája”, így hívta korábbi gondozóját, Sáfrány Zsuzsa mit szólna ehhez.

Többször elbeszélgettünk arról, hogy mit jelent az örökbeadás, milyen procedúrával jár, és mi a következménye.

Ekkor pedig azt mondta, hogy nem szeretné örökbe adni. Másnap pedig azt, hogy mégiscsak meggondolta, szeretné örökbe adni. *Nagyon tétova volt, nem tudta, mit tegyen.*

A team is úgy gondolta, hogy a gyermek az otthon munkatársainak felügyelete mellett nincs közvetlen veszélyben, így az anyának *magának kell eldöntenie*, valóban mit is szeretne tenni, mi csak segítséget tudunk neki ebben nyújtani.

Januártól a problémák sűrűsödtek: előfordult, hogy az anyuka a gyermeknek nem váltotta ki a gyógyszeres receptjét, pedig a kezében volt a recept, és sajnos nem is szólt róla. (A kommunikáció nagy hiányosság volt az anyukánál, nem jelezte problémáit, mindig magának kellett rájönnöm a problémákra, ha rákérdeztem, akkor az anyuka is elismerte a probléma meglétét.)

A teendőit az anya egyre kevésbé tudta strukturálni. Egyre nehezebben kommunikált, nem tudta magát a megállapodásunkhoz tartani. Ekkor már – január vége felé – a team megegyezett abban, hogy a gyermekjóléti szolgálatnak jelezzük a problémát és javasoljuk, hogy kezdeményezzenek védelembé vételt a baba érdekében, mivel Erzszi egyre többször hangoztatta, hogy a gyermek idegesíti, és sajnos láthatóan is ideges, és türelmetlen volt a gyermekkel. Elmagaráztuk, mit jelent a védelembé vétel, amit tudomásul vett és szükségességét elfogadta.

Egyre rosszabb anyának tartotta magát, eldöntötte, hogy örökbe adja gyermekét, de még egyeztetni akart az édesanyjával, az intézményvezetővel, és az alapítvány elnökével, mivel megerősítést várt döntéséhez. A pszichológusunk véleménye az volt, hogy az anyuka nagy tehertől szabadult meg, hogy ezt kimondta.

A gyermek sérülése ezután történt. Reggel az egyik gondozó vette észre a gyermek fején lévő ökölnyi hematómát, amit az anya „nem is látott”, csak azt jelezte, hogy a kicsi hányt. Mikor kérdeztük, mi történt, a válasz annyi volt, hogy nem tudja. A gyermeket azonnal orvoshoz vittük, aki mentőt hívott hozzá. A kórházban kiderült, hogy többszörös halánték és koponyaalapú törése van.

Erzszi a kórházba ment a gyermekkel együtt, ahol az orvosok kérdéseire is zavardottan válaszolt. Az orvosok véleménye az volt, hogy a gyermek sérülése nem baleset, hanem bántalmazásból adódott, de ez nem volt teljesen egyértelmű. Az anya szobatársa elmondta: késő este a gyerekcsírás annyira felbőszítette Erzsit, hogy dühében olyan lendülettel vágta be a gyermeket a kiságyba, hogy a feje a falhoz csapódott. Ezután az egész éjszakát végigsírta a kicsi. Egy későbbi beszélgetés során Erzszi is beismerte, hogy ő okozta a kislány sérülését.

A nagymamát értesítettük a történetről, aki családba fogadással vállalta volna az unoka nevelését. Az illetékes gyámhatóság viszont nem egyezett bele abba, hogy a nagymama magához vegye az unokát, mivel három kiskorú gyermeket nevel egyedül, megromlott egészségi állapotban (leszázalékoltan), nagyon rossz lakhatási körülmények között (szoba-konyhás, földes vályogházban). Ez akkora terhet róna a nagymamára, hogy veszélybe kerülne a három másik kiskorú nevelése is.

A kórházi védőnő véleménye az volt, hogy a gyermek gyógyulása után sem adható ki az édesanyának. Csecsemőotthoni vagy nevelőszülői elhelyezést javasolt. Erzszi visszajött az otthonba, és tájékoztattuk, hogy jelzést kell küldenünk a gyermekjóléti szolgálatnak, ismertettük ennek lehetséges következményeit. Ezek ismeretében Erzszi meghozta a végső döntést.

Egy civilszervezettől kért segítséget az örökbeadáshoz, félve, de elszántan hívta fel az ingyenes telefonvonalat. Teljesen tisztában volt a nyílt örökbeadással, erről többször is tájékoztattuk. Külön kérte, hogy teljes családot szeretne a gyermeknek, (apát és anyát is) elmondta a gyermek igényeit, és azt is, hogy nagyon fontos számára az, hogy szerető közegbe kerüljön a kislány. Azt is mondta, hogy nem akarja, hogy a kislány állami gondozásba kerüljön, mivel volt egy osztálytársa, aki állami gondozott volt, és nem szeretné, ha a gyermeke is erre a sorsra jutna.

Örökbefogadó szülőket hamar találtak, akik még a kórházban meglátogatták a gyermeket. Tudták, hogy akár marandó betegsége is (halláskárosodás) ma-

radhat a gyermeknek. De így is vállalták a kislányt. A házaspár és Erzszi igyekeztek alaposan megismerni egymást, az örökbe fogadni szándékozók tudtak a vélhető bántalmazásról is. Minden nap bejártak a kórházba a gyermekhez, hogy ismerkedhessenek. Az örökbe fogadni szándékozók az anyukától megtudták, hogy mely ételeket szereti, melyeket nem, milyen zenét szeret, milyen játékokat kedvel, milyen fürdetési szokásai vannak stb.

Az anya nehezen élte meg ezt a változást, s a kórházi tartózkodás alatt felhívta korábbi családgondozóját, akinek csak annyit mondott el, hogy a gyermek leesett az ágyról, így korábbi munkatársunk igyekezett lebeszélni az örökbeadásról, anélkül, hogy informálódott volna a tényleges helyzetről. Az anya megtorpant, és lehetőséget kért a helyzet átgondolására.

A következő napon újra kinyilatkoztatta örökbeadási szándékát, de ezután már a házaspár ragaszkodott ahhoz, hogy az anyának ne kelljen rögtön dönteni az örökbeadásról, ezért még egy hét gondolkodási időben állapotok meg, ami idő alatt az anya írásbeli engedélye alapján egy hétig a házaspár otthonában tartózkodik a gyermek, azaz tovább ismerkednek egymással, az anya pedig azzal az új érzéssel, hogy milyen gyermek nélkül élni, létezni.

Az örökbeadással foglalkozó civilszervezettől tudtuk meg, hogy korábbi munkatársunk, Zsuzsa próbálta elérni, hogy Erzszi változtassa meg döntését.

Külsős szakember vezetésével konzultációt hívtak össze, amelyre az anya otthon szakembereit (családgondozó, pszichológus, intézményvezető), akik ténylegesen foglalkoztak a klienssel, nem hívták meg.¹ Ennek ellenére az egy hét letelte után mindkét fél úgy gondolta, hogy az örökbeadás történjen meg.

A gyermek az örökbefogadóknál jól érzi magát, szépen fejlődik. Erzszi visszaköltözött édesanyjához. A kicsi faluban mindenki a szájára vette, elke-

¹ A Család, Gyermek, Ifjúság Egyesület jogi és mediációs irodájának szakembereit kérték meg, hogy segítsenek a helyzet tisztázásában, ahová Domján Katalin (a fenntartó hivatalos képviselője) a többszöri meghívás ellenére sem kívánt elmenni. (A Szerk.)

seredésében „világgá akart menni”, meg akart halni. A nagymama a segítségemet kérte.

Erzsi közbenjárásomra került be egy rehabilitációs intézetbe, ahol egyéni és csoportos terápiákkal kezelték – egyre jobban érezte magát – szerelmet is talált, leszázalékolták (67%-os rokantságot állapítottak meg nála pszichés és mentális alapon) és kihelyezett gondnokot kapott. Olyan papírokkal hagyhatta el az intézményt, amely segíti védett munkahelyen való elhelyezkedését.

Újra otthon van, a kezelése után eljutott arra a szintre, hogy kimondja, a legjobbat tette a gyermekének akkor, ami-

kor örökbe adta, és szerető család gondjaira bízta. Döntésében megerősödve képessé vált a helyzetét elfogadni, és a falubeli támadásokat kezelni.

Bár a gyermek sorsa megnyugtatóan rendeződött, az eset sok szakmai dilemmát hagyott maga után:

– Mennyire volt ártó Erzsi esetében, hogy valaki, aki az anya képességeivel nincs tisztában, az eredeti elképzeléseit – miszerint szülés után rögtön örökbe adja gyermekét – felülírva rábeszélte egy másik alternatívára?

– Szabad-e egy szociális munkásnak, családgondozónak a gondozottal olyan

kapcsolatot kialakítania, ami függőséget okoz, és későbbi önálló döntéshozatalát nehezíti?

– Hol van a „képessé tevés” határa? Mikor ismerhettük volna fel Erzsi korlátait, alkalmatlanságát az anyaságra?

– Elkerülhető lett volna-e a gyermek sérülése (bántalmazása?), ha korábban *mi* hozunk döntést az érdekében?

– Mennyire árthat a szakemberek közötti nem megfelelő kommunikáció s a szakmai felkészületlenség a klienseinknek?

Horváth Valéria

Nagy küzdelem egy nagyon kiszolgáltatott célcsoportért

A lap előző számában megjelent Utószó egy anyaothonhoz című cikk az általam vezetett Lea Otthon szakmai munkáját érinti. Az anyaothon azóta is működik, szolgáltatásainkat a valódi célcsoportunkhoz, a szociális munka szakmai normáihoz és nem utolsósorban a törvényi előírásokhoz tudtuk igazítani. A leírt állapot a korábbi vezető és az alapítványi elnök közötti rendezetlen személyi és szakmai konfliktusokból adódóan valójában „rosszul sikerült előszava” volt a jelenlegi szakmai munkának, amelynek részeként a cikkben szereplő dilemmákra a szociális munka módszereinek és eszköztárának megfelelő válaszokat, megoldásokat találtunk. Szervezetfejlesztések sorozatának köszönhetően a korábbi gyakorlattól eltérően a fenntartó alapítvány irányítása szétvált az intézmény szakmai vezetésétől, kialakult az együttműködés rendje. Szakmai kérdésekben a szakmai team dönt, amit szociális munkások, pszichológusok, szociálpolitikus, szociálpedagógus és középfokú végzettségű gondozók alkotnak. Munkánkat rendszeres szupervízió és külsős szakemberek (védőnő, gyermekorvos, dúla, szoptatási tanácsadó stb.) segítik.

A **Lea Otthon speciális célcsoport** ellátását vállalta fel: elsődlegesen a szülés környékén – **várandósan vagy pici babával** – magára maradt, krízishelyzetbe jutott, otthontalanná vált **fiatal nők és gyermekeik** (összesen 40 fő) befogadására jött létre. *(Az elsődleges célcsoport elérése lassú folyamat volt, mostanra azonban telt házzal működünk.)* Célcsoportunk több szempontból is **sajátos helyzetet** teremtett más családok átmeneti otthonaihoz képest:

– Az anyák többsége most tanulja csak az anyaságot, az első hónapokban derül csak ki, hogy alkalmas-e a szülői szerepre.

– Az anyák jövedelme nagyon kevés, általában csak a gyes és a családi pótlék. A várandósok többnyire semmilyen jövedelemmel nem rendelkeznek.

– A lakók nagy része egész nap az otthonban tartózkodik, így a közösség, a szabadidő hasznos eltöltésének szerepe sokkal fontosabb.

Mindezekből adódóan anyaothonunkban intenzívebb gon-

dozás és családgondozás szükséges, valamint a családok számára a „szokásostól” (előtakarékoság, albérlet) eltérő kikerülési utakat kell találnunk.

A kigondozásban nagy hangsúlyt fektetünk a **természetes támogató rendszer megerősítésére**, a családi és párkapcsolatok rendezésére – amennyiben lehetséges –, valamint az **anyák készségeinek, ismereteinek fejlesztésére**, bővítésére, a baba mellett végezhető munkatapasztalatok szerzésére.

Az anyák többsége alulképzett, iskolai tanulmányait megszakították, ezért részükre **különböző képzéseket** szervezünk: A 2005/06-os tanévben a Kelta Szakiskola kihelyezett tagozataként OKJ-s házvezetőnő képzés zajlott az intézményben. A képzést 13 anya kezdte el *(szemben a volt intézményvezető állításával a képzés nem volt kötelező)*, közülük 8

fő szerzett szakképesítést. A lemorzsolódás nagyrészt a kiköltözésekből adódott, mert bár a képzésben részt vevők kívülről is folytathatták az iskolát, csak egy anya élt ezzel a lehetőséggel. Jelenleg angol nyelvtanfolyam zajlik az intézményben, amit 5 fő látogat. Mivel kivételes lehetőséget látunk abban, hogy az anyák a gyermekeik mellett, ingyen tanulhatnak, folyamatban van egy újabb szakképzés (dajka) megszervezése is, ami rövidebb és így jobban illeszkedik a szociális munka céljaihoz, a mielőbbi kigondozáshoz.

Az anyák gyakran a mindennapi életvitelükben sem rendelkeznek megfelelő mintákkal, ezért a mindennapos gondozói, családgondozói segítségnyújtás mellett havonta kétszer külsős szakemberek meghívásával pszicho-edukációs foglalkozásokat is szervezünk számukra különböző témakörökben: pl. szoptatás, gyermekbetegségek, bőrápolás, természetes gyógymódok, szexualitás. 2006 tavaszán az anyák egy EU-s kísérleti program keretében tematikus életvezetési foglalkozásokon vehettek részt, ami három témakörben nyújtott elméleti és gyakorlati segítséget: családi élet, csecsemőgondozás valamint pénzkezelés, pénzbeosztás.

Jelenleg emellett heti rendszerességgel jóga és önismereti csoport zajlik az intézményben, alkalmanként pedig kreatív foglalkozásokat szervezünk, így mindenki megtalálhatja az igényeinek megfelelő tevékenységet. A képzések és foglalkozások alatt gyermekfelügyeletet biztosítunk.

A lakók többsége a gyermek születése előtt nem rendelkezt munkahellyel, sőt a rendszeresség is hiányzott életükből. Az otthon napirendje, az elvégzendő házimunkák a gyermek ellátásához igazodó struktúrát teremtenek a lakók életében. Ezt egészítheti ki az alkalmi, illetve bedolgozó munkák szervezése, ami előkészíti a későbbi munkavállalást, illetve a kikerüléshez szükséges pénztartalékokat is jelent a családok számára. Sok esetben – otthon végezhető munkáknál, bejárónői tevékenységnél – sikerült egyeztetni, hogy az anyák a babák jelenlétében végezhesék munkájukat. Ha

ez nem lehetséges, a gyermekek felügyeletét ez idő alatt a gondozók látják el.

Specifikumként emelném még ki **pszichológiai programunkat**, amelynek keretében három szerződéses pszichológus **mindennapi jelenlétet** biztosít a házban, így az anyák és a munkatársak számára mindig elérhető a pszichológusi segítség. A klasszikus egyéni terápia mellett pszichológusaink kötetlenebb keretek között, az anyákat természetes életterületükben felkeresve is foglalkoznak lakóinkkal. Erre nagy szükség van, mivel jelentős részük idegenkedik a hagyományos terápiás keretektől, önmagától nehézségei ellenére sem kér pszichológusi segítséget, ugyanakkor él az így felkínált lehetőséggel. Ha szükséges pszichológusaink családterápiává bővítik a segítségnyújtást a gyermek(ek) és /vagy külön élő családtagok bevonásával. A pszichológusok rendszeres kapcsolatot tartanak a családgondozókkal, így a folyamatos információcserének köszönhetően több oldalról, többféle eszközzel történhet a kliensek segítése, megerősítése.

Mivel anyagi korlátaink miatt csak a törvényi minimum létszámot tudjuk állandó szakmai munkatársként foglalkoztatni (1 fő intézményvezető, 2 fő családgondozó, 4 fő gondozó) az intenzívebb szolgáltatások biztosításához nagymértékben járulnak hozzá **önkénteseink**, akik dúlaként, gyermekorvosként, szoptatási tanácsadóként, szabadidős foglalkozások vezetőiként, gyermekfelügyelőként speciális szaktudást hoznak a házba.

A telt ház, számos együtt maradó család, a szakmai ellenőrzések eredményei, a lakók pozitív visszajelzései mostanra igazolták a Lea Otthon létjogosultságát. Munkánk természetesen ma sem mentes nehézségektől, de már nem az otthon mindennapi életének alapvető kérdéseivel kell megbirkóznunk.

A forráshiány enyhítésére folyamatosan pályázunk és keressük támogatóinkat, törekszünk a társszervezetekkel a hatékony együttműködés kialakítására, az önkéntesek megtartására, a kliensek motivációjának növelésére, a kigondozás esetlegességének minimalizálására. Nagy küzdelem egy nagyon kiszolgáltatott célcsoportért.

Varga-Hegy Eszter

Életút interjú

■ SZ. GÁBOR EMLÉKÉRE

*„Mindig azt reméljük,
Hogy valaki más tudja a választ.
Valahol máshol jobb lesz,
Valamikor minden jóra fordul.
Az igazság az, hogy
Senki sem tudja a választ.
Sehol sem lesz jobb, és minden
Úgy fordult, ahogy fordulnia kellett.
A választ magadban keresd:
Te tudod ki vagy és Te tudod, mit akarsz.”*

Gábor 1977-ben született Budapesten. Élete első és bizonyos szempontból meghatározó szakaszában édesapja már nem volt jelen. Szülei egyéves kora előtt elváltak, édesanyjával ketten éltek a II. kerületben, amiről természetesen nincsenek emlékképek. Apjáról azóta sem tud semmit. Egyéves korában elköltöztek Zuglóba, egy kétszobás lakótelepi panellakásba. Édesanyja újra férjhez ment és Gábornak „új” és mondhatjuk, hogy első apja lett. Hároméves korában 1980-ban megszületett a húga, majd rá három évre az öccse. Kronológiai sorrend 77-80-83. Létrejött egy szinte teljes szempontból teljes értékű funkcionális családmodell, ahol egyedül Gábor nem volt mindkét szülőtől vér szerinti gyerek. Ennek ellenére úgy nézett ki, hogy így is működőképes a család, bár lélektani szempontból mégiscsak hiányos. Gábor a gyermekkori szocializáció során mindvégig evidenciaként tisztában volt azzal, hogy egyedülként egy másik apától született. Életének utólagos rekonstruálása során viszont a mai napig úgy emlékszik vissza, hogy ez a tény nem volt zavaró vagy fájdalmas aspektus a neveltetése során. Nem érezte hátrányosnak vagy megkülönböztetettnek ezt az állapotot. Első pillanattól kezdve elfogadták egymást. Kérdés azonban, hogy ennek ellenére a tény, hogy bizonyos értelemben „kivülálló” volt, nem okozott-e zavart lélektani vagy személyiségfejlődési szempontból. Életének későbbi alakulása egyértelműen alátámasztja, hogy igen.

Gábor gyermekora első, meghatározó szakasza helyrajzi szempontból az otthonra korlátozódott. 6 éves koráig édesanyjával voltak, aki a gyerekek születését követően nem ment vissza dolgozni, így egy viszonylag ingerszegény környezetben zajlottak ezek az évek. Az élettér a lakásra és az oly jól ismert panelkörnyezet játszótérre korlátozódott. Édesanyja korábban óvónő volt, ami egyébként feltételezi a nevelésben való jártasságot. Nevelőapja szabómesterként dolgozott, ami azt jelentette, hogy munkája egy részét ő is otthon végezte. Anyagi helyzetüket tekintve átlagosnak mondható életszínvonalat tudtak kialakítani.

■ TESTVÉREIVEL EGY SZOBÁBAN

éltek és kapcsolatuk rendkívül jó volt. Ez egyébként a mai napig elmondható a viszonyokról. Szinte erón felül tartanak össze. Életükben szerepet kaptak a nagyszülők is, anyai ágon

nagymamájuk és apai ágon mindkét nagyszülő. A nyári szünetek alkalmával egy-egy hónapot Badacsonyan töltöttek egészen 1986-ig, amikor az anyai ágról nagymamájuk, agyvérzés következtében elhunyt. Ekkor volt Gábor 9 éves. A trauma nem volt nagyobb vagy kisebb, mint bárkinél, aki elveszíti a nagyszüleit.

Hat éves korában elkezdett iskolába járni. Ekkor került ki először az úgynevezett társadalmi életbe, ahol úgy nézett ki, hogy az első két évben megtalálta a helyét. Az alapokat könnyen tanulta meg. Alsó tagozatban, vagyis 11 éves koráig nem volt jelentősebb probléma sem a tanulással, bár az kifejezetten csak az iskolapadra korlátozódott, sem a magatartásával. Ebben a korai kisiskolás korszakban még édesanyja is foglalkozott a tanulmányi eredményével, azonban ez a folyamat ötödik osztálytól nem hogy megállt, de vissza is fordult. A felső tagozat első évében vagyis ötödikben óriási renitens magatartásváltozás vette kezdetét. Az iskola olyannyira háttérbe szorult, hogy év végén a hiányszások miatt osztályozhatatlanság miatt évet kellett ismételnie. Egy 11 éves gyerek életében a szülői felelősség százalékos arányban óriási. Egy ilyen folyamatot csak úgy lehet végigvinni, ha a szülő erre „engedélyt ad”. Egy gyerek életében a kamaszkor kezdetén, főleg ha az korábban eljön, mint ahogy kéne, az elsődleges helyet a kortárs csoport foglalja el. A szülő egyfajta fék és kontroll szerepet játszik, ami ebben az esetben mondhatjuk, hogy teljes mértékben kimaradt. Az év végi kudarc következménye egy nyári szobafogság és némi fegyelmezés lett, ami csak arra az egy nyárra korlátozódott és különösebb hatása sem volt. A következő szeptember újra az ötödik osztály kezdete volt, ami semmilyen negatív vagy kellemetlen élményt nem jelentett. Gábor szerették az iskolában. A legjobb barátja abba az osztályba járt, ahova ő lebukott. A beilleszkedéssel egy pillanattal sem volt gond. Az osztály és az egész iskola hierarchiájában előkelő helyen szerepelt, mondhatjuk, hogy pozitív értelemben központi alakja volt a közösségnek, vagyis ebből következik, hogy az iskola mint nevelő intézmény sem volt hatással az előmenetelére. Ezt az évet végül sikerült közepes eredményekkel elvégeznie. Élete első szerelmével is az iskolában találkozott, a kapcsolat a hatodik osztály végétől vette kezdetét, és példaértékűen kitarított 19 éves korukig, ami ebben a korszakban rendkívül ritka. Egy iskola, egy lakótelep, két lépcsőház különbség. Már általános iskolában rendszeresen náluk aludt, amit mindkét család szülei engedélyeztek, vagyis, ismét nem játszott túl nagy szerepet a nevelés, vagy a korlátok felállítás. A hatodik, hetedik és nyolcadik osztályt közepes eredményekkel végezte el. A történelmen és a földrajzon kívül nem volt olyan tantárgy, ami felkeltette volna az érdeklődését, sajnos ezek is csak addig, amíg nem jártak plusz munkával, vagy iskolán kívüli tanulással.

Gábor 12 éves volt, amikor elment egy diszkóba, ahova este 10-ig engedték el. A 10 órából végül is hajnali három lett. Ekkor

történt talán életében először, hogy a nevelésnek apja az „agresszív megtorlás” fajtáját választotta.

■ EGY NADRÁGSZÍJJAL VERTE MEG,

de szinte a lehető legbrutálisabb módon. Ez végül egy olyan meghatározó negatív élmény lett, ami egy egész életre nyomot hagyott. Persze a dolog bármilyen formájú feloldása másnap elmaradt. Az ilyen és ehhez hasonló traumás élményeket általában csak a kommunikáció tudja valamelyest tompítani vagy helyrehozni, ami jelen esetben nem történt meg.

Nyolcadikos korában beadta a jelentkezését egy szakmunkásképzőbe szerkezeti lakatosnak, ahova fel is vették, de csak az első évet sikerült befejeznie. Barátnője kereskedelmi iskolába ment. Ebben az egy kamasz számára amúgy is zavaros időszakban jött a felismerés, hogy szülei egyre gyakrabban isznak. Bár ez a fajta visszafogott alkoholizmus nem öltött soha agresszív vagy szélsőséges formát, a lehető legrosszabb időszakban jött. Az irányítás teljesen kicsúszott a szülők kezéből. A baráti társaságok töltötték be az első és legfontosabb szerepet. A család mint szocializációs intézményrendszer széthullott. Gyakorlatilag már csak egymás mellett éltek. Gábor minden szabadidejét a barátaival vagy barátnőjével töltötte. Egyre gyakrabban jelent meg a mindennapokban az alkohol és a cigaretta. Hiányoztak az értékek, a normák, egy rendszer, ami szerint egy ennyi idős gyerek strukturálni tudja az életét. A szocializáció egyik legfontosabb ciklusában vagyunk, amikor bizonyos irányvonalak nélkül szinte lehetetlen „normális” jövőképet teremteni. Ez az a korszak, amikor óriási nehézségek árán, de a szülő kialakítja gyermekében a társadalmi és erkölcsi szabályok elsajátításának módszerét. Gyakorlatilag valósággal bevésődnek az egyénbe a normák, az értékek és a társadalmi szabályok. Jelen esetben ez a bizonyos bevésődés az, ami kimaradt.

Az eddig leírt folyamat azonban még nem feltételezné, hogy valaki a későbbiekben önmaga számára teljesen irányíthatatlanná kreálja a saját életét. Sorsának tragédiatorozata megkezdődött 15 éves korában, amikor 8. utáni nyáron 1992-ben elvesztette édesanyját, aki egy kétoldali tüdőgyulladás következtében életét veszítette. A kórházi ápolás nem tartott sokáig. Kettő, három, talán négy hét volt az egész. Gábor éppen Almádiban nyaralt barátnője családjával, amikor kezdetét vette a kálvária. Hazautazott és minden nap bent volt a kórházban. A tragikus kimenetelre azonban senki nem számított. A haláleset váratlan volt. Gábornál bekövetkezett az úgynevezett elfojtás mechanizmusa, ugyanis a mai napig nem emlékszik, hogy tudta meg édesanyja halálát.

■ KIESETT EGY RÉSZ,

amit pszichológiai szempontból elfojtott. A gond csak az, hogy ez csupán a tudat számára nem létezik, a tudattalan viszont egy életre megőrzi.

Az esemény következtében a család életében minden összeomlott. Gáborban csak a temetésen tudatosult, hogy mi történt. A váratlan halálesetek mindig jóval nagyobb fájdalommal járnak, mint azok amikre bizonyos értelemben készülni lehet. Ezt az élményt követte egy olyan év, amikor mindenki próbálta összeszedni magát, és helyre tenni, feldolgozni a történeteket.

Nevelőapja bár teljesen összetört, erőn felül próbálta kézben tartani a dolgokat és gyermekei számára elviselhetőbbé tenni ezt az állapotot. Odafigyelt rájuk és a széthullott családot a lehetőségekhez képest megpróbálta összefogni. Az alkohol azonban egyre fontosabb szerepet kapott az életében. A következő egy évben mindennapos lett az ivás. Nemcsak az apa, de nevelt fia életében is.

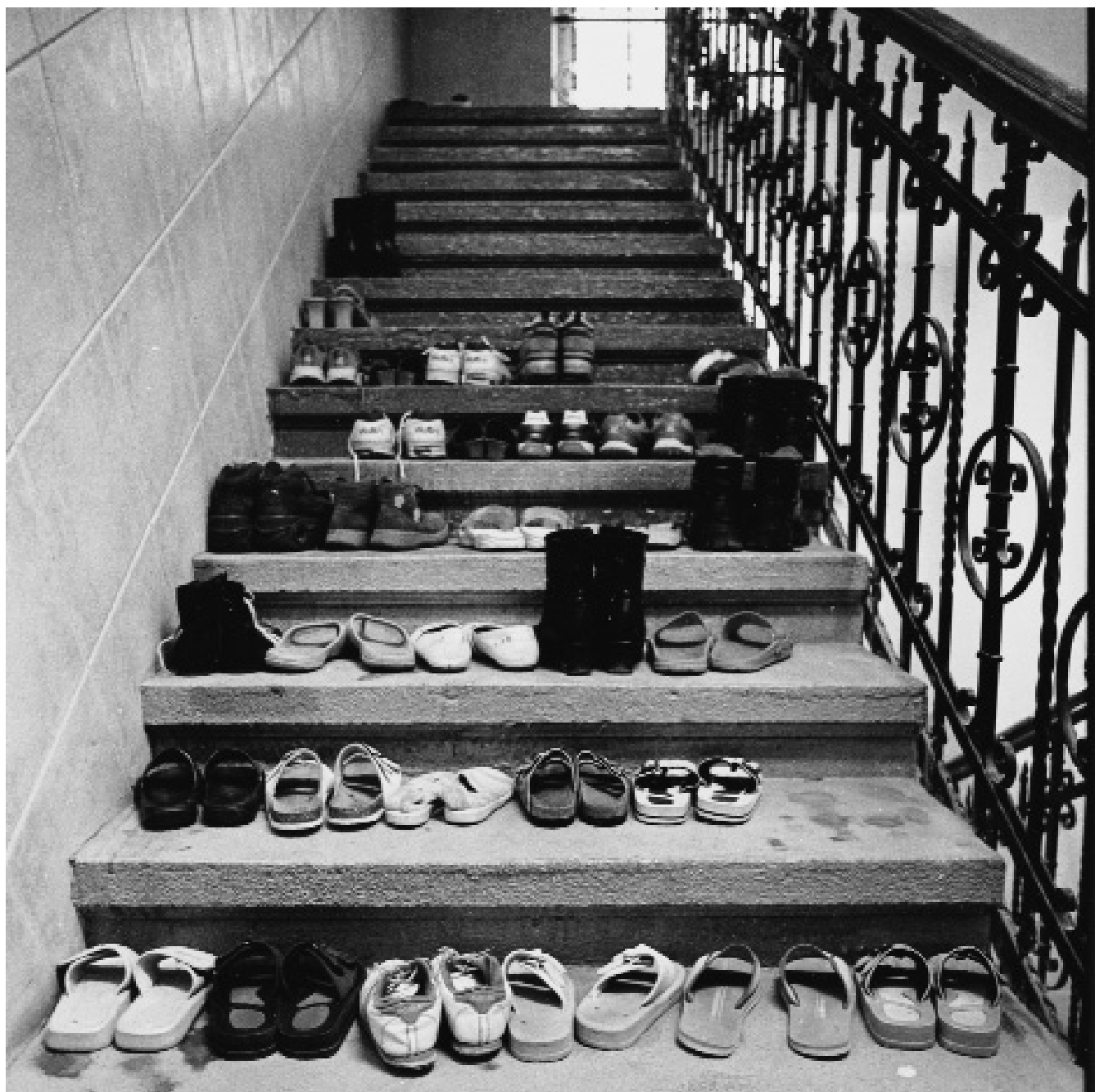
Gábor az iskolát abbahagyta és jelentkezett abba a kereskedelmibe, ahol barátnője tanult. 1993 nyarán az egy évvel ezelőtti forgatókönyv megismétlődött. Gábor Almádiban nyaralt, amikor jött a telefon, hogy nevelőapja kórházba került és elhunyt. Felült a vonatra és hazament. Valószínű, ezt az utat sem fogja soha elfelejteni. A tragédiák sorozatának második állomásától már egyértelműen lefelé vezetett az út.

Gáborba azonnal beivódott egy soha ki nem mondott belső félelem, hogy intézetbe kerül. Már csak a testvérei és nevelőapja szülei éltek. Mindig úgy érezte, jóval később kiderült hogy alaptalanul, hogy nem fogadják el unokájuknak. Vér szerint már csak a testvéreihez tartozott. A nagyszülők magukhoz vették az V. kerületi lakásba az öccsét és a húgát, ő pedig kint maradt a Zuglói lakásban egyedül. 16 évesen. Az, hogy a nagyszülők miért döntöttek így, vagy ha Gábor döntött, akkor miért hagyták, soha nem derült ki. Mindenesetre anyagilag a későbbiekben támogatták, a lakás költségeit kifizették. Kint élt a városnak egy másik pontján egy 16 éves „gyerek” teljesen egyedül, abban a lakásban, ahova élete addigi emlékei és eseményei kötődtek. Életének irányítása a saját kezébe került. Nem volt se anyja, se apja sem egy megszilárdult érték- és normarendszere, ami lehetővé tette volna, hogy eligazodjon a világban. Törvényszerű volt, hogy minden idejét a barátaival és a „szórakozással” töltötte. Egyik buliból a másikba. Az alkoholt pedig szépen lassan felváltotta a kábítószer...

Az első nagyon rövid időszakban szerepet kapott a speed, az ecstasy, az LSD, a fű, a hasis. Ezek kombinációja és cserélése képezték a mindennapokat. Az ilyen és ehhez hasonló lakótelepi fiatalok szubkultúrájában gyakori volt ez az életmód. Kitöltötte annak a 8-10 főnek az életét. Semmi mással nem foglalkoztak, csak azzal, hogy jól érezzék magukat. Ott és akkor. Nem volt kontroll, nem volt felelősség és nem voltak következmények. Egyelőre...

Barátnője a kábítószerzerezésről nem tudott, ezért egyre több volt a kifogás és a hazugság. Kapcsolatuk kezdett meggyengülni. Azok után pláne, hogy Gábor egyszer mégis úgy döntött, hogy elmondja. Állandósultak a veszekedések és végül szakítottak, amiben szerepet játszott egy hűtlenség is. Először Gábor részéről, végül a barátnője részéről. Törvényszerű volt, hogy a kapcsolatuknak vége lesz. Ekkor volt Gábor 19 éves. Az iskolát abbahagyta, egy évet végzett el. Nagyon megkésve, de megpróbált elhelyezkedni. Először eladóként, majd pultosként folytatta munkahelyi pályafutását, de a kettő együtt sem tartott tovább egy évnél.

1996 nyarán végérvényesen megpecsételte saját sorsát. Barátaival kipróbálták a heroint. Minta volt, mert a lakótelepen többen használták, így nem volt nehéz közvetlen közletről megfigyelni az eseményeket, sőt hozzájutni sem. A nyár elején még úgy nézett ki, tartani fogják magukat a drogosok körében elterjedt arany szabályhoz, miszerint: bárhogy, csak túvel ne!

A nyár első kétharmada eltelt úgy, hogy csak fóliával használták, de ekkor már nem volt megállás a lejtőn. Elég volt egy alkalom, amikor nem sikerült a kellő mennyiséget megvenni.

■ GYAKORLATILAG GONDOLKODÁS NÉLKÜL

osztották szét és szereztek be hozzá egy tüt. Bejött. A tendencia azt mutatja, hogy ha valaki egyszer csinálja túvel, soha többet nem fogja máshogy használni. Jelen eset is a statisztikákat növeli.

A nyár végére kialakult a függőség. Az első nap, amikor nem fogyasztott heroint, már jöttek az elvonási tünetek. Negyven fokban hidegrázás, izzadás, rosszullet. Ezen a napon történt meg a felismerés, ami csak arra volt elég, hogy minél előbb sze-

rezzenek kábítószerrel. A következő tíz év erről fog szólni. És ami vele jár...

Mivel a drogozáshoz pénz kell, Gábor pedig nem dolgozott, a legrosszabb megoldást választotta. Elkezdte egy viszonylag szűk társaságon belül árulni, ami fedezte a saját napi adagját.

1998-ban volt az első rendőrségi ügye. A kerületi kapitány-ságon már jó ideje figyelték őket, és egy nap elvitték a kommandósok az egyik lakásból 8-10 embert, köztük Gábort is. Ahogy ez ilyenkor lenni szokott, az első ijedtség következménye, hogy mindenki próbálta a felelősséget a másokra fogni. Páran bent maradtak előzetesen. Gábor 14 hónapot töltött a Gyorskocsi Rendőrségi fogdáján, majd 2000-ben elvitték Baracskára. Miu-

tán szabadult, szinte azonnal visszaesett. Újra elkezdett árulni. Kivett egy albérletet, ami egy házrész volt, vagyis balszerencséjére a főbérlet is helyben volt, akinek egyre gyanúsabb lett az állandó jövés-menés a lakásban. A fiatalok nagy valószínűséggel nem voltak túl bizalomgerjesztők, ezért rövid időn belül jelentette a rendőrségen.

2003 márciusában, mivel komoly ópiátfüggősége indokolta az orvosi kezelést, rendőri felügyelet mellett bent tartották a Nyíró Gyula kórházban, ahol az ágyhoz bilincselve volt kénytelen kiszenvetni az elvonás fájdalmas tüneteit. Némi taktikázás segítségével sikerült a bilincset úgy kilazítani, hogy átfért rajta a keze. Ennek ellenére nem állt szándékában megszökni, egészen addig, amíg nem jött a soha vissza nem térő alkalom, amikor kórházi szobatársa szólt neki, hogy ha menni akar, most menjen, amíg a rendőrök kávéznak. Gábor gondolkodás nélkül kivette a kezét a bilincsből, felöltözött és megszökött. Ebben az állapotban nem tudott gondolkodni. A mai napig nem jött rá az értelmére, a helyzet egyszerűen csak adta magát. Egy hetet húzott ki egy barátjánál és újra elkapták. Ez súlyosbította a későbbi ítéletét, ugyanis összevonták az előzőeket a fogolyszökéssel.

A következő időszak az eddigieknél még lecsúszottabb és sötétebb volt. Hazaköltözött a családjához az V. kerületbe, akiknek eddigre már több fájdalmat és csalódást okozott, mint amennyit az átlag ember elviselne. De hittek abban, hogy Gábor végre tartja a szavát és kitar a 180 fokos változás mellett. Két hónapig volt tiszta. Újra visszaesett. Erről otthon semmit nem tudtak. A konfliktusok elkerülése és az újabb csalódások kivédése érdekében eljátszotta, hogy reggelente dolgozni megy. Így is volt, már amennyire a kocsi feltöréseket, a bolti lopásokat és a kábítószer kereskedést munkának lehet nevezni. A következő egy évben rászokott a kokainra is. Az igazán kemény drogosok körében elterjedt és bevált „kóktél” a kokain és a heroin keveréke, amit természetesen szintén intravénásan szokás fogyasztani. Egy év alatt nemcsak lelkileg, de fizikailag is tönkretette magát. A családja nagy valószínűséggel nem akart tudomást szerezni a dologról, ezért megpróbált mindenki a maga életében kérdések és állítások nélkül élni. Ekkora már a drogfogyasztás szubkultúrájának oszlopos tagja és iskolapéldája lett a kábítószertüggőkre jellemző személyiségzavarnak.

2004-ben Gábor megkapta az ítéletet. Vagyis meghozták az ítéletet, amiről egyik lakásra sem ment ki értesítő, ezért Gábor csak utólag értesült róla, amikor egyik nap a Váci utcán igazoltatták. A rendőrök az igazoltatás után előállították, eközben tájékoztatták, hogy le kell ülnie egy évet.

Már nem mehetett haza, de bentről telefonálhatott a húgának. Így értesült a család arról, hogy ismét megkezdődik a börtönlátogatások sora, a tisztulás első időszakának pokla és a remény, hogy ezúttal a testvérük, akit mindenkinél jobban szeretnek, talán ebből az esetből már tanulni fog. De egy kábítószeres agyával soha nem fog tud gondolkodni az, aki egész életében tiszta volt...

■ A BÖRTÖNBEN

töltött első két hónap az elvonási tünetekkel való mindennapos küzdelemről szólt. Amikor ennek vége volt, a következő néhány hónap a körülményekhez képest jól telt el. Már-már min-

denki elhitte, beleértve Gábort is, hogy ha ennek vége, akkor egy új fejezet kezdődik. A bíróság 2006 márciusában feltételesen szabadságra bocsátotta és elrendelte egy évre a pártfogó felügyeletét. Időközben pedig kapott egyszer 45 nap és egyszer 50 nap közérdekű munka letöltést, ami azóta is függőben van. Ha nem sikerül beszerezni egy orvosi alkalmatlansági igazolást, le kell ülnie.

Utolsó (előtti) fejezet. 2006 márciusa. Gábor 29 éves. Túl van 13 év drogfüggőségen, szülei elvesztésén, két letöltendő szabadságvesztésén, számtalan bűncselekményen, rendőrségi ügyön, két száraz elvonáson. Továbbá rendelkezik: 8 általánossal, néhány ítélettel, felfüggesztett szabadságvesztéssel, két közérdekű munka büntetéssel, egy széthullott étellel, ami talán soha nem is volt egyben, fájdalommal, hazugsággal, csalódással, kilátástalansággal és nem utolsósorban azzal a büntudattal, amit testvérei miatt kell éreznie élete hátralevő részének minden egyes napján. És akkor Sz. Gábor újra visszaesett...

Eltelt fél év, aminek minden egyes napja a túlélésről szólt. Mínusz húsz kiló, mínusz egy beteljesületlen kívánság, tönkrement vénák, egy feladott fogadalom, egy újabb küzdelem. Minden nap arról szól, hogy megszerezze a kábítószerrel, amivel túléli a következő reggelig a saját életét. Mindezt a heroinistákra jellemző teljes izoláltságban. Ilyenkor már nem számítanak az emberi kapcsolatok, a társadalmi konvenciók, vagy bármi, ami közelebb vinné a „normális” élethez. Mint ahogy a legtöbb szenvedélybeteg, ő is a saját démonjaival küzd meg nap mint nap, minden egyes percben.

Hogy ez az életút hol és melyik ponton lett végérvényesen elrontva... talán mindenhol...

De minden egyes döntésünkért, amit életünk során meghozunk, felelősek vagyunk. És minden döntésünk hozzáad egy kis mozaik kockát a személyiségünkhöz. De a számtalan rossz döntésünket felhasználhatjuk arra, hogy egyszer, amikor már minden elveszett, meghozzuk azt a jó döntést, ami egy hosszú szenvedés után a megváltást jelentheti.

Gábor 2007. január 11-én elkezdte élete első methadon kezelését. És talán ez lesz annak az életnek a kezdete, ami még helyrehozhatja a régit.

*„A legnyugtalanabb szív közepén is van egy hely,
ahol béke honol, ahol megszűnik az idő,
s amit nem érint sem változás, sem veszteség.
Ez a csend, a nyugalom, a pihenés és a gyógyulás helye.
Tökéletességének nem árthat sem félelem, sem szenvedés.
Keresd fel ezt a helyet, és ismerd meg életed célját.
Nem a gazdagság és a hírnév a cél, hanem annak felismerése,
hogy egy vagy a mindenséggel. Itt van minden, amit
valaha szerettél. Minden örömd. Minden, ami jó.
Nincs semmi, ami örökre elveszett volna.
A tiszta ragyogásban elhamvad minden gonoszság.”*

■ Utóirat

Gábor 2006. december 26-án, karácsonykor elhunyt... A temetése „új életének” kezdő napján, 2007. január 11-én volt... Az interjú halála előtt 12 nappal, december 14-én készült.

Tóth Hilda

Tabuk nélkül a gyereknevelésről – Dr. Thomas Gordon A gyereknevelés aranykönyve című művéről

Nehéz eldönteni, ki van nehezebb helyzetben, ha a gyereknevelés kérdéséről van szó: az, aki már szülőként szembesül bizonyos problémákkal, vagy az, aki még csak készül szülővé válni, és ebből a nézőpontból vannak kétségei, bizonytalanságai.

Ha belegondolunk, a szülőség tulajdonképp olyan szakma, amit (az esetek nagy többségében) laikusként művelünk, ráadásul – s ez talán még fontosabb kérdés – önkéntelenül is magunkkal hozunk olyan mintákat, amelyeket akarva-akaratlan ismétlünk (de kiválóan kapcsolódik ide a Murphy-féle mondás: „Az ember szülőként megesküszik rá, hogy nem fogja ugyanazokat a hibákat elkövetni, mint az ő szülei, és valóban nem. ő teljesen más hibákat fog elkövetni.”).

A témával kapcsolatos irodalomnak nem vagyunk szűkében, és egyfelől pontosan ez jelenti a problémát is. Rengeteg választási lehetőség van, s borzasztó nehéz eldönteni (ha lehet egyáltalán), milyen irodalom az, amelynek igazán hasznát vesszük, mi alapján súlyozhatunk abban a kérdésben, hogy melyiket választjuk. El kell-e hinnünk feltétel nélkül az adott mű minden szavát, csak azért, mert valaki tanácsára (esetleg megérzéseink miatt) éppen arra esett a választás, kezelhetők-e a szakkönyvek egyfajta Bibliaként, és nyilván fölmerül még egy sor kérdés – ezek csak azok, amelyek talán elsőként eszünkbe jutnak, ha választanunk kell.

Gordon módszere azért nagyon szimpatikus, mert leszámolni látszik egy csomó olyan berögzült koncepcióval és alapigazságként kezelt hiedelemmel, amelyektől így, nem szülőként is kiválóan lehet szorongani. A csecsemőkortól a kamaszkorig végigtekint a gyerekkoron, alapjaiban máshogy közelítve a gyereknevelés kérdéséhez, mint ahogy azt megszoktuk. Nehéz meghatároznom, miben áll ez a fajta másság, mi az, amitől vonzóbbá válik, mint más irodalmak és/vagy nézőpontok. De ha ki kell emelnem a (számomra) legnagyobb előnyét, akkor az őszinteségét választom, a valóban tabuk nélküliséget, ha pedig legfontosabb mondatot kell választanom, az a legelső fejezetcím lesz: „A szülőket vádolják – de nem képzik”. Nagyon igaz, s talán el is érkeztünk a probléma gyökeréhez, hiszen szülőnek lenni rengeteg felelősséggel jár, anélkül, hogy – ahogy ezt fentebb említettem – megtanultuk volna, hogyan is kell. Persze, ma nem ugyanaz a helyzet, mint kétszáz, száz vagy akár ötven évvel ezelőtt – rengeteg mindent máshogy gondolunk, és máshogy kezelünk, s ma már a szülőképzés nem egy elképzelt, nem létező fogalom, hanem sok különböző program van, amely ezzel foglalkozik. Ilyen Gordon programja is, a P.E.T. (magyarul Sz.E.T. csoport), amely a szülők felkészítésével, bizonyos elengedhetetlen készségek elsajátításával foglalkozik. Ennek a módszernek a rövid foglalata *A gyereknevelés aranykönyve*.

A nevelés kérdésében (is) rengeteg olyan elv és módszer hagyományozódik ránk (nemcsak szüleinktől, hanem az ő szüleiktől, és így tovább, hosszú generációkon keresztül), amelyek egy

idő után egyfajta ősközületként nehezdednek ránk, sokszor anélkül, hogy egyáltalán észrevennénk. Ilyen ősközületeket próbál elporlasztani ez az írás és ez a módszer.

Leszámolni igyekszik például azzal a megrögzött hiedelemmel, hogy a kamaszkornak feltétlenül a lázadásról, a problémákról és az elhidegülésről kell szólnia, ahogy ez belénk rögzült. Új megvilágításba helyezi a jutalom és a büntetés kérdését, olyan hierarchikus játszmának tekintve mindkettőt, amely hatalmi helyzetben képes csak érvényre jutni, ily módon győztes-vesztes csatákat létrehozva szülő és gyerek között, amelyet a módszer elsajátításával győztes-győztes kimenetelűekké alakíthatunk.

Emellett igyekszik megtörni azt a szintén hosszú időkre visszanyúló elképzelést, miszerint a szülőnek egyfajta tökéletes Isten-képmásnak kell lennie, aki mindenre kész (és tökéletes) válasszokkal rendelkezik, aki minden helyzetet megfelelően kezel, és persze megfelelően él is meg, és így tovább. Talán az egyik legfontosabb mondanó a szülő számára az, hogy ő nem istenség és nem robot, de nem is kell annak lennie. Mindannyian emberek vagyunk, és nehezebb ezt tudatosítani magunkban, mint gondolnánk, legalábbis abban a kényes helyzetben, amelyet a szülőség ténye jelent. El kell fogadni, hogy vannak érzéseink és gondolataink, és ezek nem feltétlenül helyénvalóak minden helyzetben – de nem is kell annak lenniük –, nem kell mindig és mindenkor feltétel nélkül elfogadnunk gyermekeink viselkedését, s ugyanúgy nem kell (de nem is szabad) alárendelődnünk nekik, ahogyan az sem helyes módszer, ha mindenáron le akarjuk győzni őket, két-személyes háborús harctérre alakítva ezzel a mindennapjainkat.

Megtanulhatjuk továbbá, mik a közléssorompók és mi velük szemben az értő figyelem, mégpedig rengeteg példával illusztrálva mutatja be a szerző, hány-és hányfajta beszélgetésmóddal létezik, amelyekben anélkül korlátozzuk (elítéljük, kinevetjük, kigúnyoljuk) egymást, és főleg gyerekeinket, hogy egyáltalán észrevennénk. Rendkívül fontos kérdés, mi kinek a problémája: ne vegyük át a gyerektől az ő problémáit, hanem – figyelve és hallgatva őt, amennyiben erre van szüksége – tanuljuk meg egymástól különválasztani azt, ami számára okoz gondot, és azt, ami számunkra. Ugyanolyan fontos, hogy ne terelessük és irányítsuk mindenáron akár kéréstelen tanácsokkal (tehát kész megoldási módokkal) a gyereket, amikor nem arra van szüksége, ahogy az, hogy felismerjük, vannak helyzetek, amikor viszont a gyerek viselkedésével nekünk okoz problémát – ezt viszont szintén megfelelő kommunikáció segítségével kell kezelnünk. A legfontosabb valószínűleg az (nemcsak a könyv, hanem az egész gyereknevelés kérdésköre kapcsán), hogy megértsük és tudatosítsuk: minden, amit a gyerekekkel nevelése során teszünk, gyökeret ver, és előbb-utóbb szárbá szökken. Ha folyamatosan irányítjuk őt (természetesen azért, mert „én csak jót akarok neki”), akkor felnőttkorára döntésképtelen és bizonytalan lesz, ráadásul az önbizalmát is elveszük, hiszen megin-

gatjuk abban a hitében, hogy képes önállóan véleményt formálni és döntéseket hozni. Ha folyamatosan tekintélyünkkel és hatalmi szóval (tehát félelemkeltéssel) érjük el nála, hogy úgy viselkedjen, ahogy mi szeretnénk, a gyerekek nem lesz módja önmaga által irányított, felelős viselkedést kialakítani, és bármiféle önfegyelmet gyakorolni, hiszen ezzel kizárjuk őt abból, hogy a megoldás keresésében maga is részt vehessen, ehelyett azt szokja meg, hogy akarat nélkül utasításokat hajtson végre. Ugyanakkor, ha az ő győzelmével rendeljük magunkat alá, természetesen egocentrikus és szintén önfegyelem nélküli embert nevelünk belőle, akit ráadásul elbizonytalanítunk a szülői szeretetben is, hiszen ki tudna olyan gyereket szeretni, aki állandóan az ő kárára győzedelmeskedik? Legrosszabb persze a jutalmazás-büntetés következtelen alkalmazása, amikor az egyik szülő tekintélyelvű, a másik pedig megengedő, hiszen ezzel folyamatosan taktikázásra és játszamazásra készítjük a gyereket, aki teljesen elbizonytalanodva próbál majd lavírozni közöttünk attól függően, milyen eredményt szeretne elérni.

szokat, de nagyon rosszul járhat hosszútávon az a szülő, aki ezzel a készen kapott hatalmi helyzettel visszaélve viselkedik, s próbál tekintélyéből mítoszt gyártani. Az álarcok lehullása ugyanis előbb-utóbb bekövetkezik, s a legtöbben meghökkenve tapasztalják, hogyan távolodik tőlük egyre felnőtté váló gyerekük – nem véletlenül. Aki a függő helyzetet használja ki, nagy bajba kerül, amikor a felnőttkorral ez a függés gyengülni kezd – kimondhatjuk tehát, hogy a hatalommal való visszaélés az, ami a kamaszkori lázadásokhoz vezet. (Jó, ha ennek kapcsán azt is észben tartjuk, hogy a jutalom ugyanolyan hatalom-érvényesítő eszköz lehet, mint a büntetés.) Ráadásul – visszakanyarodva a fentebbiekhez, miszerint a gyereket minden percében felnőtté készítjük fel, s olyan felnőtté válik majd, amilyenné mi alakítottuk –, amennyiben győztes-vesztes játékokkal próbálunk hatni rá, úgy beléplántáljuk a minden áron való győzni akarás vágját (különösen akkor, ha a család erősen jutalomorientált).

Az egész világfelfogásunk dichotóm rendszerekre épül (elég csak az éjszaka-nappal, fekete-fehér, fény-árnyék kérdésre gondolnunk), s ebből természetesen adódik, hogy legtöbbször így gondolkodunk – a szigorúhoz engedékenyt tárítunk, a győzteshez vesztes. Ebből próbál kicsit kitörni a könyv, megadva a győztes-győztes lehetséges alternatíváját. Persze a szülő rengeteg szempontból tekintélyt képvisel a gyerek előtt, hiszen kicsi korától kezdve ő elégíti ki alapvető igényeit, ő ad meg fontos kérdésekre etalonnak tekintett vála-

Természetesen nem kell minden gyermekviselkedést elfogadnunk – nincs is olyan szülő, aki erre képes volna, csakhogy a nem elfogadás jelzésére a hatalmi szó csak látszólag célravezető. A hatalom ugyanis kényszer, a kényszerítés pedig nem olyan értelemben befolyásol, ahogyan a meggyőzés, a tanítás vagy a motiválás teszi – logikusan annak a szülőnek nő a befolyása a gyerek felett, aki nem alkalmaz erőszakot (mivel az erőszak lázadást szül). A könyv részletesen bemutatja a konfliktusmegoldás vereségmentes módszerét is, amelyben mindkét fél győztesnek érezheti magát.

Ezt a vereségmentes megoldási módot hat gyakorlati lépésen keresztül mutatja be. Részletesen mesél arról is, hogyan kerülhető el (és mi az oka, ha mégis így alakul), hogy gyerekeink „felmondjanak nekünk”, vagyis hogy a kamaszkorba és a függetlenedés útjára lépve egyszerűen megszakítsák a kapcsolatot a szülővel.

Mindezen módszerek bemutatása mellett az írás szimpatikus vonása, hogy a fölmerülő kétségekről sem hallgat: felsorolja a tipikus aggályokat, amelyek a szülőknél felmerülnek a programmal kapcsolatban, ahol lehet, igyekszik ezeket megcáfolni, és rengeteg szemléltető példát mutat be a módszer helyes és helytelen alkalmazását demonstrálandó is, sőt, a könyv végén található függelék részletesen tartalmaz gyakorlati feladatokat, valamint tipikus hibákat és azok várható következményeit. Mindközben azonban nem feledkezik meg az emberi jogok kérdésköréről, amit gyerekeink esetén is tiszteletben kell tartanunk – nagyon fontos elfogadnunk, hogy a gyerek nem a tulajdonunk, és nem is saját személyiségünk kicsinyített mása, amit kedvünk-

re formázhatunk, hanem önálló identitással, véleménnyel, lélekkel és jogokkal rendelkező ember, akivel nem rendelkezhetünk kedvünk szerint. Az értékrendünket taníthatjuk (sőt, mivel a gyerek számára modellként szolgálunk, óhatatlanul tanítjuk is), de emellett el kell fogadnunk mindazt, amin nem tudunk változtatni. Nem utolsó sorban pedig meg kell tanulni, hogy némely konfliktus úgy kerülhető el, ha a szülő a saját hozzáállásán, magatartásán változtat – egyszerűen alkalmazkodik.

Távol álljon tőlem a szándék, hogy egyedül elfogadhatónak kiáltsak ki egy módszert, programot vagy könyvet – általában véve sem hiszek az egyetlen üdvözítő út létezésében. Ugyanakkor azt gondolom, a gyerekevelési kérdésekről gondolkodóknak nagyon hasznos és praktikus elolvasni Gordon könyvét, akkor is, ha nem értenek egyet a módszerrel, és csak annyi a haszna, hogy mindazt, amit a gyerekekről, szülőségről, nevelésről gondolunk, kicsit más megvilágításba helyezve, új szempontokat feltárva mutatja be.

Havas Júlia

A gyermekjóléti szolgálatok preventív tevékenysége egy intézmény gyakorlata tükrében

A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény 38.§ (1) és 39.§ (1) bekezdésében foglaltak szerint a Gyermekjóléti Szolgálatok feladata a veszélyeztetettség megelőzése. A 39.§ (2) bekezdés d) pontja konkrétan megnevezi a szabadidős programok szervezését mint a veszélyeztetettség megelőzésének eszközét.

■ INDIREKT ESZKÖZÖK

A szabadidős programok szervezése, kivitelezése, valamint az ezekhez való hozzájutás segítése az elsődleges prevenció egyik legfontosabb eszköze. Amennyiben a gyermeknek értelmes elfoglaltságot tudunk kínálni a szabadidejére a csavargás, csellengés helyett, akkor nagyobb az esélye arra, hogy a későbbiekben ne váljon klienssé. Megtanulja az idejét hasznosan eltölteni, lehetőséget kap egy másfajta értékrend elsajátítására, kortárs és egyéb segítő kapcsolatainak kiépítésére az iskolán kívül is, megtanul kommunikálni, elsajátít különböző (erőszakmentes) konfliktuskezelési technikákat és még hosszan sorolhatnánk a lehetőségeket. Mindezeket úgy tudjuk nyújtani neki, hogy nem direkt módon „oktatva”, hanem a saját élmény meg tapasztalásán, valamint a kortárs csoport ráhatásán keresztül indirekt módon válik belsővé.

Az sem elhanyagolható hatás, hogy ezek a gyermekek meg tapasztalják a közösséghez tartozás élményét is. Sok hátrányos helyzetű gyermekre jellemző az, hogy nem fogadják el őket, peremhelyzetben vannak a csoporton belül, saját közegükben verődnek össze, ami még inkább fokozza az elszigetelődésüket. Gyermekvédelmi szakember irányításával jó irányba befolyásolható ez a folyamat is.

A legtöbb gyermekjóléti szolgálat ezzel tisztában van, de pénzühiányra hivatkozva kevés helyen valósul meg ez a preventív tevékenység.

Véleményünk szerint nem lehet csak az anyagi hiányra hivatkozva nem teljesíteni ezt a törvényben is előírt feladatot. Nagyon sok program nem pusztán pénz kérdése, hanem odafigyelés, szervezőképesség, személyes elkötelezettség is. Persze nagyon fontos a pénz a programok kivitelezéséhez, de ezen kívül szükség van arra is, hogy a benne résztvevők elkötelezzék magukat a gyermekek ügye mellett. Nagyon sok munkát és utánajárást igényel az anyagi források, lehetséges támogatók felkutatása. Sokszor be kell vetni a személyes kapcsolatokat is. Ezt nem lehet elkötelezettség nélkül végezni. Tapasztalataink szerint, ha a lehetséges támogatók látják ezt az elkötelezettséget, könnyebben hajlanak arra, hogy megtalálják a módját a támogatásnak. Nem elhanyagolható szempont az sem, hogy a prevencióra fordított pénz hosszú távon többszörösen megtérül.

A szabadidős programok alatt a gyermekkel másfajta kapcsolat alakul ki, mint egy hagyományos családgondozás során. Az eltelt négy év tapasztalataiból le tudjuk szűrni azt, hogy a gyermek könnyebben fordul segítségért, ha bajba kerül vagy „mellesleg” mesél el olyan dolgokat, ami beavatkozást igényel.

Az időben történő beavatkozással pedig meg tudtuk akadályozni azt, hogy később rosszabb helyzetbe kerüljön a család vagy a gyermek.

A szabadidős programok közé tartozik az ifjúsági klub, a fejlesztő foglalkozások, a tematikus csoportok, a nyári tábor, a nyári napközis tábor, a játszóház. Ezeknek a programoknak jelentős része az alternatív napközbeni ellátások körébe is tartozik, továbbá más ágazatok feladatai közé, így az oktatás és a köznevelődés feladatai közé is, azonban véleményünk szerint fontos, hogy a gyermekjóléti szolgálat mint a településeken működő gyermekvédelmi intézmény mindenképpen részese legyen ezen feladatok ellátásának.

Az elsődleges prevenció további fontos eszköze a nyári korrepetálás, pótvizsgára felkészítés, évközi fejlesztés. Ez a feladat az oktatási intézmények dolga lenne, de tapasztalataink szerint csak nagyon csekély mértékben valósul meg. A hátrányos helyzetű, tanulási zavarokkal, erre épült magatartászavarokkal küszködő gyermek leszakadását csak fokozza, ha az iskolában sorozatos kudarcok érik, ezek leküzdéséhez, feldolgozásához nem, vagy csak igen csekély mértékben kap segítséget. Az iskola nem tudja, vagy nem akarja felvállalni, hogy a pótvizsgára a nyár folyamán is felkészítse a gyermekeket. Sokszor csak augusztus közepe táján nyílik lehetősége a gyermekeknek arra, hogy valamiféle korrepetálásban részesülhessenek. A szülők nem tudják megfizetni a magántanárt, sokszor igényük sincs rá, nem tartják feladatuknak, így elég nagy valószínűséggel megoldható az osztályismétlés, ami tovább fokozza a hátrányt.

A szabadidős programok megvalósításához természetesen szükséges a megfelelő szakemberek és a programok megvalósítását szolgáló eszközök megléte. Ezek közé tartozik:

Szakemberek:

- Családgondozók
- Pszichológus
- Fejlesztő pedagógus
- Szabadidő szervező
- Sportoktató, edző

A szakemberek mellett fontos az önkéntes és kortárs segítők bevonása is a programok megvalósításába.

Eszközök:

- Sportfelszerelések
- Fejlesztő eszközök
- Kézműves kellékek
- Számítógépek
- Internet hozzáférés
- Televízió, videó
- Utazáshoz bérlet

Úgy ítéljük meg, hogy a gyermekeket, fiatalokat csak egy átfogó és rendszeres programmal lehet segíteni, amihez megfelelő lehetőséget biztosítanak a szabadidős programok. A gyermekek segítése során alapvető fontosságú a kölcsönös bizalom, ami csak sok beszélgetéssel, rendszerességgel, odafigyeléssel lehetséges, az ezekhez szükséges együtt töltött időt is a szabadidős programok biztosítják.

■ PREVENCIÓS TEVÉKENYSÉG A SZIGETHALOM ÉS KÖRNYÉKE GYERMEKJÓLÉTI ÉS CSALÁDSEGÍTŐ SZOLGÁLAT DUNAHARASZTI TAGINTÉZMÉNYE, DUNAHARASZTI VÁROS GYERMEKJÓLÉTI ÉS CSALÁDSEGÍTŐ SZOLGÁLATÁNÁL

■ A település bemutatása

Dunaharaszti Budapest déli határán fekvő kisváros. Földrajzi határa teljesen összeér a fővároséval. A városi rangot 2000-ben kapta meg, az ennek megfelelő intézményrendszer is csak ez után kezdett kiépülni. A Gyermekjóléti Szolgálat 2002 novemberétől, a Családsegítő Szolgálat 2004 márciusától működik hivatalosan. Budapest közelsége miatt nagy mértékű betelepülés indult meg. Ehhez hozzájárultak a közelmúltban épült és még jelenleg is épülő lakóparkok. Ezekbe a lakásokba túlnyomórészt gyermekes családok költöznek, vagy olyan fiatal házaspárok, akik ezután vállalnak gyermeket. E miatt a település korfája az országos tendenciáktól eltérően fiatalodó jelleget mutat. Jelenleg az állandó bejelentett lakcímmel rendelkező lakosok száma majdnem 18.000 fő, ebből 0-18 éves korú közel 4.000 fő.

Ugyanakkor nagyon sok ember a jobb megélhetés reményében költözik a főváros közelébe, jelentős részük a létminimum határán él. Gyermekeik ellátása komoly nehézséget jelent számukra. Ők azok, akik nem tudják megfizetni a napközbeni ellátásokat, programokat, így az utcán csellengnek, hátrányos helyzetüket fokozzák. Sokan közülük állandó bejelentett lakcímmel sem rendelkeznek. (Létszámukra az állandó lakosok, és a védőnők, iskolák, óvodák által lejelentett adatok összevetésével lehet következtetni). Az önkormányzatnak viszont ellátási kötelezettsége van feléjük (óvoda, iskola, egészségügyi ellátás). A településen az óvodák és az iskolák egyáltalán nem küszködnek a kihasználatlansággal, mint sok más településen.

A gyermekek szabadidő eltöltésének helyszíne jellemzően a szórakozóhely (kocsma) és az utca. Gyakran visszatérő probléma, hogy nincs megfelelő közösségi hely a településen a vendéglátóhelyeken kívül, ahol találkozni tudnak a fiatalok.

■ Gyermekjóléti és Családsegítő Szolgálatunk kialakulása

Dunaharasztiin a Gyermekjóléti Szolgálatot 2003-ban hozták létre önálló intézményként. Ezt megelőzően is „működött” Gyermekjóléti Szolgálat. A feladatot három fél állású munkatárs látta el. Ez a feladatellátás jobbra tűzoltó jellegű volt. Egyáltalán nem volt kialakult koncepciója a munkának, szakirányú végzettséggel senki sem rendelkezett: – egy védőnőre, egy pedagógusra és egy orvosi asszisztensre volt bízva a gyermekvédelem. Mindenki hozta a saját területére jellemző gondozási attitűdjét, ami sokban különbözik a gyermekvédelemben kívánatos attitűdtől. Az ellátatlanságból adódó feszültségek nem kerültek felszínre. (Erre nem is igen volt lehetőség, mivel nem tudhatták a lakosok, hogy mi az, ami hiányzik).

Az induláskor sem a tárgyi, sem a személyi feltételek nem voltak megfelelőek. Egy helyiség állt a rendelkezésünkre a

Gyámhivatallal közös épületben. Amikor a pszichológus éppen dolgozott, akkor az a munkatárs, aki nem terepen volt, az előszobában várt vagy a közös épületben lévő Gyámhivatalban kért helyet. Az épülethez tartozott egy udvar is, de azt javarészt elfoglalta egy használaton kívüli garázs.

Az első főállású családgondozót 2002. szeptember elsejével nevezték ki. Még ebben az évben két családgondozóval bővültünk, így 2003-tól valóban beindulhatott az érdemi munka.

2003 decemberében nyílt lehetőségünk arra, hogy egy kollégát fel tudjunk venni, aki a Családsegítő Szolgálatot tudta beindítani.

A szolgálat dolgozói kezdettől fogva bábáskodtak az intézmény létrehozásában. Mindnyájan saját gyerekként tekintünk rá. Az informális kapcsolatoknak nagy jelentőségük van a tevékenységek megszervezésében. Minden tag a saját eddigi munkaterületéről, illetve magánszférájából származó kapcsolatait, információit bedobta a közösbe, és ez így van a mai napig is.

■ SZABADIDŐS PROGRAMOK SZERVEZÉSE 2002-2006.

2002

Még a megalakulás évében 2002 decemberében segítettünk a NOE dunaharaszti szervezetének a téli üdülés megszervezésében, illetve a gyermekek hazakísérésében.

2003

Március elsejétől lehetőség nyílt fejlesztő pedagógus foglalkoztatására heti hat, majd rövid időn belül heti tíz órában. Több kiscsoportban a fejlesztő pedagógus 23 gyermekkel foglalkozott. Az ide járó gyermekek nagy részénél funkcionális problémák voltak, ezért a fejlesztésüket az alapoknál kellett kezdeni. A foglalkozásokat a nyári szünidő alatt is folytatta a fejlesztő pedagógus, de a foglalkozások alatt a gyermekeket felkészítette az osztályozó- és pótvizsgákra is. A felkészítés sikeres volt. A hozánk járó gyermekek többsége átment a vizsgákon, így nem kellett évet ismételnük.

Ebben az évben a családgondozók négy alkalommal vettek részt nyári napközis táborban, szabadidős program szervezésében, kivitelezésében. Augusztusban a Szociális Bizottság támogatásával 12 hátrányos helyzetű gyermeket tudtunk nyaraltatni Sopronban egy hétig.

Decemberben a helyi amatőr művészeti egyesülettel közösen Luca napi játszóházban vettünk részt, ahol a gyermekek szüleikkel együtt ajándékokat készíthettek karácsonyra, valamint a Vöröskereszt helyi szervezetével együttműködve közel 50 rászoruló családnak juttattunk el karácsonyi csomagot.

■ Nyári üdültetés hátrányos helyzetű gyermekek részére

2003. június 15. – június 21-ig 12 gyermeket nyaraltattunk Sopronban.

Természetesen további programlehetőségek, szabadidős tevékenységek is rendelkezésre álltak, így elsősorban a sportolási

lehetőség volt adott a gyermekotthonban: konditerem, asztalitenisz, kosárlabda, focipálya állt a gyermekek rendelkezésére.

2004

2004 nyarán tovább bővítettük a szabadidős programok kínálatát. A nyári szünidőben heti egy alkalommal minden csütörtökön szabadidős programokat szerveztünk kézműves foglalkozásokkal, sportvetélkedőkkel. Ezeket a programokat a tanév végén meghirdettük az iskolákban, a nyár folyamán pedig a helyi újságban, TV-ben.

Ebben az évben már két tábor tudtunk szervezni az Önkormányzat Szociális Bizottsága támogatásával. 33 hátrányos helyzetű, valamint veszélyeztetett gyermeket tudtunk nyaraltatni Sopronban és Mátranovákön egy-egy hétig.

Három kolléga vett részt az egyik dunaharaszti általános iskola által szervezett nyári napközis táborban játékos vetélkedőn. Ezek a programok közel 40 gyermeket érintettek.

Ebben az évben a gyermekjóléti szolgálattal szerződésben alkalmazott pszichológus által vezetett konfliktuskezelő és önismereti csoportfoglalkozásokat is meg tudtuk szervezni, amelyek két korcsoport (10-13 évesek és 14-18 évesek) számára is megvalósultak. A csoportok zárásaként karácsonyi ajándékokat készítettünk közösen a gyermekekkel.

Decemberben a Vöröskereszt helyi szervezetével együttműködve szerveztük meg elsőként a karácsonyi ünnepséget, aminek igen nagy sikere volt. Közel kétszáz fogadták el a meghívásunkat. Ezen az ünnepségen adtuk át karácsonyi csomagokat is a hátrányos helyzetű családok számára.

■ Dunaharaszti Gyermejjóléti Szolgálat nyári programja csütörtöki napokon

A nyári szünet idejét igyekeztünk tartalmasan kitölteni és hagyományteremtő szándékkal minden hét csütörtökén napközis foglalkozásokat szerveztünk. Ezeket a napokat változatos programok tarkították. Volt itt kukoricamorzsolás, gyöngyfűzés, zsákba futás, kötélhúzás, asztalitenisz, ügyességi vetélkedők, üvegfestés és még sok minden más. Különböző játékokat játszottunk, legnagyobb sikere az „Activity”-nek volt. A gyermekek által kedvelt kézműves foglalkozásokon az is szívesen alkotott, akinek az elején bátorítás, biztatás kellett. Készültek nagyon szép szalvéta képek, gyöngyből fűzött karkötők – nyakláncok, papírból hajtogatott figurák, szép rajzok, festett üvegek, próbálkoztunk a keresztszemes hímmel is. Reméljük, hogy az itt készült képek, ajándékok a gyerekszobák féltett kincsei lettek.

Nemcsak benti programokat, hanem kirándulásokat is szerveztünk, így eljutottunk Ráckevére, a Budapesti Állatkertbe és a Csodák Palotájába.

■ Nyári üdültetés hátrányos helyzetű gyermekek részére

2004 nyarán 33 gyermeket nyaraltattunk: 21-en Mátranovákön tudtak eltölteni egy hetet, 12 gyermeket pedig Sopronba vittünk.

■ GYERMEK BESZÁMOLÓJA A TÁBOROKRÓL

SOPRON 2004.

„Augusztus 9 – én hétfőn fél kilencre kellett az indulási helyre érkezni. Már az utazás is mulatságosnak indult erről az András és a Krisztián gondoskodott. Amikor odaértünk Sopronba rögtön megebédeltünk, aztán mindenki ment a szobájába kipakolni. Mivel csak négy fiú volt, miénk lehetett a nappali, a lányok nyolcan voltak, így nekik csoportokat kellett alakítaniuk. Aznap még elmentünk a városba estére, mire hazaértünk már lehetett zuhanyoznunk, vacsora és alváslámpaoltás inkább. Kedden strandra mentünk, és egész nap ott voltunk, az is nagyon jó volt. Szerdán elmentünk Fertőrákosra a kőfejtőhöz majd ismét fürdés, erről a Fertő-tó gondoskodott. Ez is egész napos program volt. Csütörtökön Olaszországból jött egy néni és hozott nekünk ajándékokat. Utána lementünk a városba fagyiztunk és bejártuk a Főteret többek között a Tűztornyot is meglátogattuk, így eltelt egy újabb nap. Pénteken laza napunk volt fenn voltunk a konditeremben, majd vacsora és lementünk a térre focizni, kosarazni, pingpongozni. Szombaton Múzeum-vasúttal elmentünk Nagyecnkre a Széchenyi-kastélyba majd a mauzóleumba. Vasárnap a csoport egy része elment a belvárosba egy másik része otthon maradt Andrea nénivel. Majd ebéd és véget is ért a nyaralás, amit az utazás zárt. Külön élmény volt az, hogy szerdán Anikó néni meglepetésből sütött egy jó pár db pala-sintát.”

MÁTRANOVÁK 2004

„Mátranovákra kirándultunk a Gyermekjóléti Szolgálattal. Hat napot töltöttünk ott. Sokat túráztunk, kirándultunk. Megmásztuk a Salgó várat, ha egy kicsit nehezen is, de megérte, a kilátás nagyon szép volt, gyönyörű ez a táj. A Somoskői várba sajnos nem tudtunk bejutni, de a parkjában jókat játszottunk.

Az ipolytarnóci őslénypark lenyűgözött. Sok békát fogtunk, és érdekes dolgokat láttunk. (pl. az óriásfenyő). A salgótarjáni Bányamúzeum is érdekes volt.”

2005

A nyár folyamán július-augusztus hónapban (a tanév végétől) 9 héten keresztül minden csütörtökön szerveztünk a gyermekeknek különböző kézműves foglalkozásokat ill. programokat, sportolásra (pingpong, tollaslabda, röplabda) is lehetőségük volt a szolgálat udvarán.

Ezen a nyáron is két tábort tudtunk szervezni a Szociális Bizottság támogatásával. 40 hátrányos, valamint veszélyeztetett helyzetű gyermeket tudtunk nyaraltatni, Sopronban 10 napig és Mátranovákon egy hétig.

Tovább folytattuk a pszichológus által szervezett csoportfoglalkozásokat. Ezekre a foglalkozásokon minden alkalommal részt vett egy-egy családgondozó. A két csoportba összesen 28-30 gyermek járt rendszeresen. A csoportfoglalkozások személyiségfejlesztő, szociális beilleszkedést segítő jelleggel működtek. Mind a felnőttek, mind a gyermekek nagyon szigorúan betartották a csoport-szabályokat (titoktartás, egymás tisztelete stb.).

Ezeket a szabályokat minden esetben a csoport alkotta a maga számára.

Decemberben a Vöröskereszt helyi szervezetével együttműködve hagyományteremtő szándékkal újra szerveztünk karácsonyi műsort, játékos vetélkedőkkel, karácsonyi készülődéssel, és itt kapták meg a karácsonyi csomagokat is a családok. Ezen az ünnepségen az előző évhez hasonlóan több mint kétszázan vettek részt, szülők és gyermekeik együtt.

■ Nyári üdültetés hátrányos helyzetű gyermekek részére

2005-ben 39 gyermeket nyaraltattunk, Sopronba 19 gyermeket vittünk, Mátránovákön 20-an tudtak eltölteni egy hetet.

Egy résztvevő gyermek beszámolója a táborról:

MÁTRANOVÁK 2005.

Az idén sem maradt ki a nyaralás a nyári szünetből, a Gyermekeink Szolgálat két dolgozójával Anna és Erzsébet néniel mentünk Mátránovákra, 6 napra.

Első napunk utazással, tábor „elfoglalással”, a legjobb szobák lefoglalásával és egymás megismerésével telt. Este megismerkedtünk szobatársunkkal, aki már jó ideje ott lakik, Bélával az egérrel. Béla barátja Rezső, (egy hatalmas pók) szintén állandó lakója egy másik szobának.

A továbbiakban ellátogattunk a salgótarjáni és mátránovái

Bányamúzeumba. Itt lehetőségünk volt kipróbálni a csákányt, kézifűrőt és más bányász szerszámokat illetve gépeket. Majd elmentünk a SITI-be (Salgótarjáni Ifjúsági Tanácsadási Iroda), ahol egy nagyszerű breakdance bemutatót láthattunk. Rengeteg dolgot lehet ott csinálni, például táncolhatunk, ismerkedhetünk, sőt még internetezni is lehet! Jó lenne, ha Harasztin is lenne ilyesmi (DITI J Dh. Ifjúsági Tanácsadó Iroda). Egy napot strandolással töltöttünk, Bükkszéken pancsoltuk ki magunkat. Az utolsó előtti napon hatalmas bulit csaptunk (jelmezbál, tánc), ahol mindenki nagyon jól érezte magát.

Az enniavaló nagyon finom volt, de a szakács nagyon szerelmes lehetett, mert néha igen sósra sikeredett az étel! Anna és Erzsébet néni ezen felül elláttak minket minden jóval, üdítő, fagyi stb. Kedvesek, aranyosak és türelmesek voltak velünk, így igazán szép élmény volt ez a nyaralás.”

2006

Ebben az évben tárgyi feltételeink ugrásszerűen javultak. Egy másik, nagyobb épületbe költözhettünk. Itt már ki tudtunk alakítani egy olyan helyiséget, ahol klubfoglalkozásokat is szervezhettünk.

Pályázati pénzből még 2005-ben vásároltunk egy televíziót és egy DVD lejátszót. A városban működő középiskola nekünk adta a leselejtezett, de még üzemképes számítógépeit. Sikeresen kedvező feltételekkel beköttetnünk az internetet és a kábel TV-t is. Így a tárgyi feltételeink adottak voltak régóta dédelgetett vágyunk, az ifjúsági klub létrehozására. Célunk, hogy a fiatalok

közvetlen kapcsolatot alakítsanak ki az itt dolgozókkal. Csak ezek után várhatjuk, hogy életvezetési gondjaikkal, személyes problémáikkal kapcsolatosan megnyiljanak.

■ IFJÚSÁGI KLUB

2006. május 5-étől, minden pénteken és szombaton 17-22 óra között, egy új, nyitott és ingyenes lehetőséget tudunk biztosítani a Dunaharaszti élők 12-18 év közötti fiatalok számára a szabadidejük hasznos eltöltéséhez, akik jó hangulatban, jó helyen barátaikkal jól szeretnék érezni magukat.

A Klub célja, hogy a fiatalok számára a helyszín egyfajta kitüntetett terület legyen, amelynek egyik fontos eleme a karbantartottság, gondozottság, amely érzelmileg is biztonságot nyújt az ott tartózkodók számára. Hangsúlyt helyezünk az egyéni arculat kialakítására. A Klub tárgyi környezetében, így berendezésében, küllemében harmonizál a megcélzott korosztály sajátosságaival, igazodik és formálja a fiatalok ízlésvilágát, érdeklődését, szokásait, normarendszerét és társas kultúráját.

A Klub iránt egyre nagyobb az érdeklődés, hétvégenként átlagosan 80 gyermek veszi igénybe ezt a lehetőséget.

A Klub sokszínűségét biztosítja, hogy az állandó programok mellett, meghívott vendégek és szakemberek által vezetett foglalkozások is helyet kapnak. A szolgálat munkatársai biztosítják az állandó ügyeletet, külsős segítőkkel együttműködve.

■ SZOLGÁLTATÁSAINK

„ÉTKEZŐ SAROK”

- Bevonódás, ismerkedés lehetőségének megteremtése
- Otthonosság megteremtése
- Szendvicsek, gyümölcs, üdítő és tea fogyasztása

„MŰVÉSZETI SAROK”

- törzsvendégeink alkotásai, élménybeszámoló
- Üzenő fal, apróhirdetések elhelyezése
- Számítógép és internet használat
- Kézműves foglalkozások

„PIHENŐ SAROK”

(minden azt sugallja, hogy itt lehet „dumálni”, beszélgetni).

- Újságok (ifjúsági lapok, számítástechnikai folyóiratok, divatújságok, stb.)
- Tesztek „szétszórása” újságok között (pl. önismereti tesztek)
- Társasjátékok biztosítása (sakk, kártya, szójáték, malom, stb.)

„ZENE – MÁNIA” – állandó zene (számokat lehet kérni)

„MOZI – MORZSÁK” – filmklub

„KÖNYV SAROK” – Könyvek kölcsönzése, közös olvasás, beszélgetések.

„MOZDUL” – állandó lehetőség sportolásra, a meglévő sporteszközök használata (asztalitenisz, csocsó, biliárd, kosárlabda stb.)

Kérések, javaslatok, vélemények („Kívánság ill. Panasz” – doboz)

Pszichológusi ügyelet, akitől bármit lehet kérdezni!

■ SZAKMAI JELLEGŰ SZOLGÁLTATÁSOK

- Egyéni beszélgetések
- Csoportos foglalkozások / Témakörök: család, kapcsolatok, önismeret, stb./
- Közös játéktevékenységből kiinduló közös munka.

■ Korrepetálás

2006. július 11-étől augusztus 26-áig hetente egyszer három órában, alkalmanként 6-8 hátrányos helyzetű, pótvizsgára kötelezett gyermekkel foglalkozott egy önkéntes pedagógus a szolgálatunknál. Közülük csak egynek nem sikerült átmennie a vizsgákon. Segítség nélkül valószínűleg sokkal többen kényszerültek volna osztályismétlésre.

■ Tábortatások, szabadidős programok 2006-ban

Az előző években megszervezett táborok visszhangja nagyon kedvező volt. A gyermekek már szeptemberben kérdezték, hogy jöhetnek-e ismét. Úgy adódott, hogy már négy tábort is tudtunk szervezni, a „szokásos” soproni és mátranováki mellett Gyulára és Miskolctapolcára is eljutottunk. Összesen 66 hátrányos helyzetű és veszélyeztetett gyermeket nyaraltattunk ebben az évben.

A nyári foglalkozásokat kibővítettük egy-egy kirándulással is. Június végétől augusztus 22-éig minden héten volt egy „benti” nap és egy kirándulós nap is. Ezekre már nemcsak a hátrányos helyzetű gyerekek jöhettek, hanem a megadott korosztályon belül bárki.

2006-ban a szabadidős foglalkozások és programok több mint 1000 (halmozott adat) gyermeket érintettek.

A szabadidős programok mellett természetesen minden kolléganő ellátja a saját családgondozói feladatait is. A nyári szabadságok kiadása nem kis szervezőképességet igényelt a jelen dolgozó létszámunk – *hat fő* – mellett.

Bizonyára felmerül az a kérdés, hogy hogyan tudtuk megteremteni az anyagi fedezetét ezeknek a programoknak. Nagyon sok minden nem csupán pénz kérdése. A városban élő vállalkozók, civilszervezetek jelentősen mértékben támogatják tevékenységünket. Nem anyagilag, hanem természetben, termékekkel, szolgáltatásokkal. Természetesen folyamatosan figyeljük a pályázati kiírásokat és lehetőség szerint minél több programra pályázunk.

Sok önkéntes segítők is van, akik például az ifjúsági klub működésében kulcsfontosságú szerepet játszanak. Azt tapasztaltuk, hogy ha az emberek látják, hogy van értelme annak, amit csinálunk, hasznosnak találják azt, akkor sokkal szívesebben vesznek részt benne. Az önkénteseink nagyon jól érzik magukat a gyermekek között, várják az alkalmat, hogy mikor tudnak újra jönni.

Nem elhanyagolható a munkatársaink személyes elköteleződése sem, sokszor saját szabadidejük rovására ellenszolgáltatás nélkül vesznek részt a programok szervezésében. Ez az elköteleződés mintát ad a segítőknek és a támogatóknak is. Dunaharaszti nem túl nagy város, a programok jó híre hamar elterjed.

■ NYÁRI ÜDÜLTETÉS HÁTRÁNYOS HELYZETŰ GYERMEKEK RÉSZÉRE

Egy hét a „hűség városában” – ebben az évben negyedszer tudtunk nyaralni Sopronban, ahova 14 gyermeket vittünk el.

Ismét a Mátrában nyaraltunk – június 26-án, hétfőn Mátranovákra indultunk 18 gyermekkel.

A „Viharsarokba” látogattunk. – 2006 augusztusában a harmadik nyári tábor Gyulán szerveztük meg, 19 gyermek számára.

Nyári programok a Gyermekjóléti és Családsegítő Szolgálatnál

■ A program célja

Harmadik éve rendezzük meg a nyári szünet ideje alatti szabadidős foglalkozást, amelyet eleinte heti egy, az idei évben pedig heti két naposra (kedd és csütörtök) terveztünk. Oka az volt, hogy a klienseink körében igényként fogalmazódott meg gyermekeik elhelyezése a nyári időszakban. A célunk az, hogy ha nem is az egész nyári időszakban, de tíz héten keresztül legalább heti néhány napon elfoglaltságot, színvonalas, értelmes, szórakoztató programot biztosítsunk számukra. Sok gyermek számára csak a gyermekjóléti szolgálat által szervezett foglalkozások, illetve az egy hetes táborunk (2006-ban Mátranovák, Sopronban illetve Gyulán) jelentik a nyári kikapcsolódást, a nyaralást. Ezek a családok anyagilag nem engedhetik meg maguknak, hogy elutazzanak nyaralni, vagy gyermekeiket táborba küldjék.

■ A program célcsoportja

A célcsoportunkat elsősorban a város általános és középiskoláskorú képezik. De minden olyan a városunkban élő gyermeket és fiatalot vártunk és szívesen fogadtunk, akik részt kívántak venni foglalkozásainkon.

■ A program megvalósítása

Az iskolai tanév befejeztével, június 20-ától augusztus 24-éig tart az egyre népszerűbb nyári napközis program a Gyermekjóléti és Családsegítő Szolgálatnál (Dunaharaszti, Andrássy u. 14) Heti két alkalommal, kedden és csütörtökön több mint 30 gyermeket fogadó tábor a kedvező időjárás és a változatos programok miatt nagyon sikeres a gyerekek körében.

A csütörtöki kirándulások alkalmával számos helyre eljuthattak a gyermekek így a – Millenáris Park, Csodák Palotája és a Jövő Háza kiállítás, Magyar Természettudományi Múzeum, ELTE Botanikus kert, Orczy kert, Budapesti Állat és Növénykert, Jánoshegyi kilátó, amelyet a Fogaskerekű vasúttal közelítettünk meg, Budai Vár ahová a Budavári Siklóval jutottunk fel, Planetárium, Hadtörténeti Park, hajókirándulás Szentendrére, a nagy melege való tekintettel sétáltunk a Margitszigeten és fürdőztünk a Palatinus strandon.

Bízunk benne, hogy a gyermekek számára tartalmas és hasznos élményt tudtunk biztosítani.

A programok június 22-étől augusztus 24-éig csütörtöki napon kerültek megrendezésre. A programokon minden esetben maximum 25 gyermek és két kísérő vett részt...

Június 20-ától augusztus 22-éig minden héten kedden, sport és kézműves foglalkozásokat szerveztünk a gyermekeknek.

■ ŐSZI TÁBOR HÁTRÁNYOS HELYZETŰ GYERMEKEK RÉSZÉRE

■ „Barlangolás” Miskolctapolcán

2006. október 30-a és november 5-e között az őszi szünetben tábor szerveztünk Miskolctapolcára, ahová 15 gyermeket tudtunk magunkkal vinni. Nagyjából azokat, akiket a nyári táborokba is elvittünk, de voltak újjak is. Megdöbbentett bennünket az, hogy mennyire frusztráltak, szinte kezelhetetlenek voltak a gyermekek. Mintha nem is ugyanazok lettek volna, akikkel együtt nyaraltunk. Pedig csak két hónap telt el az iskolából! Az első három nap azzal telt el, hogy valahogy helyre billentsük a lelki békéjüket. Ezt követően kezdtek el úgy működni, mint nyáron. Volt olyan gyermek, aki még a tábor végére sem jött helyre. Ez az őszi szüneti tábor döbbenett rá bennünket, hogy mennyire fontos az, hogy ne csak nyáron, hanem az évközi szünetekben is legyenek a gyermekek számára szervezett szabadidős programok. Túl hosszú az idő a tanév kezdetétől a végéig, nagyon nagy szükségük van a gyermekeknek év közben is a valódi pihenésre. Ezért elhatároztuk, hogy mindent megteszünk azért, hogy a tavaszi szünetben is sikerüljön tábor szervezni.

■ Egy résztvevő gyermek beszámolója a táborról:

Miskolctapolca 2006.

1. nap: Reggel 7-kor volt a gyülekezés a Dunaharaszti Külső-hév állomásnál. Már akkor mindenki izgatottan várta az elkövetkezendő egy hetet.

Az első óra ismerkedéssel telt. Az utazás nagy részén kisebb csoportban meséltek történeteket egymásnak a gyerekek.

A szállás egy panzióban volt. Ötös szobákban voltunk, felső, illetve alsó szinten. Volt egy nappali+konyha, ahol lehetett étkezni, tévézni, játszani.

Miután mindenki kipakolt és elkészült, elindultunk megkeresni egy éttermet, ahol ebédeltünk minden nap.

Aztán elmentünk a Miskolc-Plázába. Ezzel el is telt az első nap.

2. nap: Felkeltünk, csoportokban megreggeliztünk, és felkészültünk az indulásra. Megnéztük a Diósgyőri várat, majd elmentünk egy cukrászdába. Hazamentünk ebédelni, és ebéd után, hihetetlen, de rávettek minket arra, hogy ta-buzzunk; ez egy társasjáték.

Este elmentünk biliárdozni és közben, aki szeretett volna, az bowlingozhatott. Ennek én voltam a megszervezője; szinte mindenki ki akarta próbálni.

Hazamentünk, megfürödtünk, vacsoráztunk, tévéztünk. Eltelt egy újabb nap.

3. nap: Reggel már tudtuk, hogy a mai nap laza lesz, mert otthon leszünk egész nap. Sajnos megáldott minket az ég egy kis esővel, de ez a nap így is feledhetetlen maradt.

A csoport két részre oszlott. Aki szeretett volna bemenni a városba, az elmehetett Anna nével, aki nem, az otthon maradt Andrea nével. Az otthoniak kártyáztak, tévéztek, zenét hallgattak, pihentek.

Aki úgy döntött, hogy bemegy a városba, az sem járt rosszabbul. Ők elmentek vásárolni, moziműsort nézni, sétálni a városban.

Szép lassan összegyűlt a csapat, elmentünk ebédelni. Az étterem barátságos volt, nem túl nagy, de mégis kényelmes. Az ott dolgozók nagyon barátságosak voltak. Még azt is megengedték, hogy mi döntünk el, hogy mit szeretnénk enni.

Ebéd után elmentünk a Miskolc-Plázába biliárdozni, és elrepült egy újabb nap.

4. nap: Reggeli után meglátogattuk a Miskolctapolcai Barlangfürdőt. Ezen a napon megérkezett az év első havazása, de ez minket nem zavart, mert fedett strandon voltunk.

A Barlangfürdőben hamar eltelt az idő és hamar eljött a 3 óra, amikor is elmentünk ebédelni.

Este elmentünk biliárdozni, bowlingozni, így igaz csak hamar eltelt ez a nap is.

5. nap: Reggelizés után Lillafüredre kirándultunk kisvasúttal, majd hazafelé bementünk a Herman Ottó Múzeumba, az ásványkiállításra, és a végén minden gyerek kapott valamilyen ásványt.

Ebéd után elmentünk moziba és megnéztük a Szabadság, Szerelem című filmet. Ez a film mindenkinek kellemes csalódást okozott. Nagyon jó film volt. Utána még ott maradtunk bowlingozni, majd hazamentünk és eltelt a péntek is.

6. nap: A mai napon ismét elmentünk a Barlangfürdőbe reggelizés után.

Ebéd után elmentünk bowlingozni, mire észbe kaptunk, mehettünk is haza. Eltelt a szombat is.

7. nap: A nap nagy része utazással telt.

Reggel összeköltöztünk, felkészültünk a hazaindulásra. Óriási élményekkel gazdagodva érkeztünk haza.

U.i.: Iszonyatosan jó volt. Rengeteg élménnyel és ismerőssel búcsúzkodtunk a Hév állomáson. Remélem, minden tábor legalább ilyen jó lesz.

■ A PREVENCIÓS PROGRAMOK VÁRHATÓ EREDMÉNYEI

Eredménynek tekinthető, hogy ezeket a programokat már 2003 óta folyamatosan, minden nyáron megrendezzük. Nagy az érdeklődés iránta és már jóval a nyári szünet előtt jelentkeznek a szülők. Egyre több gyerek szeretne velünk nyaralni, de sajnos lehetőségeink korlátozottak. A programok további hatása, hogy azok a családok, akik még nem ismerik intézményünket, megismerhetnek minket, betekintést nyerhetnek munkánkba, és ha problémájuk adódik, tudják hová tudnak fordulni. Tudják, hogy van olyan intézmény városukban, amit bármilyen problémával felkereshetnek.

A programok által a gyermekek közelebbről megismerhetik a családgondozókat, növekszik az irántunk érzett bizalom, ami segíti munkánkat. A táborokban a családgondozók prevenciósi feladatot látnak el, ami segíthet abban, hogy a gyermekek merjenek hozzánk fordulni és az esetleges problémákat még időben feltárjuk és segítsünk a megoldásukban.

A csoportok, a fejlesztő foglalkozások, majd az ifjúsági klub megszervezésével pedig szeretnénk a programok szervezését kiterjeszteni az egész évre, hogy ne csak nyáron legyen lehetőség a gyermekek számára elfoglaltságot biztosítani, s mindazt az indirekt pedagógiai hatást, amit a táborok biztosítanak, egész évben biztosítani tudjuk a gyermekek veszélyeztetettségének megelőzése érdekében.

A felvállalt feladat és a felelősség óriási. Amennyiben becsületesen és hatékonyan helyt akarunk állni, ismernünk kell a városunkban élő gyermekeket, minden problémájukkal, családi és baráti hátterükkel. Tisztában kell lennünk azzal, hogy a kamaszok személyiségjegyei állandóan változnak. Ezeket a változásokat befolyásolják a gyermekek életkörülményei, életkori sajátosságai, tulajdonságai. Hangulata, személyiségének fejlődése állandóan hullámzó, sok-sok visszaeséssel járó folyamat. Ezeket a hullámzásokat hétről hétre mi is megtapasztaljuk, átéljük. Egy valamit nem tehetünk, hogy közömbösek leszünk, vagy feladunk, mert az a legrosszabb, amit közvetíthetünk gyermekeink felé.

Végezetül mindez reményeink szerint elvezethet oda, hogy ezáltal csökken a deviáns fejlődésirányú, esetleg bűnelkövető, veszélyeztetett gyermekek száma, ami megmutatkozhat mind a szakellátásba utalt gyermekek, mind a védelemben vett gyermekek számának csökkenésében, a gyermekek és családjaik gyermekvédelmi jellegű problémáinak mérséklődésében. Amennyiben ezek a szolgáltatások képesek mindezt megvalósítani, akkor elértük a célunkat, megfelelünk a bevezetőben megfogalmazott elvárásoknak.

Dr. Dán Gellértné, G. Németh Irén, Paréj Józsefné,
Szikulai Andrea

Szerep, nem-szerep

■ A JÓL-LÉT ALAPÍTVÁNY ÁLTAL SZERVEZETT ESÉLYKIEGYENSÚLYOZÁSI KONFERENCIA TAPASZTALATAI

A konferencia kicsit más szemszögből igyekezett megmutatni az esélyegyenlőség- illetve egyenlőtlenség kérdését, mint ami e fogalmakról elsőre eszünkbe juthatna. Nem kisebbségi, etnikai kérdésekről szólt, hanem a nők – főleg a kisgyermekes anyák – magyarországi helyzetéről és elhelyezkedési nehézségeikről, mindezt különböző nézőpontokból bemutatva. A tudományos előadások mellett (Tóth Olga, MTA Szociológiai Intézet), Rédei Dorottya (Igen Egyesület) helyet kaptak a gyakorlati tapasztalatok bemutatói (Nagy Júlia, Sélei Annamária – DM), Koltai Luca (Fővárosi Esélyegyenlőség Módszertani Iroda) a munkaerőpiac területén és a mindennapi életben (Endrei Judit).

Elsőként a JÓL-LÉT Alapítvány vezetője, Keveházi Katalin tartott előadást az alapítvány tevékenységéről: az anyabarát munkaközvetítésről és az ún. Genderwise projektről.

Az Alapítvány – abból az alaptételből kiindulva, hogy a munkát kereső kisgyermekes édesanyák gyakran maguk sem tudják, mivel is akarnak igazából foglalkozni, melyik terület az, amelyben érdeklődési körüknek és kvalitásaiknak megfelelően tudnának elhelyezkedni – pszichológus és grafológus segítségével tart az édesanyáknak önismereti tréningeket és készít egyéni fölméréseket, valamint igyekszik hidat verni a kismamák fölvetelétől idegenkedő munkahelyek, és az anyák közé.

Tevékenységüket – amely a fentiekén kívül tartalmaz még uniós (ún. sztereo-) projekteket is, amely a nemi szerepek föltárásával foglalkozik (a munkaerőpiac horizontális és vertikális szegregációja) –, a Magyar Női Érdekvédelem Szövetséggel együttműködve végzik.

Keveházi Katalin tapasztalatai nem igazán biztatóak: szerte a férfi szerepek túlságosan lassan változnak (bár meg kell jegyeznem, ez esetben elgondolkodtató, hogy amennyiben a férfi sztereotip szerepkörét konstansnak találjuk, akkor minek köszönhető az a tény, hogy manapság már nem a férfi a családfenntartó, ezért kényszerül sok olyan anya is munkát vállalni, aki egyébként nem szeretne). Munkaközvetítői tapasztalatai szerint a nő kiszolgáltatottá válik párkapcsolatának a gyerekvállalással, és jelentős mentális veszélyeztetettségnek van kitéve a bezártság okozta frusztráció, a társas kapcsolatok hiánya, a beszűkülés és a mindezekből következő önbizalomhiány miatt.

Ezért az Alapítvány munkájának egyik technikai oldala a mentális segítségnyújtás és tanácsadás. Véleménye szerint az a tézis, hogy „a család segítése egyenlő az anya segítségével” ugyanolyan sztereotípiák, mint amely ellen a biológiai alapon történő nemi szerepfelfogás kapcsán is küzdenek.

Figyelemreméltó észrevétel, hogy jelentős ösztársadalmi anyagi veszteséghez vezet, hogy a képzett nőkre fordított anyagi ráfordítás a munkaerő-piaci diszkrimináció miatt nem térülhet meg (adókiegészítés, vásárlóerő-kiesés, a megszerzett szakmai hozzáértés kihasználhatatlansága).

Tóth Olga az MTA Szociológiai Intézetétől *Családon belüli szerepek szocializációja egy attitűd felmérés tükrében* címmel

tartott érdekesítő előadást, amely a Genderwise projekt¹ keretén belül, annak első konferenciáján előadott program rövid kiadvonata volt.

Megismertette velünk a *családizmus* (familism) fogalmát, amely tulajdonképpen 'a valóság és az attitűdök összeütközése'; egy időben változó fogalom, állandó elemekkel. Ezek az állandó elemek az alábbiak:

- a családi egység érdeke fontosabb a benne élők érdekeinél,
- a család célját magasabb rendű helyről kapja (állam, egyház, nemzet),
- a család mindenáron való védelme morális kérdés (pl. elromlott házasság esetén is presszió az együtt maradásra).

A Genderwise projekt keretében megtartott konferenciáról elhangzott előadás elsőként adatokat tartalmazott, majd a történeti kontextust, a szocializáció és az oktatás módszereit (és ezek újratermelését), ahol a szocializáció kérdését médiaelemzéseken, az oktatását tankönyvelemzéseken keresztül mutatták be.

Az adatok tekintetében főleg a házassággal (és a hozzá kapcsolódó, „a házasság egyenlő a boldogsággal”-sztereotípiával), a gyermekvállalással (és az „enélkül az élet üresség” attitűdjével) foglalkoztak. Érdekességként megemlítené pár adat: a gyermekvállalásról és attitűdjéről készült kutatások szerint Magyarország kiemelten gyerekbarát országnak számít, míg Szlovákia egyáltalán nem az, Hollandiában a válaszadók 74%-a gondolja úgy, hogy gyermek nélkül is lehet teljes és boldog életet élni. Fontos megemlíteni, hogy a gyakran elhangzó magyarországi csökkenő gyermekszámra szóló adatok, egyáltalán nem olyan frissek, mint amennyire előszeretettel beállítják: Tóth Olga kiemelte, hogy valójában 150 éve folyamatosan csökken az élve születések száma, ellenben az utóbbi 3 évben folyamatosan nő (!) a gyermekszám, ami szintén nagyon érdekes momentum.

Rédei Dorottya az IGEN Egyesület képviselőjében, tartott előadást *„Apa mosdik, anya főz”? Egyenlőtlenségre nevelés Magyarországon* címmel. Szomorú tény, hogy mindössze három

¹ A programról részletesen: http://www.qec-eran.org/projects/Genderwise_index.htm#BG

ember van az országban, akik a nemi egyenlőtlenségek oktatási vetületeit kutatják.

Rédai elmondta, hogy a nemi szerepek megtanulása, és ezáltal az egyenlőtlenségre nevelés az óvodában/iskolában kezdődik. Ez két részre bontható, egyrészt a Nemzeti Alaptantervre, másrészt viszont a rejtett tantervre, amelyről fontos nem megfelelkezni. (Természetesen emellett ott van még az a fajta társadalmi-nemi szocializáció, amelyet a gyermek rokonaitól, a család barátaitól, távolabbi rokonoktól sajátít el.)

A rejtett tanterv bizonyos, nemi egyenlőtlenségeket (nem tudatosan) előmozdító mozzanatait Rédai pár iskolai tankönyv bemutatásával demonstrálta.² Az egyik (kisiskolások számára készült) nyelvtan könyvben például, a ragozás tanulásának kapcsán rajzok demonstrálták a különböző toldalékokat (a rajzon csónak, benne, mellette, körülötte kisgyerek és az aktuális toldalék – a csónakban ül, a csónakhoz megy, a csónaktól megy). Minden olyan esetben, ahol a rajz szereplője aktív cselekvő volt, a kép kislányt ábrázolt, a passzív szerepek pedig (pl.: a csónakban áll) következetesen a kislányokra voltak osztva.

² Az első ilyen felmérést H. Sas Judit és Háber Judit végezte: *Tankönyvszagú világ, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1997.*

Emellett természetesen számtalan momentuma van még a rejtett tantervnek: említhető az oktatók neme, a pedagógus által alkalmazott kommunikációs és jutalmazási/büntetési minták (kisfiúk gyakoribb fölszólítása, beszélgetése, lány dicséret, ha rendes a füzet, fiú dicséret, ha okosat mondott), a tantervben szereplő híres (történelmi, irodalmi, tudományos stb.) személyiségek férfítúlsúlya.

Rédai kiemelte, hogy sajnálatos módon a pedagógusképzésnek nem része a genderoktatás (sem) – ha vannak is ilyen kurzusok, azok egyéni elkötelezettségből oktatottak, nem kötelezőek.

Az egyik legfőbb problémaként azt emelte ki, hogy az oktatottak nem felelnek meg a társadalmi viszonyoknak – például a nők/kisebbségek alulreprezentáltsága az oktatásban, holott a valóságban sokkal többen vannak, a pályaválasztás/érdeklődés nemi szempontú meghatározottsága; emellett jelentős a sztereotip, korlátozott szerepek megjelenése (gondoljunk a fentebbi, ragozós példára), valamint probléma az is, hogy a kamaszkori énképet leginkább a média sugallja. (Elég sokat is hallani mostanában evési zavarokkal küzdő tinédzser lányokról.)

Koltai Luca a Fővárosi Esélyegyenlőség Módszertani Iroda képviselőjében tartott előadást *A munkahelyi esélyegyenlőség hazai gyakorlatai* címmel. A felvázolt kép – mint előre sejtettük – nem volt túl biztató. A magyarországi munkahelyek nagy többsége nem támogatja a kisgyerekes anyák fölvtételét (bizo-

nyos szempontból a gyerekekkel még nem rendelkező fiatal nők is nehezebb helyzetben vannak a férfiaknál, hiszen a munkaadó eleve kalkulál vele, hogy bármikor elmehetnek szülni). Részmunkaidős státuszok alig léteznek (Magyarországon arányuk 3,3%. Csehországban 6,6%), de a legérdekesebb, hogy többnyire a meglévőket sem nők töltik be. Számokkal kifejezve, a gyerekvállalás a nők munkaerő-piaci esélyeit 37%-kal rontja, ellenben a férfiakét 8%-kal növeli (!).

Ezen gondolkodásmód megváltoztatásához fontos fölteni (és megválaszolni) a kérdést: miért jó a munkáltatónak a családbarát politika?

A számítások szerint azért, mert nagyjából 1,3%-kal nőne a GDP, valamint nőne a népesség is, ha a családbarát politika érvényesülne a munkahelyeken. Azokban az országokban (pl. Svédország), ahol nem kell választani a munka és a gyerek között, hanem a kettő összehangolható, ott nő a GDP, és sokkal több gyerek születik. Ezért aztán nem meglepő, hogy az ilyesfajta esélyegyenlőségi politika Magyarországon csak az azt külföldről magukkal hozó multiknál érvényesül.

Fontos, hogy a családbarátság fogalma itt tulajdonképpen a betegápolási szabadság fogalmát jelenti, ami egyébként jogilag, tehát elviekben biztosított, a gyakorlatban azonban sajnos nem. Rengeteg ehhez hasonló probléma merül föl a munkaerőpiac területén; elég csak az olyan álláshirdetésekre gondolni, amelyek tömegével jelennek meg a különböző újságokban vagy az interneten („Boltunkba fiatal eladólányt fölveszünk” – ahol sem a fiatal, sem a lány kitételnek nem szabadna szerepelnie, vagy akár az állásinterjúk során fölített olyan kérdésekre, amelyek azt firtatják, az illető nőnek van-e gyereke, akar-e a közeljövőben stb.).

Koltai Luca hozzátette, hogy sajnos (nyilván nagyrészt a rendszer rossz működése okozta kényszerűségből) maguk a munkavállaló nők is sokszor csapdába csalják magukat, például letagadják, hogy gyermekük van vagy szeretnének, előre mentegetőznek és bizonygatják, hogy a gyerek betegsége esetén felügyeletét meg tudják oldani a munkahelyről való hiányzás nélkül, és így tovább.

Nagy Júlia és Sélei Annamária a Drogerie Markt üzletlánc képviselőjében tartottak előadást *A munkahelyi esélyegyenlőség hazai gyakorlata* címmel. Kiemelték, hogy az üzletláncban rengeteg a részmunkaidős (4, illetve 6 órás) állás, illetve a nődolgozók elsőpró arányát a férfiakhoz képest (ami egyébként részben nyilván a hálózat termékeinek jellegéből fakad).

Az előadás kapcsán elhangzott a kérdés, vajon a több adózás, ami a részmunkaidő miatti magasabb számú foglalkoztatott miatt terheli a DM-et, hogyan érinti a hálózatot. Erre az a válasz érkezett a cég részéről, hogy nincsenek ilyesfajta számításaik. Az ezt követő megjegyzésre, miszerint hiteltelen, hogy egy franchise rendszerben működő, profitorientált multinacionális cég figyelmen kívül hagyná a nagyobb számú járulékfizetések miatti pénzkiesést, a válasz az volt, hogy az alkalmazottak lojalitása – amely a cég családbarát politikájából következik – pénzben mérhető profitot termel.

Való igaz, hogy véleményem szerint sem hangzik meggyőzően az állítás, hogy az üzletlánc bármily csekély kifizetési többletet áldozna annak érdekében, hogy a magyarországi kisgyermekes anyák helyzetét megkönnyítse, valamint megkérdőjeleződik az üzletekben egyébként eladóként dolgozó kismamák lo-

jalításának értéke is (hiszen nem olyan magas pozíciókról van szó többnyire, ami ebből a szempontból számíthatna). Ugyanakkor megjegyzendő, hogy a 4 és 6 órás, tehát részmunkaidőben foglalkoztatott dolgozók utáni járulé- és adókötelezettség jóval alacsonyabb, mint a 8 órában foglalkoztatottak esetében, nyilván tehát (legalább részben) ezzel magyarázható, hogy az üzletlánc nem végzett a fentiekhez hasonló számításokat.

Összességében a konferencia értékesnek és informatívnak mondható. Sok szemszöveget ismerhettünk meg a nőkérdést/ genderkérdést illetően, s mindenki, aki ezen a területen dolgozik, vagy valamilyen szempontból érintett, közösen reménykedhet, hogy idővel sikerül átfórmálni a nők és főleg az anyák munkaerő-piaci hátrányos helyzetét.

Havas Júlia

**Köszönjük, hogy segített
a gyermekvédelem
megerősítésében 2005-ben is!**

**Az összegyűlt felajánlások értéke
504 654.-Ft volt.**

**Ha megteheti, döntsön most is így: ajánlja
fel a Család, Gyermek, Ifjúság Kiemelten
Közhasznú Egyesületnek személyi
jövedelemadójának 1%-át!**

Adószámunk: 18067752-2-42

Mitől lehet jobb vagy más egy esetszbeszélő csoport?

Ha nekünk szegezük a kérdést, hogyan zajlik, miről szól egy esetszbeszélés, a megválaszolás, a helyzet felidézése során feltehetőleg a következő közös fogalmi tartományban mozognánk mi, a gyermekvédelem területén dolgozó különböző végzettségű szakemberek: leülünk, ha lehet körben, vélhetőleg egyenrangú félként, meggyőzően közöljük, ismertetjük, vázoljuk, megvédeni igyekszünk álláspontjainkat... Eközben, nem vitathatóan, vannak saját munkakörhöz, elvekhez és elképzelésekhez kötött hivatalos, valamint személyes elvárásaink, korábbi tapasztalatokon alapuló fenntartásaink és érdekeink. Van, volt vagy most alakul egyfajta kapcsolat köztünk és a többi résztvevő között, amely óhatatlanul munkál, sodor valamilyen irányba, közeledésre sarkall vagy taszít, védekezésre, támadásra indít... Nem melleleg törekszünk arra, hogy elképzeléseinket közérthetően és civilizáltan hozzuk a többiek tudomására, hogy elgondolásainkat a racionalitás talaján, míg érzelmeinket és indulatainkat biztonságosan a háttérben tartjuk, valamint arra, hogy nyugodtan vagy legalább is sportosan viseljük azt, ha ez másoknak éppen nem jönne össze... Gyakran először látjuk a többieket, az érintett család tagjait, az érdekelteket, jó esetben szerzünk pár új információt, személyes benyomásaink emésztgetése mellett, próbáljuk jobban megérteni a többiek nézeteit és kialakítani valamilyen közös álláspontot, ami vélhetőleg a „gyermek mindenképp fölötte álló érdekét” tükrözi az általunk tárgyalt ügyben. Ugye ismerős? Nem is lehetne másként.

Innen indultunk, amikor a nyár végén körvonalazódott, hogy a nyertes pályázat keretéből lehetőségünk nyílik esetszbeszélő csoportok szervezésére a gyermekvédelem szélesebb területén dolgozó szakemberek együttműködésének növelésére. A megfelelő körülmények megszervezése és biztosítása nem jelentett túl nagy akadályt, a pályázat már tartalmazta az egyes munkahelyi vezetők hozzájárulását ahhoz, hogy a résztvevők munkaidőben lehessenek a foglalkozásokon jelen. Így már „csak” az érintetteknek kellett szabaddá tenni magukat a hat alkalom három-három órájára, bár ha a terület szakemberhiányát és leterheltségét nézem, ez sem volt olyan egyszerű.

Az viszont már a lázas fellelkesedés szakaszában is szemet szűrt, hogy „csak” gyakorlati tapasztalataink bőségesek, bár négyen több mint négyféle felsőfokú végzettséggel rendelkezünk, a konkrét elméletet senki sehol sem tanulta. Nem maradt más hátra, ki kellett találni hogyan lehet jó, kimunkálni meglévő ismereteinkből, emlékeinkből és elképzeléseinkből az ideális és működőképes formát, ebben szabad kezet kaptunk. A váz, amire építeni kezdtünk: legyen csoportonként tíz- tizenöt önként jelentkező szakember, egyenrangú tagként, akik akarnak és kívánnak együtt gondolkodni az általuk hozott eseteken, és legyen ehhez két csoportvezető, egy a szociális terület gyakorlatában és egy a pszichológia tudományában nagyobb jártassággal bíró, és készüljön egy olyan séma, egy olyan vázlat az esetekről való közös elmélkedéshez, amire a tények logikusan felfűzhetőek.

Az esetszbeszélésnek ehhez tartalmaznia kell a következő konkrét információkat:

- kik az ügyben a résztvevők, milyen szerepben, mit tudunk meg róluk, mit tettek eddig, milyen érdekek látszanak őket vezérelni, mit tehettek volna még,
- kinek/kiknek kellett volna még bekapcsolódnia, és mit tettek volna,

- mit érzett az esetet előadó, melyik résznél volt igazán érintett,
- milyen dilemmák vetődtek fel, és milyen tanulságot lehetne levonni.

A sablon használatának az általános „gondolati sorvezető” szerepén túl is tulajdonítottunk jelentőséget, kitöltése gyakorta rámutatott a történet gyenge pontjaira, hiányzó láncszemeire. Lehetőséget adott az egyes esetek párhuzamba állítására, rögzíthető vázlatpontjai biztosították a későbbi visszatérést is, amikor nagyon elrugaszkodott a csoport. Sokszor a hasonló esetek és élmények felvetődése kapcsán evezünk egészen más vizekre.

Végül, a felmerült kérdések megválaszolása, a szálak lehetőség szerinti eldolgozása után a közös elemzésnél szerencsés volt kitérni arra, hogy mit adott ez az eset az egyes csoporttagoknak, így a visszajelzésekre is reagálhattunk.

■ ÍZELÍTŐ A CSOPORTOK ÁLTAL ÉRINTETT FONTOSABB DILEMMÁK ÖSSZEFÉSÜLT LISTÁJÁBÓL:

- Ki dönti el, hogy mi a jó a gyerekeknek? Tehetek-e a gyámja, a gyámhivatal ellen? Ki fogja alkalmatlannak kimondani a gyámat (személyisége, szocializációs problémái miatt vagy betegsége miatt)? Vajon mennyi idő és hercehurca után történik érdemi lépés? Az anyát, a családot kell-e alkalmassá tenni a gyerek befogadására, és hogyan?! Ki segíthet, a pszichiáter vagy más szakember, vagy a civilek, www.anonimalkoholistak.hu ; www.al-anon.hu?
- Milyen esetben tehet magántanulóvá az iskola, és mit érünk ezzel el? Miért nem tudja lekötni, megtartani az iskola klienseink gyermekeit, miért általános a kisebbségi érzésük az iskolában? Mit tehetnének az alternatív megoldások? Kellene mégis szegregált oktatás a kisebbségi érde-

kek miatt? Komoly gondot jelezhet, ha a gyermek nem jár iskolába, de kinek kell kideríteni és megoldani azokat az okokat, ami ennek a háttérében áll? Ha csak iskolába nem jár, ezért még tán nem érdemes kiemelni, csak ha a szakellátásban meg tudom neki adni azt a kötődést, azt a motivációt, amiért itt tanulna!

- Hányszor, hogyan kell ellenőrizni mennyire valódi egy jelzés? Mennyit kell nyomozni, amíg kiderül a szereplők valódi érdeke? Mikor, mire mondjuk azt, hogy súlyos jel?
- Ha a szülők nem elérhetőek, ha nincsenek a megadott lakóhelyen, honnan tudom meg hol laknak, álljak be a szociális segély sor mellé? Kinek a felelőssége, kötelessége utánuk járni, címüket kinyomozni és értesíteni őket? Nem értesít, hogy elköltözik vagy nem ért rá szólni, mert menekül? Az anya állandó lakcíme szerinti alapellátást értesítik a szakellátásból érkező hírekről - de ha nem is ott laknak már? Ha nincs bejelentett lakóhely, a gyámhivatal nem fogja szabályozni a kapcsolattartást a kiemelt gyerekekkel.
- A gyerek önként kért szakellátást. Ha indokolt, mi lesz a következménye és meddig tart a felelősségünk? Mi a legjobb a gyerekeknek, biztosan az-e, amit ő akar? Kit érdekel a gyerek sorsa, csak legyenek nyugodtak a körülményei?! Hol van biztonságban?
- Megmaradhat-e a családgondozó a család mellett, ha ellentük tanúskodott és ez valószínűleg nem tetszett nekik. Egyébként akarna-e megmaradni mellettük azután? Meg tudom-e védeni a kliensemet a bírósággal, ügyészséggel szembeni kiszolgáltatottságtól, és engem ki véd meg?
- Ha a drogos fiatal az őt ellátó akut osztályon aláír egy papírt, hogy innentől nagyon jó lesz, akkor senki se jelez, és a kutya se tudja meg? Honnan tudható meg, mi is áll egy zárójelentésben? Mennyiben tartozik a segítőre a kliens betegsége, gyógykezelései? Tud ott erről mindenki, de ki vállalja fel? Írásos jelzés kell, vagy nekünk kéne bizonyítani, hogy drogoznak?
- Az elterelés felvállalása plusz pontot jelent, de közben nyugodtan kábíthat, arra ugyanis nem kötelezték, hogy hagyja abba. Ha a bíróság felmenti, kezdődhet minden elölről, akár ötször is lefuthat ugyanaz?
- Ha a kliens elmenne dolgozni, de ha a segélyhez is ragaszkodik, nem kereshet igazán sokat. Képzettség nélkül annyira azért nem válogathat. Miért nem tudja megtartani az állását? Ha munka nélkül is jól megél, miért is dolgozna?
- Miért nem látja el rendszeren a gyerekeket? Miért akar elmenni dolgozni, ha azt a munkát se végzi el, ami otthon

adódik? Inkább csak otthonról menne el? Miért a nagyobbakat nevelik a kicsiket, miért nem az anyjuk gondoskodik róluk? Ha nem látja el úgy, ha nem gondolja úgy, akkor minek neki a gyerekek? Azt akarom-e, hogy a kliens változzon meg az én kedvemre, és természetesen az én értékrendem szerint?

- Ki fogja a gyermekbántalmazást jelenteni? Ki akar tanúskodni, tárgyalásokra, rendőrségre járni józan ésszel, és mi a következménye, ha nem teszi? Látletet bármely orvos felvehetne, de ha ők sem akarnak belekeveredni semmibe, megtehetik-e (orvosi eskü a segítségnyújtásról)? Mit is mondjak, hogy miért ne bántsa a saját gyerekét? Megverte, hogy tanulja meg? A szigor persze nem ugyanaz, mint a bántalmazás, de mit mondjak, honnan tudom? Elárulom, kiszolgáltatom a gyereket, ha rosszul közelítek! És ha nem volt igaz, ha csak megvádolta, ha valami egészen más van a háttérben? Meddig számít, hogy a tudomásomra jutott információk egy bizalmi kapcsolatból származnak? Mikor kéne valaki másnak átadni egy ügyet, és ha nem lehet?
- Segítettem, ha az öreg beteg szülőktől a már nem fiatal beteg gyereket sikerült szociális otthonban elhelyezni, ahol nem hajlandó enni és egyre rosszabbul van? Ha teljesen magára van utalva, nem ugyanez lett volna? Nincs és nem is nagyon volt kapcsolatuk senkivel – ez a szülő felelőssége vagy a bűne? Nem fogad el mástól ételt sem, annyira ragaszkodott a szülő a zárt, titkokat megőrző világukhoz és saját fontosságához, hogy azt se bánta, ha éhen hal nélküle?
- Ki vállalja fel a jelzést bántalmazásnál? Mi legyen, ha a rendőrség nem avatkozik be, ha az együttműködés velük csak a külön bejárattal informális kapcsolatokon keresztül zajlik?
- Mi legyen, ha a segítő munkám a legjobb megfontolás ellenére is a Gyvt.-vel ütköző? Elméletben semmilyen eltérést ettől nem tartunk kívánatosnak, a gyakorlatban mint ha minden mást lehetségesnek tartanánk és időnként a törvényes megoldás alig kivitelezhető.

Azzal nem áltattuk magunkat, hogy nem maradt nyitott kérdés, és az egyéni dilemmákon való átlendülés sem lesz soha fájdalommentes, de a pillanatnyi felszabadultság, a megerősítés hatása, a támogatás érzése, az oldottság és a megértés melengető másodpercei mégis mindannyiunknak örömteli élményeket okoztak.

Természetesen nincs két egyforma alkalom, csoporthelyzetből meg különösen nincs. Saját tapasztalataimat, érzéseimet tömören összefoglalva azt mondanám: újfent rengeteget tanultam a munkánkról, az emberről, magamról is, vagy a költő szavaival: „ez jó mulatság, férfimunka volt!

Szabóné Erdős Gyöngyi

A gyűrű

Kaptam.

Gyűrűt kaptam.

Gyűrűt kaptam Ranga-tól.

Gyűrűt kaptam a 13 éves Ranga-tól.

Gyűrűt kaptam a 13 éves kisleánytól, Ranga-tól.

Arany gyűrűt kaptam a 13 éves kisleánytól, Ranga-tól.

Apja arany gyűrűjét kaptam a 13 éves kisleánytól, Ranga-tól.

Halott apja arany gyűrűjét kaptam a 13 éves kisleánytól, Ranga-tól.

Halott apja emlékét, arany gyűrűjét kaptam a 13 éves kisleánytól, Ranga-tól.

Halott apja egyetlen emlékét, arany gyűrűjét kaptam a 13 éves kisleánytól, Ranga-tól.

Halott apja egyetlen emlékét, házassági arany gyűrűjét kaptam a 13 éves kisleánytól, Ranga-tól.

Halott apja egyetlen emlékét, házassági arany gyűrűjét kaptam ajándékba a 13 éves kisleánytól, Ranga-tól.

Halott apja egyetlen emlékét, házassági arany gyűrűjét kaptam búcsúzáskor ajándékba a 13 éves kisleánytól, Ranga-tól.

Halott apja egyetlen emlékét, házassági arany gyűrűjét kaptam Sri Lankán, búcsúzáskor ajándékba a 13 éves kisleánytól, Ranga-tól.

Halott apja egyetlen emlékét, házassági arany gyűrűjét kaptam Sri Lankán, a „HELP Faluban” búcsúzáskor ajándékba a 13 éves kisleánytól, Ranga-tól.

„Minden gyűrű látható szeme egy láthatatlan láncnak.” (Thomas Mann)

Ranga-nak ugyanolyan fontos ez, mint nekem.

Remélem, Neked is.

Élet a HELP Faluban

■ LESSIE NEM SZENVED ÁLMTALANSÁGBAN.

WASHANTHE VISZONT IGEN.

Kettőjük temperamentum különbsége következtében az egész HELP Falu (beleértve az éjjeliőrt is) kialvatlanságban szenved.

Washanthe 22 éves, Galle-ban, az SOS Faluban, Nimal (az igazgatónk) keze alatt nőtt fel, most nálunk dolgozik.

Már reggel négykor buzog benne a tenni akarás. Ekkor még mindenki (beleértve az éjjeliőrt is) alszik.

Csak Lessie kutya csóvál.

Ezt azonnal megbánja, amikor Washanthe sétálni ráncigálja. Kelletlenül hódol be az erőszaknak. Négy izmos lába főleg az ajtóknál és a lépcsőkön szerez számára helyzeti előnyt a nála csak néhány kilóval nehezebb Washanthe-val szemben.

Dulakodásukra egyelőre csak a főépületben lakók riadnak fel.

A szabadba kiérve fordul a kocka.

Lessie megérzi a hajnal hűvösét (35 fok), a fű nedvességét (a levegő páratartalma csak 99 százalékos), s önmagához képest fékevesztett rohanásba kezd. Ez körülbelül annyit jelent, hogy lomhán, de folyamatosan tart kellő távolságot Washanthe-tól, nehogy visszavigye az igazgató tikkasztó lakásába.

Washanthe egyre kétségbeesettebben, egyre dühösebben, így egyre torzabban üvölti Lessie nevét.

Ekkor negyed öt van.

Sorban gyulladnak ki a hálószobák fényei. Azokban nem a kutya nevét emlegetik kétségbeesetten és dühösen.

Fél órán belül Lessie kifárad. Washanthe személyes sikerként éli meg, hogy végre elkapta.

A hálószobák fényei kialszanak.

Feltehetően az egész falu örül, hogy – bár a gyerekek adtak nevet a tehénnek, a kacsáknak, csirkéknek és nyulaknak – Washanthe ezeket nem tudta megjegyezni, így reggel hatig tartó ellátásukba sokkal kevesebb személyes elem vegyül, mint a kutya esetében.

A falu lakói visszaaludtak. Néhányan biztos édes, és vágyteljesítő álmot látnak, melyekben a rafinált kínzások szenvedő alanya Washanthe.

Csak az éjjeliőr nem alhat újra. Ő morgolódik, s nem álmodik, hanem fantáziál Washanthe-val kapcsolatban.

Lessie második sétáltatásába (reggel hétkor) minkét részről még több kétségbeesett elem vegyül, de ezt már szórakozva né-

zik a közben iskolai puccparádéba öltözött gyerekek, s szüleik, nagyszüleik.

Most hét gyerekünk van, három kislány négy fiú. Hozzjuk csatlakozik még a szomszédból három-négy gyerek, hogy mielőtt együtt indulnak az iskolába, megnézzék Washanthe magán-számát a kutyával.

Négy papának van külső munkája, az ötödik és a nagypapa a HELP Faluban segédkezik, miközben a mamák és a nagymama készítik az ebédet.

Legújabb széles karimájú kalapjában megérkezik Duma, a harmadik főállású munkatársunk. Más-más kalapot hord a gereblyezéshez, a generátor feltöltéséhez, a víztisztító karbantartásához, a bútormozgatáshoz és a fű locsolásához. Még nem sikerült kideríteni, hol tartja a kalapjait, de tény, ha új feladattal bízunk meg, új kalap tetszeleg a fején.

A gyerekek fél 3-kor jönnek meg az iskolából, befalják a kájt, és irány Hikkaduwa, a Sunils Szálló uszodája.

Ha nem tudjuk elvinni őket, kriketteznek, kerékpároznak, röplabdáznak, „karomboloznak” (népi játék) vagy computereznek a HELP Faluban.

Csak a szerda a kivétel, amikor délután a részállású orvosunk vizsgálja a gyerekeket.

A kötött program hétköznapokon ötök kezdődik:

Egy órán keresztül gyakorolják Ernával és Tassal (a Szeretet-szolgálat önkénteseivel) azokat a computeres feladatokat, melyeket szombat és vasárnap délután két-két órában tanulnak egy szakembertől.

Hattól nyolcig a könyvtárban készítik el házi feladataikat, s tanulnak újakat Nimaltól és feleségétől.

Utána vacsora, TV.

Este 10 felé a Falu elcsendesedik, mind a huszonhárman (beleértve az éjjeliőrt) kiszámolják, hogy már csak hat óra van addig, amíg Washanthe felriasztja őket.

Pedig Sri Lankán is lehet aldatót kapni.

Lenne is, aki becsempészne Washanthe ételébe.

Vaskuti Pál

Megjelent az Esély társadalom- és szociálpolitikai folyóirat 2007/1-es száma.

TANULMÁNYOK

Babusik Ferenc: Magyarországi cigányság – strukturális csapda és kirekesztés

Kelemen Katalin: A Magyar Köztársaság Alkotmánybírósága és a nemzeti és etnikai kisebbségek jogainak védelme az Alkotmánybíróság 2005-ben hozott határozata kapcsán

SZOCIÁLPOLITIKA ROMÁNIÁBAN

Berszán Lídia: A fogyatékos gyermeket nevelő családok megküzdési esélyei Romániában

Szolár Éva: Romaszegénység. Romániai romapolitika – a szegényválogató rendszer

SZOCIÁLIS MUNKA

Budai István: Megközelítések a szociális munkás-képzés fejlesztéséhez. II.

KÖNYVEKRŐL, FOLYÓIRATOKRÓL

Muraközy Balázs: A jóléti programok megítélése és a rasszista előítéletek

Krausz Éva: Kézikönyv az idős értelmi fogyatékos emberek segítéséről

Az esély repertórium – 2006

Abstracts
Contents

**Előfizethető a Szerkesztőségben:
1094 Budapest, Angyal u. 1-3. 7. em. 712.
Telefon: (06-1) 216-1310
esely@freemail.hu**

FELHÍVÁS

■ A SULINOVA KHT. ORSZÁGOS OKTATÁSI INTEGRÁCIÓS HÁLÓZAT RÉSZVÉTELI LEHETŐSÉGET HIRDET

„A szociális szakma eszközei a hátrányos helyzetű tanulók iskolai sikerességének támogatására”
című TÉRÍTÉSMENTES KÉPZÉSRE

Magyarország célba ér

PADTÁRS

SULINOVA
Köznevelési, Humán- és Szociális Szakmai Kht.

■ A KÉPZÉS CÉLJA:

A szociális ellátó intézményekben dolgozók ismereteinek bővítése a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok, különösen a romák helyzetével kapcsolatosan abból a célból, hogy támogassák az iskolák deszegregációs, illetve a pedagógiai munka minőségét emelő törekvéseit, az egyenlő bánásmód megvalósítását. A képzés kiterjed a társadalmi alrendszerek összefüggéseire, ezen belül az iskola társadalmi beágyazottságára, illetve az integráció-szegregáció fogalmára. A résztvevő a gyermeki jogokat, a gyermekvédelmi jogszabályokat új nézőpontból tekinti át. A képzés érinti az utóbbi évek oktatáspolitikai változásait, a másság témakörének szociálpszichológiai terminusait, a szakmai elhivatottság, kompetencia fogalmát és megnyilvánulásait, a segítő folyamat kommunikációját. A résztvevők újabb tapasztalatot szerezhetnek arról, hogyan lehet a helyi közösséget a szociális munka eszközeivel hatékonyan támogatni.

■ A KÉPZÉS FORMÁJA:

A képzéseket tréningformával kívánjuk a hasznosság mellett élményszerűvé is tenni. Az elméleti anyag is gyakorlatorientáltan kerül feldolgozásra. A képzést a Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet S-14-111/2006 szám alatt minősített továbbképzési programként nyilvántartásba vett. (Az NCSSZI által megítélt továbbképzési pontérték: 30 pont.) A képzés eredményes teljesítését igazoló **tanúsítványt** azon résztvevőknek tudjuk kiállítani, akik a képzés 80%-án jelen vannak.

■ A KÉPZÉS CÉLCSOPORTJA:

Képzésünket a **helyi gyermekjóléti szolgálatok munkatársainak, családgondozóknak, gyermekvédelmi ügyintézőknek** ajánljuk. Várjuk azon **szociális munkások, segítők, mentálhigiénés munkatársak** jelentkezését is, akik kiemelten foglalkoznak az iskola ügyeivel, a hátrányos helyzetű tanulókkal.

- A képzés:
- ingyenes (kivéve az útiköltséget),
 - háromnapos, bentlakásos, teljes ellátással,
 - gyakorlatorientált, sajátélményű elemeket használó tréningformában zajlik.

■ A KÉPZÉSEK MEGVALÓSÍTÁSÁNAK HELYE ÉS IDEJE:

A regisztrációt követően a jelentkezőket értesítjük a képzés időpontjáról. A program lebonyolításának helyszíne várhatóan a jelentkezőhöz legközelebbi megyeszékhely vagy a főváros egyik szállodája. A képzések megvalósításának tervezett ideje 2007. tavasz és nyár.

■ JELENTKEZÉS MÓDJA:

Jelentkezni 2007. március 20-ig a sulinova honlapjáról (www.sulinova.hu) letölthető szándéknyilatkozat benyújtásával lehet az alábbi címen: **sulinova Kht. 2097 Pilisborosjenő, Fő u. 1.** A borítékra írják rá: Galambos Anikó oktatásszervező részére. A képzéssel kapcsolatban felmerült kérdésekkel **további információért** Péter Oliviahhoz fordulhatnak a következő elérhetőségeken: tel.: 06-1-346-7124, e-mail: opeter@merlin.hu.

Multidimenzionális Helyreállító Igazságszolgáltatás Mindenkinnek (MHM)

A Család, Gyermekek, Ifjúság Egyesület és partnerei kétéves nemzetközi projektjének alapvető célkitűzése a mediációról szóló 2001. március 15-én elfogadott EU kerethatározat végrehajtásának támogatása, elsősorban a gyermekvédelem és büntetőjog érintkezési területein.

A projekt mindenekelőtt a mediáció büntetőügyekben is sikeres adaptációjának segítségével, és az európai jó gyakorlatok megismerésével és terjesztésének biztosításával kíván hozzájárulni ehhez a munkához. Ennek érdekében a projekt első fázisában (2007 tavasza) a jogalkalmazók és laikusok helyreállító igazságszolgáltatással kapcsolatos attitűdjeit, a támogatás vagy éppen az elutasítás mögött álló okokat vizsgáljuk egy átfogó elméleti és empirikus kutatás keretében. Három megrendítően aktuális, a mai szabályozási viszonyok között kevés hangsúlyt kapó, ám igazából kezeletlen témára fókuszálunk:

a gyermekkorú elkövetőkre, a családon belüli erőszak esetekre, és az iskolai erőszakra.

További megcélzott problémák:

- a büntetőjogi mediáció ismertsége és elfogadottsága alacsony,
- a jó gyakorlatok, egyes különleges mediációs modellek megismerése, átvétele jogalkalmazói szinten problematikus,
- nincs együttműködés az igazságszolgáltatási szervek között a helyreállító igazságszolgáltatás területén
- nincs állandó, stabil információs hálózat és együttműködés a mediációval foglalkozó kutatók, képzéssel foglalkozó gyakorlati szakemberek és gyakorlati jogászok között, hiányzik az elérhető szakirodalom
- nincs még olyan mediációs képzési program jogalkalmazók számára, ami a tagállami sajátosságokat szem előtt tartja, de alapjaiban harmonizált, és kihasználja a multimédiás képzési programok nyújtotta lehetőségeket,
- a politikai döntéshozók és az igazságszolgáltatási rendszer vezetői, valamint a jogalkotók nem elkötelezettek a helyreállító igazságszolgáltatás kérdésében.

A három hónapig tartó empirikus kutatásban a Max Planck Intézet főmunkatársa, a Bukaresti Egyetem tanszékvezetője, a Debreceni Egyetem Magatartáskutató Intézetének vezetője vesz részt partnerként.

Második elemként a mediációt sikerrel alkalmazó országokban a projektben résztvevő bírának, ügyészeknek, ügyvédeknek, rendőröknek és pártfogóknak lehetőségük nyílik az egyes technikák működését a gyakorlatban is megismerni. Így 20-20 vezető beosztású gyakorlati szakember ismerheti meg négy napos tanulmányutak keretében

- a családi csoportkonferenciát Hollandiában,
- a családon belüli erőszak esetek mediációját Ausztriában,
- valamint a fiatalok elkövetők büntetőjogi mediációját Németországban.

A kutatási eredmények, tanulmányutak tapasztalatait egy multimédiás oktatócsomag keretében hasznosítja a projekt. A résztvevő országok (Hollandia, Németország, Ausztria, Románia és Magyarország) sajátosságainak megfelelő, nemzeti nyelven készült képzési anyag egy CD-ROM-ból és egy kézikönyvből áll.

A kidolgozott képzési program kipróbálása Pilot-program keretében történik Magyarországon és Romániában. A Pilot eredményeinek értékelése, monitorozása után a képzési program véglegesítésére és a multimédiás anyag pályázatban vállalt mennyiségben történő legyártására kerül sor. A Pilotban 90 rendőrt, pártfogót, ügyészt, bírót és ügyvédet képzünk ki 3 csoportban Magyarországon és Romániában. A teljes projekt eredményeit egy 200 fős konferencián (tervezett időpont 2008 november) ismertetjük valamennyi résztvevővel és a meghívott jogalkotókkal, politikusokkal is.

Az elmúlt években Egyesületünk élen járt a mediáció és hasonló alternatív konfliktuskezelő technikák (család csoport konferencia, Szemtől szembe konferencia) bemutatásában és elterjesztésében.

Három mediációs témájú kiadvány jelent meg Egyesületünk gondozásában.

Több mint 30 tanulmányt, cikket publikáltunk nemzetközi és hazai jogvetéti filozófiára épülő programokról.

Mediációs és facilitátor képzéseinken több százan vettek részt a legkülönbözőbb szakmák képviselőiben: családgyógyászok, szociális munkások, nevelőszülők, pedagógusok, gyógypedagógusok, pártfogók, rendőrök, ügyvédek.

Családi Mediációs és Jogi Irodánkban hétről-hétre biztosítunk mediációs, facilitációs szolgáltatást családi konfliktusokban, gyermekvédelmi ügyekben.

Két konferenciát szerveztünk és több tucaton vettünk részt, ami a büntetőügyi és gyermekvédelmi, vagy családjogi mediációt, facilitációt tárgyalta.

Elsőként csatlakoztunk Magyarországról a helyreállító igazságszolgáltatás filozófiájáért és gyakorlati megvalósításáért küzdő európai szakmai szervezethez: a Tettes-Áldozat Mediáció és Helyreállító Igazságszolgáltatás Európai Fórumához.

Mivel alapvető problémaként érzékeljük az információcsere, hálózatépítés hiányát, minden, e projekttel érintett tevékenységünk során törekszünk az érintett szakemberek "találkoztatására", legyen szó kutatásról, tanulmányutakról, képzésről, vagy konferenciáról. Határozott szándékunk a szakmák közötti együttműködési hálózatok építése európai és nemzeti szinten.

Ezért vállaltuk a projekthez kapcsolódó honlap létrehozását, szakmai tanácsadóra és konzultációra is lehetőséget biztosító fórummal és levelezős rendszerrel, és indítjuk el a lapban is az állandó mellékletként, angolul és magyarul megjelenő MHM Hírlevelet.

Elgondolásunk és reményeink szerint ezzel a projekttel mintegy 70 gyakorló jogászt és 20 gyermek- és fiatalok elkövetőkkel foglalkozó rendőrt, pártfogót képezhetünk ki különböző mediációs technikákra, a fragmentáltan működő "mediációs iskolák" gyakorlatának harmonizációját alapozhatjuk meg, jó gyakorlatok átvétele történhet meg, feltárhatóvá válik, hogy milyen okok, attitűdök, hiedelmek, vélemények állnak a mediáció elutasítása mögött a laikusok részéről, valamint a szakmai közvéleményben.

A multimédiás oktatócsomag elkészítése minden résztvevő ország nyelvén, három felvállalt témában – iskolai erőszak, családon belüli erőszak, gyermekkorú elkövetők – igazi módszertani segítséget nyújt majd a területek dolgozóinak.

A 2008 novemberére tervezett zárókonferenciára meghívott 200 ember (köztük politikai döntéshozók és igazságszolgáltatási prominensek) számára az eredmények megismerhetővé, hozzáférhetővé válnak, így a mediáció támogatottságának növelése körükben is sikeresebb lehet.

Multidimensional Restorative Justice for Everyone (MRJ)

The aim of the programme of Family Child Youth Association and Partners is to help successfully adapt mediation, gather and disseminate European best practices in this field.

Taking into account, that these fields are not worked out by legal frame and/or by practice our focus is on

- juvenile delinquency,
- domestic violence, and
- bullying.

General other problems:

- The mediation for criminal cases is not widely known and accepted.
- There is no well-spread codes of good practices, of special restorative technics, and the everyday practice of professionals in law enforcement is problematical.
- There is a gap in the cooperation of actors of jurisdictional system in our focus-themes.
- Ongoing network between researchers, trainers, professionals and practioners on mediation issues is a hiatus.
- There is a lack of such a restorative training program for lawyers or other professionals involved in criminal cases, which respects the specialities of each member-state and at the same time is basically harmonized, furthermore could have a multimedial background.
- The represents of political decisionmaking, the leaders of jurisdiction and the law-makers are not committed to restorative justice.

First, a comprehensive theoretical and empirical **research** will be conducted to explore the attitudes towards Restorative Justice of those involved in law enforcement and non-professionals, and the reasons of their support / rejection. The **partners** involved in the 3-month empirical research are a senior research fellow of the Max Planck Institute, the head of department of the University of Bucharest, and the head of the Institute of Behavioural Research of the University of Debrecen.

During the 2nd phase (04-09/2007), judges, prosecutors, police and probation officers and lawyers will have the opportunity to **get an insight into the practice** of certain technics of mediation of countries where RJ is successfully implemented. In the course of 4-day study trips, 20-20 senior professionals will observe the practice of

- family group conferencing in the **Netherlands**,
- mediation of domestic violence cases in **Austria**, and
- restorative justice with juvenile offenders in **Germany**.

A **multimedia training package** will be compiled on the basis of the outcomes of the research and the study tours – with regards to national specialities –, which contains a CD ROM and a handbook. The training program will be tried out within a **Pilot project in Hungary and Romania**. After the evaluation and the monitoring of the outcomes of the Pilot project, the educational program will be finalised and the multimedia packages will be multiplied. Through the pilot project 90 Hungarian and Romanian police officers, prosecutors, judges and lawyers will be trained in three groups.

As a final step, a **conference** (11/2008) will be held in Hungary with 200 participants (those involved in the project, legislators, policy makers).

As ongoing forum for networking and information we produce the MRJ-project website and this periodical supplement: Project in Progress.